

STRATEGIA ROZWOJU GMINY Dwikozy NA LATA 2015-2022

Dwikozy, 2016

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ I WPROWADZENIE.....	4
Proces konstruowania dokumentu- podejście partycypacyjne	4
Struktura dokumentu	6
CZEŚĆ II DIAGNOSTYCZNA DIAGNOZA OBECNEGO STANU GMINY DWIKOZY	8
1. Dane ogólne.....	8
1.1. Powierzchnia	8
1.2 Geografia	9
1.3 Klimat, gleby i wody	10
1.4. Surowce naturalne	13
2. Infrastruktura komunalna i ochrony środowiska	13
2.1. Gospodarka wodno-ściekowa.....	13
2.2 Gospodarka odpadami	15
3. Infrastruktura i komunikacja	19
3.1. Komunikacja drogowa.....	19
3.2 Telekomunikacja	21
4. Gospodarka.....	22
4.1 Użytkowanie gruntów w gminie Dwikozy	22
4.2. Rodzaje gleb	24
4.4. Pogłowie zwierząt gospodarskich	25
4.5. Działalność produkcyjna i usługowa.....	25
5. Turystyka.....	27
6. Diagnoza demograficzna i sytuacja na rynku pracy	30
6.1 Ludność i struktura demograficzna	30
6.2. Rynek pracy.....	32
6.3. Opieka zdrowotna, usługi apteczne	32

6.4. Pomoc społeczna	33
7. Edukacja, kultura, sport i aktywność społeczna	35
7.1 .Szkoly	35
7.2. Dostępność usług wychowania przedszkolnego.....	37
7.3. Czytelnictwo.....	38
7.4. OrGanizacje pozarządowe.....	39
8. Finanse samorządu terytorialnego.....	40
9. Gmina Dwikozy na tle powiatu sandomierskiego i jego wybranych gmin	44
CZĘŚĆ III STRATEGICZNA MISJA, WIZJA I GŁÓWNE PRIORYTETY ROZWOJU GMINY DWIKOZY	48
1. Wizja i misja gminy	48
2. Ocena społeczna stanu wyjściowego – badania ankietowe, analiza SWOT gminy	50
3. Analiza SWOT gminy	57
4. Uwarunkowania rozwoju gminy Dwikozy	60
5. Cele strategiczne rozwoju gminy Dwikozy	64
6. Podsumowanie zadań służących poprawie sytuacji na obszarze gminy	75
CZĘŚĆ IV WDROŻENIOWA	78
1. Zadania realizacyjne i ich finansowanie.....	78
2. Spójność strategii z innymi dokumentami strategicznymi na szczeblu regionalnym, krajowym oraz z założeniami Unii Europejskiej.....	82
3. Monitoring i ewaluacja strategii.....	90
4. Wskaźniki realizacji strategii	92
Spis tabel i wykresów.....	97

CZEŚĆ I WPROWADZENIE

Na wstępie autorzy opracowania dziękują wszystkim uczestnikom spotkań warsztatowych za poświęcony czas, odpowiedzialność w podejściu do spraw publicznych oraz merytoryczne zaangażowanie w procesie budowania Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy.

PROCES KONSTRUOWANIA DOKUMENTU- PODEJŚCIE PARTYCYPACYJNE

Planowanie strategiczne jako dynamiczny i ciągły proces zarządzania rozwojem, jest odpowiedzią na złożoną i zmieniającą się rzeczywistość społeczno-gospodarczą.

U podstaw planowania strategicznego leży założenie wypracowania wspólnego stanowiska, co do oceny stanu obecnego (wyjściowego) oraz co do wizji przyszłości i kierunków działania służących jej realizacji. Jako instrument zarządzania, strategia rozwoju staje się więc wyrazem wspólnego dążenia do zaspokojenia społecznych potrzeb i aspiracji w drodze wdrażania przyjętych postanowień przy stałym monitorowaniu postępów oraz wprowadzaniu niezbędnych korekt.

Budowanie strategii wpływa na pobudzenie zbiorowego myślenia o przyszłości gminy oraz kształtuje aktywne postawy uczestników życia społecznego i gospodarczego. Poprawnie przygotowana strategia pozwala na alokację ograniczonych zasobów gminy w najistotniejszych dla niej obszarach prorozwojowych zwiększając skuteczność i efektywność działań, co zmniejsza rozpraszanie środków na działania mniej istotne. Stosowanie strategii ułatwia rozpoznawanie przyszłych warunków działania oraz przyspiesza proces wyboru projektów/przedsięwzięć.

Władze gmin powinny być w pełni świadome wpływu, jaki ich działania wywierają na warunki życia mieszkańców oraz tego, że muszą działać nie tylko dla dobra ludności, ale prowadzić działania razem z mieszkańcami. Powinny również zdawać sobie sprawę z wpływu zachodzących przemian na firmy i organizacje lokalne oraz wspólnie z nimi zwiększać możliwości osiągnięcia trwałego wzrostu gospodarczego. Aby uzyskać maksymalne, możliwe do osiągnięcia efekty, władze gmin powinny razem z mieszkańcami i środowiskiem lokalnego biznesu tworzyć, a także aktualizować posiadane Strategie rozwoju.

U podstaw prac nad Strategią Rozwoju Gminy Dwikozy leżała koncepcja podejścia partycypacyjnego, czego wyrazem były warsztaty strategiczne prowadzone przy udziale szeroko rozumianych interesariuszy oraz konsultacje z mieszkańcami. Podejście partycypacyjne zakłada planowanie oraz realizację programu rozwoju lokalnego przy udziale i zaangażowaniu społeczności lokalnej, która została zaproszona do udziału w procesie podejmowania decyzji o ważności celów do realizacji oraz do dzielenia się własnymi sugestiami na temat istotnych aspektów z życia gminy.

Takie podejście zapewniło uspołecznienie procesu planowania, który można określić jako ekspercko-społeczny. Oznacza to z jednej strony, że w codziennej pracy aktywnie uczestniczyli i kluczowe decyzje podejmowali specjaliści, z drugiej zaś, że wpływ na te decyzje mieli wszyscy zainteresowani mieszkańcy gminy. Aspekt ekspercki przejawiał się w uczestnictwie w procesie planowania przedstawicieli Urzędu Gminy i instytucji odpowiedzialnych za rozwój w poszczególnych obszarach, a także pracowników Ośrodka Promowania Przedsiębiorczości, mających wiedzę i doświadczenie w planowaniu rozwoju gospodarczego. Wymiar społeczny to zebranie opinii nt. stanu obecnego i kierunków rozwoju gminy u mieszkańców gminy Dwikozy (w drodze badania ankietowego realizowanego bezpośrednio oraz za pośrednictwem Internetu) i otwarty dla wszystkich dostęp do procesu planowania (warsztaty były otwarte dla wszystkich zainteresowanych wzięciem w nich udziału). Wyniki prac warsztatowych oraz sama Strategia zostały upublicznione, między innymi poprzez jej zamieszczenie na stronie internetowej Urzędu Gminy, a więc dostępne dla wszystkich, którzy zechcieli wnieść uwagi i propozycje. Zostały one wzięte pod uwagę przed zatwierdzeniem ostatecznej wersji dokumentu przez Radę Gminy Dwikozy.

Im więcej osób zaangażuje się w proces budowania strategii i im bardziej będą się one z nią utożsamiały, tym większa będzie szansa na jej pomyślną realizację. Strategia musi bowiem być akceptowana przez mieszkańców gminy jako ich dzieło i ich własna koncepcja przyszłości. Mieszkańcy gminy powinni więc być jej współautorami. W sprawach, które dotyczą ich samych są oni najlepszymi ekspertami i mają prawo współtworzenia strategii, są także materialnie zainteresowani przyszłością swojej gminy. Dlatego tak ważną sprawą jest autentycznie społeczny sposób budowania strategii.

Społeczność lokalna, która ma poczucie uczestnictwa w tworzeniu strategii jest silniej motywowana do wdrażania wyników swojej pracy i staje się jej naturalnym rzecznikiem.

Strategia Rozwoju Gminy Dwikozy spełnia wiele istotnych funkcji min.:

- daje władzy samorządowej możliwości poszukiwania i wyboru dróg optymalnego rozwoju gminy,

- jest wyznacznikiem właściwych decyzji, które zagwarantują realizację ustalonych zadań,
- daje podstawę do oceny skuteczności działania samorządu,
- ma za zadanie oddziaływać na podmioty funkcjonujące w gminie w kierunku koordynowania ich zachowań zgodnie ze strategicznymi celami rozwoju gminy,
- informuje o kierunkach rozwoju gminy i zamierzonych działaniach samorządu,
- pełni również funkcję promocyjną.

W obecnych czasach maleje znaczenie funkcji kontrolnych strategii na rzecz wzrostu znaczenia funkcji informacyjnej oraz promocyjnej.

STRUKTURA DOKUMENTU

Strategia Rozwoju Gminy Dwikozy na lata 2016 – 2022 składa się z czterech zasadniczych części odpowiadających logice procesu strategicznego: wprowadzenia; części diagnostycznej, obrazującej obecny stan gminy; części strategicznej, obejmującej misję, wizję i cele strategiczne rozwoju gminy, części wdrożeniowej, związanej z monitoringiem i ewaluacją dokumentu.

Strategia została opracowana w taki sposób, aby być dokumentem elastycznym, każda zmiana w otoczeniu i zaistnienie nowych warunków w przewidywalnej przyszłości nie będą powodowały pracy od początku, ale będą wymagały tylko przeredagowania zapisów i dostosowania dokumentu do tych nowych uwarunkowań.

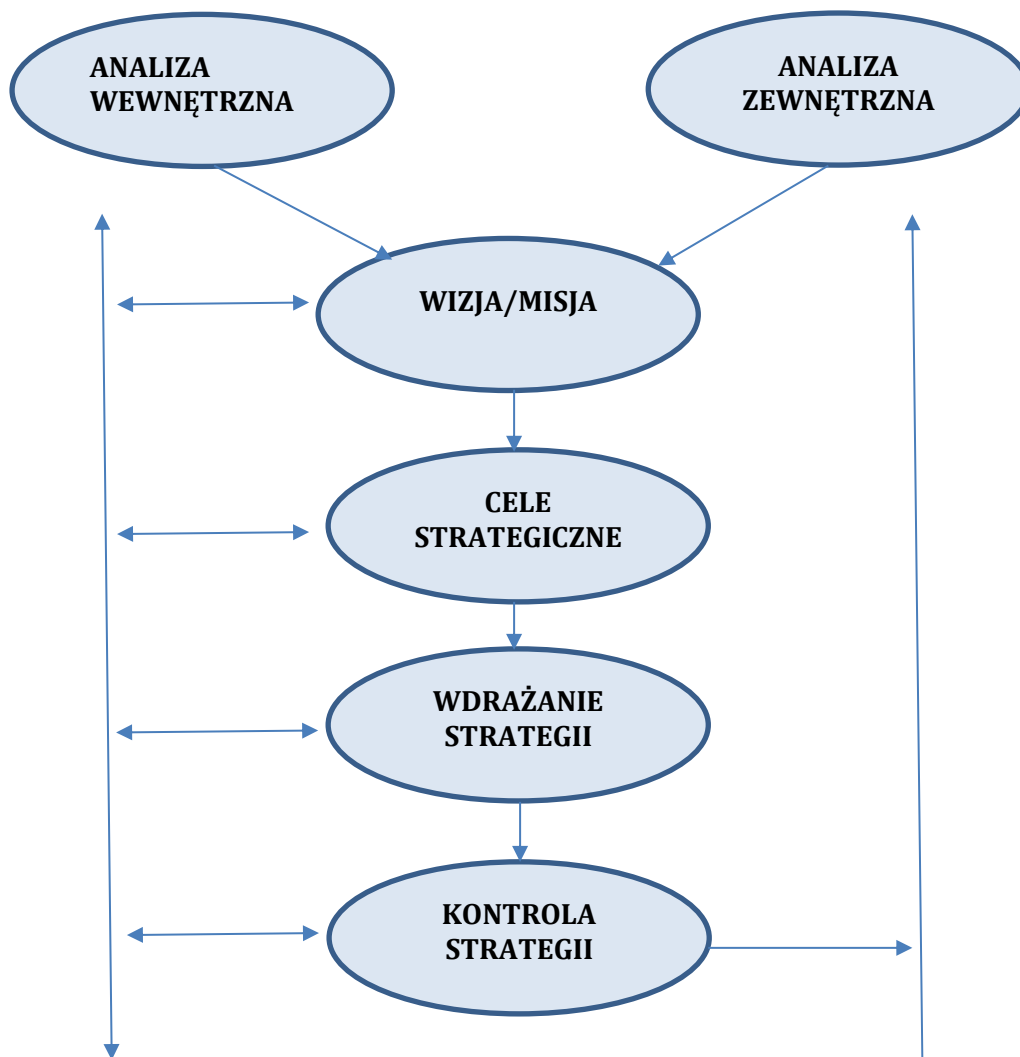
Do głównych materiałów źródłowych, stanowiących materiał analityczny i podstawę do opracowania strategii należą:

- dane Urzędu Gminy,
- dane Głównego Urzędu Statystycznego,
- wnioski z ankiet przeprowadzonych z mieszkańcami gminy,
- wnioski wypracowane podczas warsztatów grupowych.

Bardzo ważny jest fakt, że Strategia Rozwoju Gminy Dwikozy jest dokumentem dynamicznym, obrazującym zmiany zachodzące w społeczeństwie, a zwłaszcza w jakości jego życia, na skutek jej wdrożenia i osiągnięcia zaplanowanych rezultatów.

Zarządzanie strategiczne jest procesem złożonym, składa się z wielu etapów i występuje w nim wiele podmiotów. Podstawowe elementy procesu przygotowania, formułowania, wdrażania oraz kontroli Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy przedstawia poniższy schemat.

RYSUNEK 1 PROCES ZARZĄDZANIA STRATEGICZNEGO

Źródło: opracowanie własne

CZĘŚĆ II DIAGNOSTYCZNA

DIAGNOZA OBECNEGO STANU GMINY

DWIKOZY

---

1. DANE OGÓLNE

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

1.1. POWIERZCHNIA

Powierzchnia gminy wynosi niespełna 85 km², co stanowi około 12,6 % powierzchni powiatu sandomierskiego. Gmina obejmuje 23 miejscowości: Bożydar, Buczek, Czermin, Dwikozy, Gałkowice, Gierlachów, Góry Wysokie, Kamień Łukawski, Kępa Chwałowska, Kolonia Gałkowice, Mściów, Nowe Kichary, Nowy Garbów, Nowy Kamień, Romanówka, Rzeczyca Mokra, Rzeczyca Sucha, Słupcza, Stare Kichary, Stary Garbów, Szczytniki, Winiarki, Winiary. Miejscowości

pokrywają się terytorialnie z sołectwami – pomocniczymi jednostkami samorządu terytorialnego – poza miejscowością Romanówka, która podzielona jest na dwa sołectwa: Romanówka i Jaroszkówka.

Ogólna liczba mieszkańców w 2014 r wynosiła 8974 osoby. Szczegółowe dane dotyczące sytuacji demograficznej gminy przedstawione są w rozdziale III Strategii.

1.2 GEOGRAFIA

Pod względem geograficznym gmina Dwikozy położona jest w obrębie następujących jednostek geograficznych:

- podprowincja Wyżyna Małopolska, makroregion Wyżyna Kielecka i mezoregion **Wyżyna Sandomierska**,
- podprowincja Północne Podkarpacie, makroregion Kotlina Sandomierska i mezoregion **Nizina Nadwiślańska**.

Mezoregion Wyżyna Sandomierska obejmuje zachodnią część gminy. Stanowi ona przedłużenie Gór Świętokrzyskich wznoszące się na wysokości 150–210 m n.p.m. Na terenie tym zalega znacznej miąższości pokrywa lessowa (miejscami nawet ponad 30 m), w wyniku tego powierzchnia terenu jest dość płaska, porozcinana płaskodennymi dolinami dopływów Wisły oraz gęstą siecią wąwozów lessowych. Zbocza dolin są niewysokie (do 20 m), ale stosunkowo strome. Nachylenia spadków dochodzą tutaj do 30%, czego następstwem są silne procesy erozyjne. Przez gminę przebiega wschodnia granica Wyżyny Sandomierskiej, którą tworzy erozyjna krawędź doliny Wisły. W południowej części gminy odsłaniają się kambryjskie łupki ilaste z wkładkami kwarcytów, szczególnie widoczne w rezerwacie przyrody Góry Pieprzowe. Lessowe podłoże wytworzyło urodzajne gleby co sprawia, iż jest to region silnie rolniczy, w większości pozbawiony kompleksów leśnych.

Wschodnia część gminy położona jest w mezoregionie Nizina Nadwiślańska, który obejmuje szeroką dolinę Wisły od Krakowa, po sąsiadujący z gminą Dwikozy Zawichost. Rzeka Wisła na terenie gminy Dwikozy przebiega przez całą jej długość i stanowi wschodnią granicę administracyjną gminy. Teren ten wypełniają czwartorzędowe osady rzeczne o miąższości kilkunastu metrów. Jest to obszar płaski porozcinany przez cieki, bogaty w lokalne podmokłości. Obok tarasu zalewowego wyróżnia się wyższy taras piaszczysty (częściowo z wydhami) i taras przykryty lessem. Od zachodniej części gminy Nizinę Nadwiślańską ogranicza krawędź erozyjna (skarpa wiślana) o wysokości ok. 50–60 m.

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

1.3 KLIMAT, GLEBY I WODY

Klimat

Na klimat gminy Dwikozy decydujący wpływ wywiera położenie w umiarkowanych szerokościach geograficznych Europy, z charakterystyczną równoleżnikową cyrkulacją mas powietrza. Dominuje wpływ powietrza polarno-morskiego z zachodu nad powietrzem polarno-kontynentalnym ze wschodu.

Wedle podziału Polski na dzielnice klimatyczne, gmina Dwikozy położona jest w regionie wschodnio małopolskim, w strefie umiarkowanej zmienności występowania poszczególnych typów pogody. Charakterystyczne ukształtowanie powierzchni powoduje występowanie różnic mikroklimatu w obrębie poszczególnych części gminy. Dotyczy to szczególnie różnic temperatury, przymrozków, mgieł, długości okresu wegetacyjnego, jakie występują pomiędzy dnami dolin i stokami, a intensywniej nasłonecznionymi terenami. Częstym zjawiskiem jest inwersja termiczna, odznaczająca się znacznym spadkiem temperatur w dolinach i wąwozach oraz zróżnicowanie termiczne i wilgotnościowe zboczy południowych, które są ciepłe i suche oraz przeciwległych - chłodnych i wilgotnych. Największe zachmurzenie występuje od listopada do lutego, a maksymalne w grudniu. Największe nasłonecznienie występuje w lecie. Średnio słońce świeci przez około 5 godzin dziennie natomiast zimą 2 godziny. Na dnie Kotliny Sandomierskiej, a zwłaszcza na obszarze niskich teras Wisły liczba dni pogodnych maleje na skutek częstego zachmurzenia spowodowanego mgłami i inwersją temperatury.

Obszar gminy Dwikozy jest obszarem ciepłym. Średnie roczne temperatury powietrza wynoszą 8° C, najcieplejszego miesiąca to 18°C, a najchłodniejszego miesiąca - 2,7°C. Średnia długość okresu bez przymrozków wynosi 170 dni, a liczba dni mroźnych około 50 dni. Okres wegetacyjny, czyli okres obejmujący dni o temperaturze średniej dobowej powyżej 5°C wynosi średnio 213 dni, i jest zbliżony do długości okresu wegetacyjnego w całej Nizinie Nadwiślańskiej. Średnioroczne sumy opadów mieszczą się w granicach 650 - 700 mm. Statystycznie większość opadów odnotowuje się w letnim półroczu. Maksimum opadów przypada na lipiec, a minimum na luty. Nieco większe opady występują na terenach położonych przy dolinie Wisły. Teren ten charakteryzuje się także częstymi w ciepłym półroczu gradobiciami, które niszczą uprawy rolne. Przeważają słabe i łagodne wiatry (0-5m/s) głównie z kierunku zachodniego i południowo zachodniego (około 50% wiatrów corocznych). Klimat gminy jest korzystny dla większości roślin uprawianych w Polsce.

Wody

Pod względem hydrograficznym Dwikozy położone są w dorzeczu Wisły (i jej lewobrzeżnych dopływów), która stanowi naturalną wschodnią granicę gminy. Na tym odcinku zbiega dolina Wisły są asymetryczne. Prawobrzeżne zbiega są niskie i niewyraźne w przeciwieństwie do lewobrzeżnych, które mają charakter krawędzi erozyjnej. Jest to spowodowane zepchnięciem rzeki w kierunku zachodnim przez bardziej zasobne w wodę prawobrzeżne dopływy.

Największym dopływem Wisły w granicach gminy jest rzeka Opatówka, której źródła znajdują się poza terenem gminy. Na jej obszar wpływa w miejscowości Nowe Kichary i płynie na wschód równoleżnikową, malowniczą doliną o szerokości 100–300 m. W pobliżu Wisły Opatówka jest obwałowana.

Drugim dopływem Wisły w gminie jest potok Prypeć (Doraz). Jego źródła znajdują się w miejscowości Rzeczyca Mokra, skąd płynie na wschód i w okolicach wsi Bożydar wpada do Wisły. Pozostały obszar gminy odwadniany jest przez małe, często bezimienne ciek, płynące najczęściej wyerodowanymi dolinami, które są dopływami ww. rzek. W obrębie Wyżyny Sandomierskiej występuje gęsta sieć suchych dolinek, którymi czasem płyną ciek okresowe.

Zachodnia i centralna część gminy znajduje się w zlewni Opatówki. Południe leży w obrębie zlewni potoku Doraz. Główny wododział przebiega w południowej części gminy, w pasie pomiędzy miejscowościami: Szczytniki, Dwikozy, tereny między Rzeczycą i Górami Wysokimi w kierunku granicy z gminą Wilczyce.

W gminie brak jest sztucznych zbiorników wodnych, za wyjątkiem glinianek stanowiących zalane wodą wyrobiska poeksploatacyjne.

Wody podziemne, podobnie jak powierzchniowe, wpływają na podstawowe kierunki działalności człowieka. Stanowią źródło zaopatrzenia w wodę pitną, gospodarczą i przemysłową, oddziałując tym samym na przestrzenne użytkowanie terenu. Ich położenie (płytkie wody podziemne) rzutuje na wartość budowlaną podłoża, a w dalszej konsekwencji na sposoby projektowania, wykonywania i eksploatacji obiektów budowlanych.

Na terenie gminy wody gruntowe związane są z utworami: jury, trzeciorzędu i czwartorzędu.

- Jurajski poziom wodonośny, występujący w porowatych wapieniach, ujęty jest studniami wierconymi w rejonie Romanówki, Garbowa i Winiar. Wody z tego poziomu charakteryzują się dobrą jakością.
- Trzeciorzędowy poziom wodonośny, nawiercono w licznych otworach studziennych w północnej i środkowej części gminy. Wody tworzą poziom o zwierciadle napiętym.

Kolektorem są piaski i piaskowce badenu i sarmatu, które zalegają wśród serii ilastej. Są to wody również dobrej jakości.

- Czwartorzędowy poziom wodonośny występuje wśród piaszczysto-żwirowych osadów o znacznej miąższości. Wody te występują na różnych głębokościach, tworząc często dwa poziomy. W dolinach i na wysoczyźnie lessowej (na 0–5 m głębokości), a drugi poziom, pod nieznacznym napięciem (na 30–50 m głębokości) jest obserwowany w południowej części gminy. Wody czwartorzędowe wykazują zmienną wydajność i jakość. W studniach, w rejonie Wisły, woda jest dość twarda i zanieczyszczona bakteriologicznie.

Północna część gminy położona jest w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 422 — *Romanówka*. Powierzchnia jego wynosi 74 km², a szacunkowe zasoby dyspozycyjne zbiornika oceniono na 14 000 m³/d. Zbiornik ten posiada swobodne zwierciadło występujące początkowo na głębokości 45–55 m. Wieloletnia eksploatacja zlokalizowanego tu ujęcia komunalnego dla Sandomierza (ujęcie w Romanówce) wytworzyła regionalny lej depresyjny o maksymalnej głębokości 10 m. Wydajność zbiornika jest zmienna. Wydajności otworów wahają się od kilkunastu do 200 m³/h. Poziom wodonośny jest dobrze izolowany od ewentualnych zanieczyszczeń w powierzchni dzięki warstwie utworów nieprzepuszczalnych o miąższości lokalnie nawet 45 m.

Gleby

Na terenie gminy Dwikozy występują dwie jednostki fizjograficzne: Dolina Wisły i Wyżyna Sandomierska. W części dolinowej z materiałów aluwialnych wykształciły się mady w typie gleb brunatnych i czarnych ziem. Wody gruntowe zalegają tutaj płytko 2–5 m. Wykazują one w przeważającej części właściwe stosunki wodne, jednak okresowo może występować nadmierne uwilgocenie. Gleby te zaliczane są do I, II i III klasy bonitacyjnej, lokalnie do IV. Są to gleby należące do kompleksu pszennego bardzo dobrego i dobrego oraz lokalnie wadliwego.

Część wyżynna pokryta jest utworami lessowymi. Pod wpływem suchego klimatu stepowego i związanej z nim roślinności z lessów powstały gleby typu czarnoziem zdegradowany. Na zboczach o większym nachyleniu na skutek procesów erozyjnych uległy one zniszczeniu. W takich miejscach występują gleby brunatne. Są to gleby zaliczane do klas bonitacyjnych I, II, IIIa i IIIb, bardzo żyzne, zaliczane w większości do kompleksu pszennego bardzo dobrego i dobrego. Ich wartość produkcyjna jest bardzo wysoka.

Ponad 80% gruntów w gminie zaliczanych jest do klas bonitacyjnych I–III podlegających szczególnej ochronie przed przeznaczaniem ich na cele nierolnicze, a ok. 8% stanowią gleby IV klasy podlegające ochronie warunkowej.

Kwasowość gleb w gminie przedstawia się następująco: gleby bardzo kwaśne — 16% (woj. — 32%), kwaśne — 18% (woj. — 23%), lekko kwaśne — 20% (woj. — 20%), obojętne — 22% (woj. — 18%) i zasadowe — 24% (woj. — 7%). Wapnowania wymaga ok. 35% gruntów.

Cały areał użytków rolnych zalicza się do „czystych” ekologicznie (zanieczyszczenie gleb metalami ciężkimi i siarką siarczanową nie przekracza naturalnej zawartości tych pierwiastków w skale macierzystej i predysponuje gminę do rozwoju produkcji ekologicznej).

1.4. SUROWCE NATURALNE

Na terenie gminy występują następujące kopaliny: piaskowce, piaski, surowce ilaste i węgiel brunatny. Znaczenie gospodarcze mają tylko piaski i surowce ilaste.

Trzeciorzędowych, **szarych piaskowców wapienno-kwarcowych** używano niegdyś w budownictwie wiejskim. Wydobywano je w dolinie Opatówki. Nie ma szczegółowych badań geologicznych, oceniających ich jakość i ilość. Ze względu na dużą kruchość piaskowców nie przewiduje się możliwości wykorzystania tego surowca.

Piaski badano pod kątem przydatności dla odlewnictwa. Ze względu na ich jakość badania dały wynik negatywny. Występujące na terenie gminy piaski mogą być stosowane w budownictwie i drogownictwie. W rejonie Zawichostu znajduje się obszar występowania tego surowca o zasobach szacunkowych 32 tys. m³. Złoże Góry Wysokie, udokumentowano w kat. C₁, z przeznaczeniem dla drogownictwa.

Surowce ilaste na obszarze gminy to: gliny, ily, lessy i mady. W rejonie miejscowości Nowy Kamień, udokumentowano w kat. B+C₁, złoże glin, ilów i lessów — Podgaje. Surowiec był wykorzystywany dla potrzeb lokalnych cegielni, obecnie eksploatacja została zaniechana. Kilka złóż zostało wyeksploatowanych np. Dwikozy. W rejonie miejscowości Szczytniki, Bożydar istnieją udokumentowane złoże mad ilastych. W ostatnich latach większość lokalnych cegielni została zlikwidowana z uwagi na nieopłacalność produkcji.

---

2. INFRASTRUKTURA KOMUNALNA I OCHRONY ŚRODOWISKA

2.1. GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

Tabela 1 Wodociągi i kanalizacja

Rok	Długość sieci wodociągowej [km]	Długość sieci kanalizacyjnej [km]	Liczba mieszkańców korzystająca z sieci wodociągowej [l. mieszkańców]	Liczba mieszkańców korzystająca z sieci kanalizacyjnej [l. mieszkańców]
2013	149,8	12,3	8900	784
2012	149,8	12,3	8894	780
2011	149,8	12,3	8878	780

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

Systemy wodociągowe eksploatowane w gminie Dwikozy zaopatrują w wodę większość miejscowości istniejących na jej terenie. Poza ich zasięgiem znajdują się jedynie Nowe Kichary.

Charakterystyka techniczno-eksploatacyjna i zasięg obsługi systemów wodociągowych istniejących na terenie gminy przedstawia się następująco :

Wodociąg grupowy „Winiary — Dwikozy” zasilany jest z ujęcia wód podziemnych zlokalizowanego w miejscowości Winiary, składającego się ze studni zasadniczej S-1 o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych w kat. B wynoszących $Q_e = 131,14$ m³/h i ze studni awaryjnej S-3 o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych $Q_e = 41$ m³/h. Woda ze studni pompowana jest do wieżowego zbiornika wyrównawczego o pojemności 300 m³, z którego grawitacyjnie rozprowadzana jest siecią rurociągów magistralnych do miejscowości: Winiary, Winiarki, Kępa Chwałowska, Słupcza, Dwikozy, Szczytniki i Gierlachów na terenie gminy Dwikozy oraz do miejscowości Podgórze w gminie Zawichost.

Wodociąg wiejski „Romanówka” zaopatrywany z ujęcia wody podziemnej zlokalizowanego na terenie tej miejscowości w postaci jednej studni wierconej posiadającej zatwierdzone zasoby eksploatacyjne w kat. B wynoszące $Q_e = 26,5$ m³/h. Woda ze studni pompowana jest do dwóch zbiorników hydroforowych o pojemności 1,5 m³ każdy, z których pod właściwym ciśnieniem zasila rozdzielczą sieć wodociągu wiejskiego wybudowaną na terenie miejscowości Romanówka.

Wodociąg wiejski „Góry Wysokie” zasilany jest z ujęcia wód podziemnych zlokalizowanego w miejscowości Góry Wysokie, składającego się ze studni zasadniczej S-II posiadającej zatwierdzone zasoby eksploatacyjne w kat. B w ilości $Q_e = 27,0$ m³/h i studni awaryjnej S-I z zatwierdzonymi zasobami eksploatacyjnymi w ilości 14,47 m³/h. Woda ze studni zasadniczej lub awaryjnej, pompami głębinowymi tłoczona jest do zlokalizowanego na terenie ujęcia zbiornika wyrównawczego o

pojemności 75 m³, a następnie pompami II-go stopnia pompowana jest do zbiornika hydroforowego o pojemności 3,0 m³, skąd pod właściwym ciśnieniem zasila rozdzielczą sieć wodociągową wybudowaną na terenie miejscowości Góry Wysokie.

Ponadto na terenie gminy Dwikozy, w miejscowości Romanówka eksploatowane jest **komunalne ujęcie wody dla pobliskiego Sandomierza**. Jego wydajność wynosi około 4.800 m³/d. Woda doprowadzana jest do Sandomierza magistralnym rurociągiem dosyłowym Ø500 mm, którego trasa poprowadzona została częściowo przez teren gminy Dwikozy, w rejonie miejscowości Romanówka i Gałkowice. Z rurociągu tego, poprzez pompownię wybudowaną na północnym skraju Gałkowic, zasilane są wodociągi wiejskie w miejscowościach Gałkowice i Kichary Stare. Z sieci wodociągowej zaopatrującej w wodę Sandomierz zasilane są również wodociągi w miejscowościach : Buczek, Kolonia kogutki i Kamień Łukawski.

Eksploatacją ujęć wody i siecią wodociągową na terenie gminy Dwikozy zajmuje się **Zakład Gospodarki Komunalnej w Dwikozach sp. z o.o.**

Według stanu na 31.12.2014 r. na terenie gminy dostępnych jest ok. 150 km sieci wodociągowej, z której korzysta 8900 odbiorców. Zużycie wody w gospodarstwach domowych wynosiło w 2014 roku (dane GUS) 19,8 m³/mieszkańca plasując gminę w grupie gmin oszczędnie gospodarujących wodą. Pod względem liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej gmina zajmuje 1 miejsce wśród 9 gmin powiatu sandomierskiego.

2.2 GOSPODARKA ODPADAMI

Oczyszczalnie ścieków

Tabela 2 Oczyszczalnie ścieków

	2011	2012	2013
Oczyszczalnie komunalne [liczba]	2	2	2
Ludność korzystająca z oczyszczalni [l. mieszkańców]	780	780	784
Ścieki oczyszczone w ciągu roku [dam³]	10,68	33,55	56,44

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

Dużym problemem gminy Dwikozy jest brak rozbudowanej sieci kanalizacyjnej we wszystkich sołectwach. Ma to duży wpływ na stan środowiska naturalnego w gminie. Obecnie sieć kanalizacyjna funkcjonuje jedynie w części miejscowości Dwikozy. Ścieki z niej odprowadzane są do gminnej oczyszczalni ścieków w Dwikozach położonej przy ul. Kolejowej. Oczyszczalnia została wybudowana w latach 2010 – 2011 przy wsparciu finansowym środków unijnych z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego 2007-2013. Moce przerobowe oczyszczalni są znaczne i wystarczą na efektywny odbiór i oczyszczanie ścieków od wszystkich mieszkańców gminy. Oprócz głównej oczyszczalni, działa również mała przyzakładowa oczyszczalnia przy ul. Spółdzielczej, odbierająca ścieki z Urzędu Gminy w Dwikozach i kilku okolicznych posesji prywatnych. W pozostałej części gminy mieszkańcy do zagospodarowania ścieków wykorzystują okresowo opróżniane zbiorniki bezodpływowe. Ścieki są wywożone przez prywatnych przewoźników do pobliskich oczyszczalni. Sporadycznie występują przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Wysypiska śmieci

Gmina Dwikozy należy do Ekologicznego Związku Gmin Dorzecza Koprzywianki. Obsługę gminy zgodnie z gminnym programem gospodarki odpadami zapewnia wysypisko w Janczycach. Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych w Janczycach posiada status Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Regionie Gospodarki Odpadami numer 1 Województwa Świętokrzyskiego. Obejmuje zasięgiem ok. 150 tysięcy mieszkańców.

Na terenie zakładu znajdują się trzy instalacje służące do zagospodarowania odpadów:

- Instalacja mechanicznego przetwarzania odpadów - służy do przetwarzania odpadów komunalnych zmieszanych oraz odpadów pochodzących z selektywnej zbiórki. Zakład odzyskuje surowce wtórne: papier, tworzywa sztuczne, szkło, opakowania wielomateriałowe, metale żelazne i nieżelazne.
- Kompostownia- instalacja do stabilizacji odpadów biodegradowalnych składa się z trzech modułów systemu Biodegma oraz placu dojrzewania o powierzchni 7 tys. m².
- Kwaterna składowania – składa się z dwóch kwater o powierzchni 3,64 ha. Deponowane są tu odpady pochodzące z mechanicznego przetwarzania komunalnych odpadów zmieszanych, pozostałości z sortowania oraz inne odpady, które nie nadają się do odzysku.

W gminie realizowany jest program selektywnego zbierania śmieci, za zbiórkę których odpowiedzialny jest również Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych w Janczycach. Ogranicza to nielegalne pozbywanie się śmieci i powstawanie „dzikich” wysypisk.

Zaopatrzenie w energię

Przez obszar gminy, w południowo-zachodniej jej części przebiega napowietrzna linia wysokiego napięcia, dwutorowa 110 kV relacji: I tor 110 kV Stalowa Wola — Ożarów, II tor 110 kV Gorzyce — Ostrowiec Św. zasilający Główny Punkt Zasilający (GPZ) 110 kV „Gierlachów” z odgałęzieniem do GPZ „Sandomierz”. Linie 110 kV na terenie gminy Dwikozy są eksploatowane i zarządzane przez Polską Grupę Energetyczną S.A..

Gmina Dwikozy zasilana jest w energię elektryczną napięciem 15 kV kilkoma liniami magistralnymi napowietrznymi zasilanymi z GPZ 110/15 kV „Gierlachów”: znajdującego się na terenie gminy w miejscowości Gierlachów.

Linie magistralne 15 kV wychodzące z GPZ „Gierlachów” zasilające obszar gminy to:

- „Gierlachów – Ożarów I”,
- „Gierlachów – Ożarów II”,
- „Gierlachów – Ożarów III”,
- „Gierlachów – Romanówka”,
- „Gierlachów – Podgaje”,
- „Gierlachów – Kamień”,
- „Gierlachów – Sandomierz I”,
- „Gierlachów – Sandomierz II”,
- „Gierlachów – Opatów”,
- „Gierlachów – Klimontów I”,
- „Gierlachów – Klimontów II”.

Moc zainstalowana w poszczególnych stacjach jest na ogół dostosowana do występujących potrzeb. Istniejące typy stacji umożliwiają w miarę potrzeb wymianę transformatora na urządzenie o większej mocy. Przeważają stacje typu STS-20/250 o zainstalowanej mocy urządzenia 110 kV.

Linie SN budowane były równoległe z liniami n/N. Ze względu na liczne modernizacje, wyprowadzenia nowych magistral z GPZ, dobudowy stacji trafo i powiązań, linie energetyczne na terenie gminy ulegały w ostatnich latach licznym modernizacjom.

Zaopatrzenie w gaz

Gmina Dwikozy posiada dobrze rozwinięty system gazociągów. Zasilany on jest z magistralnego gazociągu przesyłowego Ø300 mm Sandomierz — Ostrowiec Świętokrzyski, gazociągiem wysokiego ciśnienia Ø100 mm CN40 doprowadzonym z miejscowości Wysiadłów do stacji redukcyjno-

pomiarowej I-go stopnia zlokalizowanej na zachodnim obrzeżu Dwikóz. Przepustowość stacji redukcyjnej wynosi 3200 Nm³/h i całkowicie pokrywa potrzeby odbiorców gazu z terenu gminy.

Z istniejącej stacji redukcyjno - pomiarowej zasilana jest rozdzielcza sieć gazociągów średniego i niskiego ciśnienia o łącznej długości około 110 km, doprowadzająca gaz do odbiorców w 20 sołectwach. Obecnie sieć gazowa doprowadzona została do następujących miejscowości : Bożydar, Czermin, Dwikozy, Gałkowice, Stary Garbów, Nowy Garbów, Gierlachów, Góry Wysokie, Kamień Łukawski, Kolonia Gałkowice, Nowy Kamień, Nowe Kichary, Stare Kichary, Mściów, Rzeczyca Mokra, Rzeczyca Sucha, Słupcza, Szczytniki, Winiary i Winiarki. W miejscowości Buczek istnieje możliwość wykonania przyłączy gazowych od strony rurociągu przebiegającego przez sąsiednią gminę Zawichost.

Poza zasięgiem istniejącego systemu gazowniczego znajdują się jeszcze miejscowości: Kępa Chwałowska i Romanówka.

Tabela 3 Zaopatrzenie w gaz w gminie Dwikozy w latach 2012-2014.

Rok	Czynne przyłącze gazowe do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych [szt.]	Ludność korzystająca z sieci gazowej [l. mieszkańców]
2014	1521	3299
2013	1515	3257
2012	1503	3226

Źródło: Bank Danych Lokalnych –GUS

Wykorzystanie energii odnawialnych

Na terenie gminy Dwikozy brak jest obiektów publicznych wykorzystujących odnawialne źródła energii. Nie występują instalacje solarne, fotowoltaiczne ani do przetwarzania biomasy. Pierwszym obiektem wyposażonym w odnawialne źródła energii będzie inkubator przetwórczy/kuchenny, którego oddanie do użytkowania planowane jest na I połowę 2016 r.

3. INFRASTRUKTURA I KOMUNIKACJA

3.1. KOMUNIKACJA DROGOWA

Gmina Dwikozy położona jest w pobliżu węzła komunikacyjnego; znaczenia międzyregionalnego zlokalizowanego w Sandomierzu i powiązana z nim drogą wojewódzką nr 777. Przez węzeł ten gmina łączy się z:

- Drogą krajową nr 77 łączącą Lipnik - Sandomierz- Stalowa Wola - Przemyśl z Kielcami, Łodzią, Katowicami i zachodnimi obszarami Polski.
- Drogą krajową nr 79 Warszawa – Sandomierz – Kraków – Bytom.

Droga nr 79 (z pominięciem węzła sandomierskiego) łączy również gminę z Warszawą oraz północnymi obszarami Polski. Drogą nr 777 oraz krajową nr 74 Sulejów – Kielce – Kraśnik – Zamość – gran. państwa gmina uzyskuje połączenie z Lublinem i wschodem kraju.

Połączenia z najbliższymi ośrodkami powiatowymi (Sandomierzem, Tarnobrzegiem, Opatowem, Ostrowcem Św., Kraśnikiem) odbywają się poprzez drogę wojewódzką nr 777, drogami krajowymi a z Ostrowcem Św. alternatywnie drogą wojewódzką nr 755 Ostrowiec Św. – Zawichost. Połączenie z Tarnobrzegiem, dawnym ośrodkiem wojewódzkim odbywa się przez Sandomierz drogą wojewódzką nr 723 Sandomierz – Tarnobrzeg.

Połączenia te, prowadzone są trasami o odpowiednich dla ruchu parametrach, wymagającymi w najbliższym czasie, poza przebiegami przez miasta, tylko niewielkich modernizacji. Najdogodniejsze połączenia z sąsiednimi ośrodkami gminnymi odbywają się następującymi drogami publicznymi:

- wojewódzką nr 777 z Sandomierzem i Zawichostem,
- powiatową nr 0752 T z Wilczycami, a poprzez krajową nr 79 z Ożarowem.

Miejscowości położone na obszarze gminy są dobrze powiązane z ośrodkiem gminnym – Dwikozami, na ogół drogą wojewódzką i siecią dróg powiatowych o nawierzchniach bitumicznych. Bezpośrednie połączenie drogą wojewódzką mają sołectwa Gierlachów, Słupcza, Winiary, Winiarki. Połączenie przez drogę powiatową i wojewódzką posiadają sołectwa Czermin, Nowy Garbów, Romanówka, Buczek, Kępa Chwałowska, Rzeczyca Mokra, Rzeczyca Sucha, Mściów, Nowy Kamień, Kamień Łukawski. Pozostałe sołectwa mają bezpośrednie połączenia z Dwikozami drogami powiatowymi lub gminnymi.

Wszystkie sołectwa położone są w 15 - to minutowej strefie dojazdu samochodem osobowym do centrum administracyjno-usługowego gminy w Dwikozach. Bliżej położone sołectwa; Bożydar, Rzeczyca Mokra, Rzeczyca Sucha, Gierlachów, Słupcza, Góry Wysokie, Mściów, Szczytniki, Winiarki, Winiary, Nowe Kichary, znajdują się w strefie 5- cio minutowej (ok.77% ludności gminy).

Sołectwa: Czermin, Kamień Łukawski, Kępa Chwałowska, Nowy Garbów, Nowy Kamień, Stare Kichary położone są w strefie 6-10-cio minutowej (16%) a pozostałe sołectwa w strefie 11-15-to minutowej (7%).

Przy dojeździe środkami komunikacji publicznej sytuacja jest zdecydowanie mniej korzystna. Jedynie sołectwa położone przy drodze wojewódzkiej mają korzystne powiązania z Dwikozami i Sandomierzem.

Sieć dróg powiatowych jest niejednorodna. Obok dróg spełniających kryteria tej kategorii występują odcinki tras mających znaczenie jedynie lokalne. Ważne znaczenie mają drogi powiatowe:

- nr 0752 T Gałkowice - Ocin – Kichary Nowe - Dwikozy, która łączy ośrodek gminny z drogą krajową nr 79,
- nr 0749 T Wyspa – Romanówka – Nowy Garbów – Czermin - Słupcza, o funkcji jw.

Uzupełniający układ stanowią drogi gminne o łącznej długości 74,09 km, w tym o nawierzchni ulepszonej – 52,40 km. Sieć dróg gminnych jest gęsta, wspierana przez dużą liczbę dróg wewnętrznych i polnych (głównie o nawierzchni nieulepszonej).

Tabela 4 Komunikacja drogowa w 2014 roku

	Wartość	Jedn.
Drogi gminne o nawierzchni utwardzonej (tłuczeń, żużel, itp.)	21,69	km
Drogi gminne o nawierzchni ulepszonej (asfalt, kostka brukowa itp.)	52,40	km

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

Przez teren gminy Dwikozy przebiega na długości ok. 17 km linia kolejowa, normalnotorowa, dwutorowa, zelektryfikowana Łódź - Dębica. Na terenie gminy występuje stacja kolejowa Dwikozy i przystanki Garbów oraz Metan. Wszystkie są obecnie nieużytkowane, nie występuje lokalny ruch pasażerski, który mógłby być przez nie obsługiwany. Linia kolejowa przecina na terenie gminy drogę wojewódzką w miejscowości Dwikozy, drogi powiatowe w Romanówce, Starym Garbowie,

Dwikozech, Mściowie i Nowym Kamieniu oraz drogi gminne w Garbowie Starym, Dwikozech i Mściowie. Są to skrzyżowania kolizyjne wyposażone w zapory jedynie na drodze wojewódzkiej w Dwikozech i powiatowej w Nowym Kamieniu. W ostatnich latach, linia torowa została poddana gruntownej przebudowie w celu zwiększenia prędkości i bezpieczeństwa przejazdu na trasie.

3.2 TELEKOMUNIKACJA

W dziedzinie łączności telekomunikacyjnej mieszkańcy gminy Dwikozy korzystają z usług stacjonarnych firmy Orange (dawniej Telekomunikacja Polska) oraz operatorów komórkowej telefonii cyfrowej: Plus, T-Mobile oraz Orange. Dostęp do Internetu możliwy jest zarówno poprzez sieć naziemną jak i radiową. Przez gminę Dwikozy przebiega szerokopasmowa magistrala światłowodowa.

4. GOSPODARKA

4.1 UŻYTKOWANIE GRUNTÓW W GMINIE DWIKOZY

Bardzo dobre warunki klimatyczno-glebowe oraz tradycje rolnicze gminy sprawiają, że główną funkcją gospodarczą gminy jest rolnictwo (z pracy w tym sektorze gospodarki utrzymuje się 83,5% mieszkańców, podczas gdy w województwie 31,2%), zaś użytki rolne zajmują 83% powierzchni ogólnej (w regionie 62,6%). Ponad 90% gruntów ornych zaliczone jest do klas bonitacyjnych I–IIIb, podlegających szczególnej ochronie prawnej przed wyłączeniem z użytkowania rolniczego, a dalsze 8% podlega ochronie warunkowej (klasa IV).

W strukturze zasiewów główne miejsce zajmuje towarowa uprawa zbóż (52,76% upraw). Główne zasiewy to: pszenica – 53,04%, jęczmień – 25,02%, mieszanka zbożowa 8,92% zasiewów. O specjalizacji rolniczej gminy decydują jednak uprawy sadownicze i warzywnicze w gruncie oraz produkcja warzyw oraz kwiatów pod osłonami w tunelach foliowych i szklarniach. w większości ogrzewanych). Mniejsze znaczenie posiada natomiast uprawa ziemniaków i buraków cukrowych. Produkcja zwierzęca posiada natomiast znaczenie drugorzędne. Według danych GUS z 2010 r. obsada bydła na 100 ha użytków rolnych wyniosła 3,2 szt., trzody chlewnej 17,4 szt., drobiu 158,5 – przy średnich wojewódzkich odpowiednio: 33,1, 69,6 oraz 1058,2.

Struktura gruntów rolnych gminy (wg danych GUS z 2010 r.) kształtowała się następująco:

Użytki rolne	- 7423ha (87,93% pow. ogólnej)
1. Grunty orne	- 4452 ha (59,98% użytków rolnych)
2. Sady	- 1657 ha (22,32% użytków rolnych)
3. Łąki trwałe	- 307 ha (4,14% użytków rolnych)
4. Pastwiska	- 209 ha (2,82% użytków rolnych)

Warunki agrarne gminy plasują się poniżej średniej wojewódzkiej. Gospodarstwa o powierzchni do 5 ha stanowią 83,28% ogółu, 5–10 ha — 12,25%, 10–15 ha — 2,94%, 15 ha i więcej — 1,53%. Średnia powierzchnia gospodarstwa indywidualnego wynosi zaledwie 2,94 ha (w regionie 3,88 ha i odbiega wyraźnie od średnich europejskich (ok. 17 ha). Rolnicy posiadają natomiast wysokie umiejętności zawodowe, wynikające z wieloletnich tradycji wysokiej kultury rolnej oraz szkoleń i doradztwa rolniczego. Produkcja rolnicza mimo rozdrobnienia gospodarstw charakteryzuje się wysoką

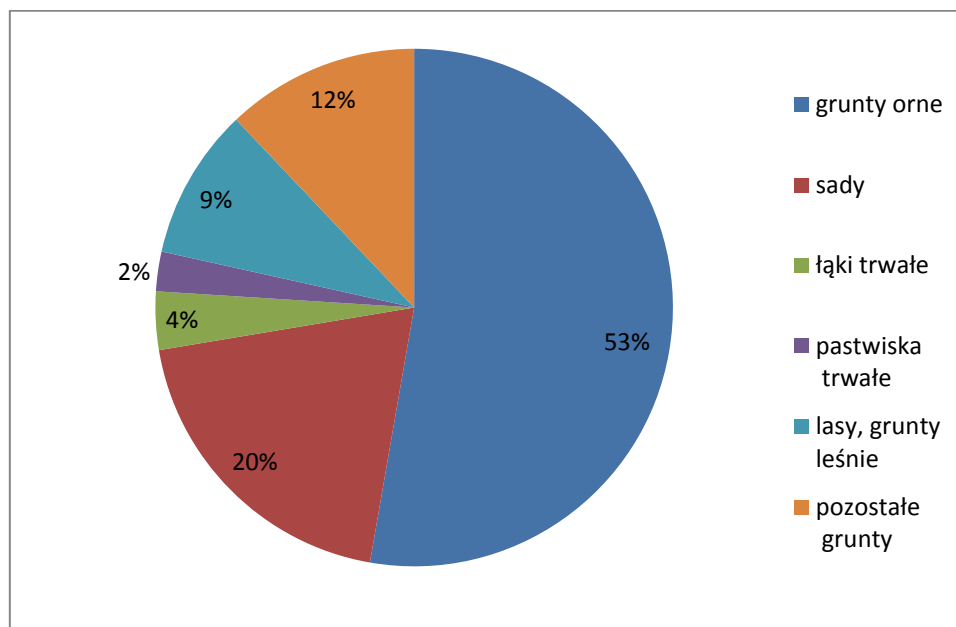
towarowością. Głównym dysponentem ziemi jest sektor gospodarstw indywidualnych, który włada ok. 92,22% ogólnej powierzchni użytków rolnych.

Tabela 5 Użytkowanie gruntów w gminie Dwikozy. Stan na 2010r.

Grupy użytkowników gruntów	Ogólna powierzchnia gruntów	Użytki rolne w hektarach					Lasy, grunty leśne	Pozostałe grunty
		Razem	Grunty orne	Sady	Łąki trwałe	Pastwiska trwałe		
Ogółem-powierzchnia administracyjna	8442	7423	4452	1657	307	209	798	1019
Gospodarstwa indywidualne	7445	6846	4368	1673	294	172	339	599

Źródło: Powszechny spis rolny 2010

Wykres 1 Użytkowanie gruntów rolnych w gminie Dwikozy w 2010r.

Źródło: :Powszechny spis rolny 2010

4.2. RODZAJE GLEB

Największy udział w powierzchni ogólnej gminy mają użytki rolne. Grunty orne stanowiące ok 50% ogółu powierzchni gruntów posiadają wysokie klasy bonitacyjne. W Kotlinie Sandomierskiej występują gleby bielcowe i pseudo bielcowe wykształcone przeważnie na piaskach pochodzenia fluwioglacjalnego, pokrytych najczęściej lasami iglastymi. Gleby bielcowe przekształcone działalnością człowieka nazywane są glebami pseudo bielcowymi. Wykształciły się one na warstwach istebniańskich dolnych, piaskowcach i łupkach ilastych z gleb lessowych i lessopodobnych, piasków całkowitych i niecałkowitych. Gleby Wyżyny Sandomierskiej to przeważnie czarnoziemy i gleby brunatne wykształcone na lessach.

Tabela 6 Klasyfikacja bonitacyjna gleb

Klasyfikacja bonitacyjna	Powierzchnia w ha	Udział %
Klasa I	743,45	9,24%
Klasa II	2716,65	33,77%
Klasa IIIa	2091,52	26,00%
Klasa IIIb	437,51	5,44%
Klasa IVa	420,40	5,23%
Klasa IVb	114,48	1,42%
Klasa V	127,34	1,58%
Klasa VI	140,23	1,74%
Inne (drogi, tereny zabudowane, nieużytki)	1252,4	15,57%
Razem	8043,98	100,00%

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

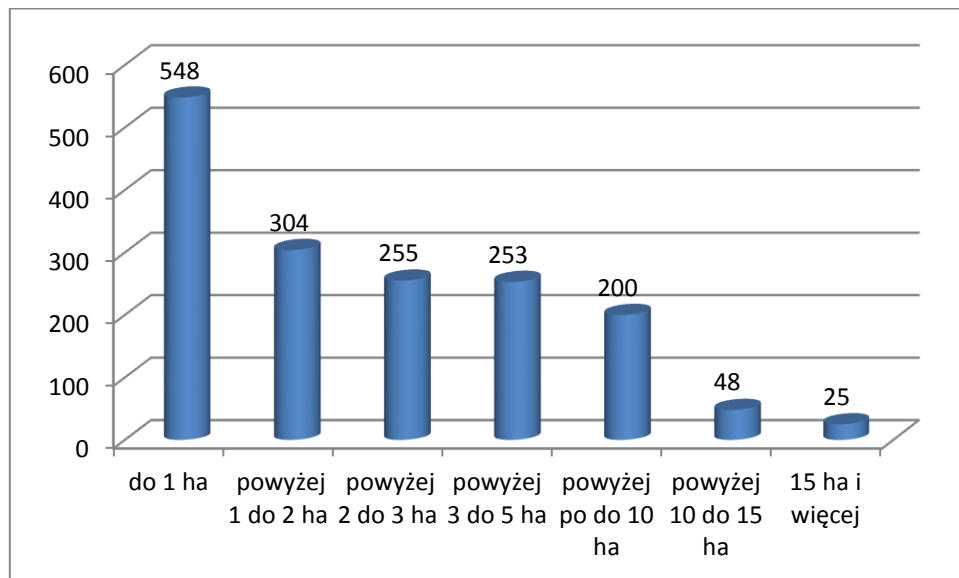
4.3. Gospodarstwa rolne i agroturystyczne

Na terenie gminy znajduje się 1633 gospodarstwa rolne (stan na koniec 2010r.). Średnia użytków rolnych na gospodarstwo wynosi 2,94 ha (w województwie 3,88 ha). Najliczniejszą grupę stanowią gospodarstwa, które posiadają do 5 ha, a najmniej liczną posiadające powyżej 15 ha. Największą część

upraw stanowią uprawy zbóż, warzyw oraz uprawy sadownicze. Na terenie gminy w roku 2014 funkcjonowały 3 gospodarstwa agroturystyczne.

Wykres 2 Gospodarstwa rolne według grup użytków rolnych według powszechnego spisu rolnego z 2010 r. w gminie Dwikozy

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2010

4.4. POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH

Według danych uzyskanych w Powszechnym Spisie Rolnym w 2010 roku w gminie Dwikozy z pogłowia zwierząt dużych największą liczbę stanowiły: trzoda chlewna – 836 i bydło - 154 sztuk. Oprócz tego występowały konie – 64 szt. oraz drób – 7618 szt. Pogłowie zwierząt gospodarskich ulega stopniowemu zmniejszaniu, co jest spowodowane brakiem opłacalności produkcji zwierzęcej oraz problemami ze sprzedażą.

4.5. DZIAŁALNOŚĆ PRODUKCYJNA I USŁUGOWA

Gmina Dwikozy charakteryzuje się niskim tempem przyrostu nowych podmiotów gospodarczych w porównaniu do innych gmin powiatu sandomierskiego. W 2014r. w rejestrze Regon mieszkańców zarejestrowanych było 482 podmiotów gospodarki narodowej. W stosunku do roku poprzedniego odnotowano wzrost jedynie o 6 podmiotów.

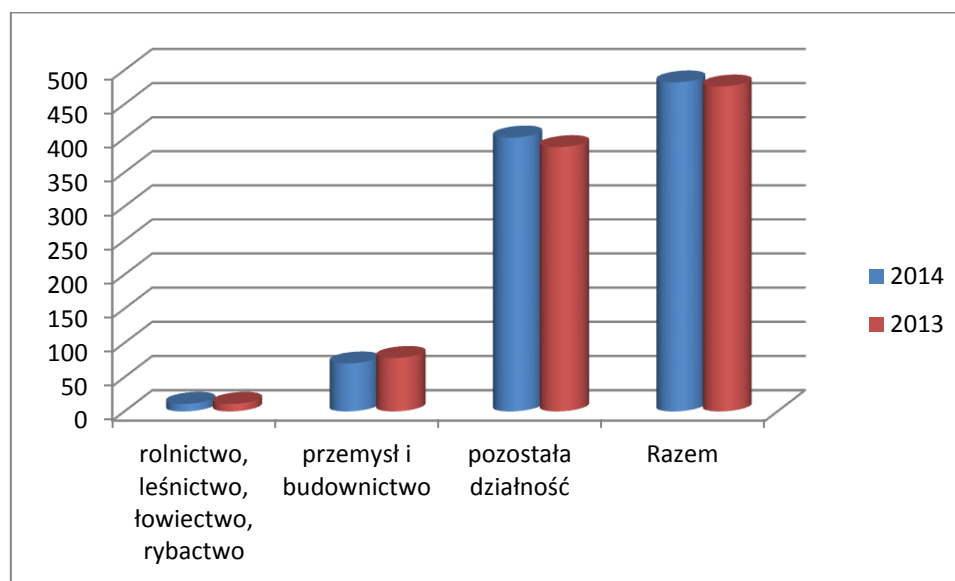
W gminie Dwikozy 2014 r. zarejestrowanych było 230 indywidualnych działalności gospodarczych. W okresie tym wyrejestrowało się 17 firm, a powstało 31 nowych.

Tabela 7 Podmioty gospodarcze w gminie Dwikozy w latach 2012-2014.

ROK	Liczba zarejestrowanych osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą	Liczba wyrejestrowanych osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą	Liczba nowo zarejestrowanych osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą
2014	230	2	21
2013	216	3	19
2012	226	16	19

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS, Urząd Gminy w Dwikozach

Wykres 3 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w 2013-2014r. według grup rodzajów działalności

Źródło: Bank Danych Lokalnych -GUS

W 2014r. na terenie gminy Dwikozy zarejestrowane były 482 podmioty gospodarcze. Najwięcej podmiotów zarejestrowanych było w sekcji G- handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych – 127 podmiotów. Podobnie sytuacja przedstawiała się w tej sekcji w roku 2013 – 126 podmiotów. Kolejną liczną grupę przedsiębiorstw stanowiły zarejestrowane w sekcji F- budownictwo – 66 podmiotów w 2014r. i 63 podmioty w 2013 r.

Duża liczba podmiotów zarejestrowana jest również w sekcji STU– pozostała działalność usługowa, gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników i H – transport i gospodarka magazynowa oraz C- przetwórstwo przemysłowe. Gmina charakteryzuje się wysokim poziomem udziału sektora prywatnego w strukturze własności przedsiębiorstw, co daje stabilność gospodarczą gminie i jest podstawą jej rozwoju gospodarczego. Z roku na rok wzrasta liczba przedsiębiorstw, jednak nadal wzrost ten w gminie jest słaby.

---

5. TURYSTYKA

Gmina Dwikozy posiada duży, naturalny potencjał do pełnienia funkcji turystycznych, który jest w coraz większym stopniu wykorzystywany. W ostatnich latach w turystyce krajowej narasta moda na aktywne i zróżnicowane formy wypoczynku, charakteryzujące się bliższym kontaktem z przyrodą i kulturą. Turyści coraz częściej szukają urokliwych, nieodkrytych jeszcze zakątków z dala od zatłoczonych centrów dużych ośrodków turystycznych i aglomeracji miejskich. Gmina Dwikozy korzysta z tego trendu i coraz bardziej aktywizuje swoje turystyczne funkcje. Sprzyja temu położenie gminy w pobliżu Sandomierza, który jest znaczącym ośrodkiem obsługi ruchu turystycznego nie tylko wojewódzkiego, ale też krajowego i zagranicznego. Obecnie gmina Dwikozy stanowi zarówno uzupełnienie oferty turystycznej Sandomierza, jak również jest samodzielną atrakcją turystyczną z zabytkami, szlakami turystycznymi, unikatowymi walorami przyrody oraz rozbudowaną bazą noclegową.

O potencjale turystycznym gminy stanowią unikalne warunki przyrodniczo-krajobrazowe dolin Opatówki i Wisły oraz krawędzi Wyżyny Sandomierskiej (liczne wąwozy, odsłonięcia i skarpy lessowe, rzadkie zbiorowiska roślin zielnych, drzew i krzewów porastających strome zbocza doliny, w niewielkim stopniu rozpropagowane walory wizualne i naukowo-dydaktyczne itp.). Specyficzny krajobraz przyrodniczy rzeki Wisły, stanowiącej krajowy korytarz ekologiczny został objęty prawną ochroną przyrody – rezerwat „Wisła pod Zawichostem”.

W wąwozy lessowe obfituje zachodnia (wyżynna) część gminy. Dla terenów pokrytych warstwą lessu bardzo charakterystyczną formą są suche dolinki, takie jak wąwozy i parowy. Zwłaszcza wąwozy lessowe stanowią interesujące urozmaicenie krajobrazu, będąc dodatkową atrakcją turystyczną miejsc i miejscowości położonych w pasie wyżyn. W rejonie Wyżyny Sandomierskiej wąwozy występują przede wszystkim w pobliżu dolin rzek (Opatówka, Koprzywianka, Gorzyczanka) oraz strefie krawędziowej wyżyny na granicy z doliną Wisły. To idealne miejsca do aktywnej turystyki pieszej i rowerowej.

Wybitne walory krajobrazowo-dydaktyczne reprezentuje także rezerwat roślinności stepowej „**Góry Pieprzowe**” — położony na pograniczu z Sandomierzem. Miejsce nazywane potocznie „Pieprzówkami” jest niezwykłym zakątkiem. Łupki Gór Pieprzowych – powstały jako osady w morzu kambryjskim ok. 500 mln lat temu. Znajdują się tutaj murawy stepowe, róże, łupki, źródlika, las łągowy, starorzecze Wisły, sady, wiele rzadkich owadów, ptasie przeloty. Ze szczytu Gór można podziwiać urokliwą panoramę Sandomierza. Owa wielorakość jest sednem Pieprzówek. Obszar Pieprzówek stanowi wysoką krawędź Wyżyny Sandomierskiej. Wysokość bezwzględna sięga tu niespełna 200 m n.p.m., natomiast różnica wysokości między płaskim i podmokłym korytem Wisły, a krawędzią pasma wynosi 40-60 m. Wysoki próg Gór Pieprzowych porozcinany jest głębokimi i wąskimi jarami prowadzącymi do doliny Wisły. Obszar Gór Pieprzowych, to idealne miejsce na aktywny wypoczynek o każdej porze roku. Z powodzeniem można tutaj uprawiać turystykę pieszą, rowerową, bieganie oraz coraz popularniejszy nordic walking. Teren posiada urozmaiconą rzeźbę z licznymi skarpami, wąwozami, rozcięciami erozyjnymi. Odsłonięcie łupków środkowokambryjskich znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie doliny Wisły, w formie stromych ścian, osuwisk oraz rozpadlin. W miejscach o łagodniejszych stokach występują murawy kserotermiczne i zarośla krzewów z dużą liczbą dzikich róż. W zachodniej części rezerwatu licznie występuje wisienka stepowa. Na zboczach rezerwatu położony jest taras widokowy – doskonały punkt obserwacyjny z panoramą Sandomierza oraz terenów sąsiedniego woj. podkarpackiego.

Gmina Dwikozy charakteryzuje się również bogatymi tradycjami kulturowymi. Z tego terenu pochodzi **Zawisza Czarny herbu Sulima z Garbowa** - sławny polski rycerz, starosta spiski, w młodości w służbie u Zygmunta Luksemburczyka. Po powrocie do kraju w 1410 r. odznaczył się w bitwie pod Grunwaldem. Wielokrotny poseł króla Jagiełły. Uczestnik wielu wojen, niepokonany w turniejach rycerskich. Symbol prawości i cnót rycerskich, cieszył się wielką sławą w wielu krajach Europy. W miejscowości skąd pochodził (obecnie Stary Garbów) w 2010r. wzniesiono jego pomnik. Powstała także Izba Pamięci Zawiszy Czarnego, będąca lokalną atrakcją turystyczną dla zwiedzających. Corocznie w lipcu organizowany jest Turniej Łuczniczy w Garbowie. W tym czasie Garbów zamienia się w prawdziwą wioskę rycerską, po której poruszają się wojska króla Władysława Jagiełły, z Zawiszą Czarnym na czele. Stowarzyszenie organizuje warsztaty edukacyjne dla dzieci, które z radością przenoszą się w świat średniowiecznego rycerstwa. W Garbowie przez cały rok można zwiedzać Izbę Pamięci Zawiszy Czarnego a dodatkową atrakcją jest wspaniały pomnik najslawniejszego rycerza średniowiecznej Europy, dłuta artysty rzeźbiarza Gustawa Hadyny.

Spośród postaci związanych z gminą Dwikozy warto wymienić jeszcze **Wiesława Myśliwskiego** - pisarza, jednego z największych współczesnych prozaików polskich. Wiesław Myśliwski urodził się w Dwikozach 25 III 1932 r. Tu wychowywał się w domu dziadka Józefa Gałęzy. Do Dwikóz często powracał i słuchał ciekawych opowieści ludzi starszych, które potem (jak sam przyznaje) przetwarza

w powieściach posługując się często „miejscowym” językiem. Debiutował w 1955r. recenzją powieści E. de Greff „Noc jest moim światłem”. W latach 1956 - 1976 pracował w Ludowej Spółdzielni Wydawniczej jako asystent redaktora, redaktor, kierownik redakcji literatury współczesnej, zastępca redaktora naczelnego. W latach 1975 - 1999 redaktor naczelny kwartalnika „Regiony”, w latach 1993 - 1999 dwutygodnika kulturalnego „Sycyna”. Dwukrotny laureat Nagrody Literackiej Nike. Autor powieści takich jak: „Kamień na kamieniu”, „Widnokrąg”, „Traktat o łuskaniu fasoli”.

Do najważniejszych zabytków gminy Dwikozy, chętnie odwiedzanych przez turystów należą:

Kościół parafialny pod wezwaniem Matki Boskiej Bolesnej i św. Wita męczennika w Górach Wysokich. W miejscu dawnego kościółka drewnianego, z XIII w. powstał w 1778 r., kościół murowany jednonawowy z kaplicami po bokach i prostokątnym prezbiterium. W 1792 r. kościół ten został rozbudowany i całkowicie przekształcony wg projektu arch. ks. Józefa Karśnickiego. Restaurowany z drobnymi przeróbkami ok. 1856–60, 1897–99 i po 1911 r., spłonął w wyniku działań wojennych w 1944 r. Został odbudowany w latach 1948–49. We wnętrzu można rozpoznać cechy charakterystyczne dla baroku tj. m.in. pilastry, lizeny, ramy z płycinami na elewacjach, półkoliste otwory: wejściowy oraz wieńczący okna, falisty szczyt, na skrzyżowaniu transeptu i nawy ośmioboczna latarnia pozornej kopuły z sygnaturką, w ramionach transeptu. W kościele znajdują się relikwie Krzyża Świętego z oryginalnym dokumentem opatrzonym pieczęcią papieską oraz unikatowa pieta. We wschodniej części cmentarza przykościelnego, na osi prezbiterium, zlokalizowana jest podziemna kaplica, wybudowana pod koniec XVIII w. Kaplica oparta na rzucie prostokąta posiada sklepienia kolebkowe z gurtami. Nad kaplicą, w neobarokowym ogrodzeniu, z charakterystycznymi kaplicami w formie absydek, znajduje się jedna z kilku bramek, w postaci dekoracyjnej arkady z figurą Matki Boskiej Zwycięskiej. Obok znajduje się stara plebania, obecnie nie użytkowana, murowana ok. 1860 r., zniszczona podczas II wojny światowej i odbudowana w 1944 r.

Baszta w Nowych Kicharach, pierwotnie będąca prawdopodobnie basztą obronną, w zabudowaniach nieistniejącego obecnie dworu benedyktynek sandomierskich. Jest ona fragmentem zespołu objętego ochroną konserwatorską, w skład którego wchodzi: pozostałości muru ogrodzeniowego oraz cmentarza. Założona na zewnątrz na rzucie koła, wewnątrz ośmioboku, ma kształt dwukondygnacyjnego walca. We wnętrzu ujawniają się ślady dawnego ołtarza i polichromii. Wedle niektórych źródeł, to siostry benedyktynki wybudowały dwór obronny w Kicharach. Z kolei ks. Aleksander Bastrykowski w swojej „Monografii historycznej parafii Góry Wysokie” (pierwsze wydanie w 1936r.) podaje, iż budowla przypominająca zamek stała w tym miejscu dużo wcześniej, zanim benedyktynki przybyły do Kichar: „Od najdawniejszych czasów stał na pagórku w Kicharach dwór murowany na piętro, zameczkiem zwany. Obszerne podwórze i zabudowania dworskie opasane były wysokim murem z czterema basztami po rogach i dwoma z ciosowego kamienia bramami, z

trzech stron otaczała go woda. Strzelnice w basztach i cały zewnętrzny wygląd tego miejsca przekonywały, że było obronem”. W 1865 roku siostry benedyktynki opuściły Kichary i przenieśli się do nowo wybudowanego klasztoru, a budowla powoli popadała w ruinę. W II połowie XIX wieku stały jeszcze dwie wieże. Na początku XX wieku pozostała już tylko jedna. Nazwano ją kaplicą Św. Rocha i Jacka. Kaplica i otaczające ją mury uległy znacznemu zniszczeniu w czasie II wojny światowej.

Oprócz obiektów zabytkowych na terenie gminy istnieją liczne, kapliczki, a także stanowiska archeologiczne i miejsca pamięci narodowej. Połączenie potencjału przyrodniczego i kulturowego spowodowało powstawanie na terenie gminy Dwikozy nowych, atrakcyjnych produktów turystycznych. Znajdują się tutaj ścieżki questingowe, skrytki „geocache”, szlaki piesze i rowerowe, a także szlaki nordic walking i narciarstwa biegowego. Teren gminy jest celem wycieczek (zwykle turystyka jednego dnia), podczas których turyści odkrywają jej unikatowe walory. Rozwój produktów turystycznych i działania promocyjne gminy wspierane były poprzez powstające nowe obiekty noclegowe. Obecnie na terenie gminy znajduje się jeden duży obiekt hotelowo – konferencyjny (Dwór Dwikozy), gospodarstwo agroturystyczne o profilu przyrodniczym w „Górach Pieprzowych” (Willa Dzika Róża), stadnina koni (Gościniec Husarski), a także odnosząca sukcesy na arenie krajowej i międzynarodowej winnica (Winnica Sandomierska).

---

6. DIAGNOZA DEMOGRAFICZNA I SYTUACJA NA RYNKU PRACY

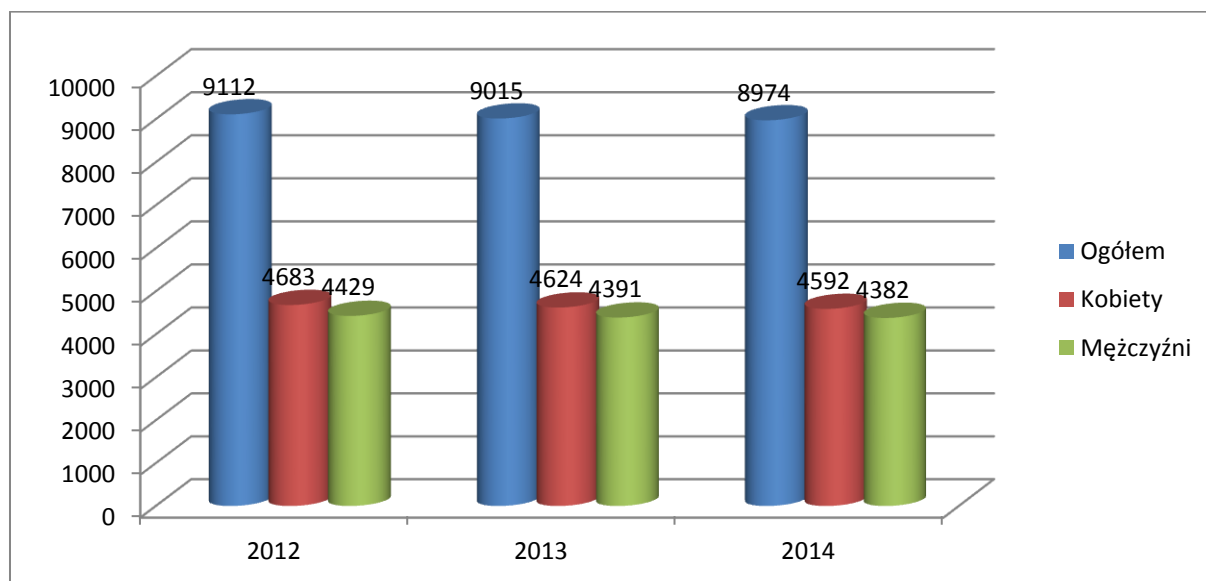

6.1 LUDNOŚĆ I STRUKTURA DEMOGRAFICZNA

W gminie Dwikozy od 2011 do 2014 roku zanotowano spadek liczby ludności o 2,01 %. W 2014 roku gminę zamieszkiwało 8974 osoby, z czego ok. 49% stanowiły kobiety. W latach 2011-2013 przyrost naturalny z poziomu minus 18 zmalał do minus 30. Gęstość zaludnienia wynosi 105 osób na 1 km².

Wykres 4 Ludność według płci w latach 2012-2014

Sytuacja demograficzna w gminie Dwikozy jest stosunkowo korzystna. Najliczniejszą grupą jest ludność w wieku produkcyjnym. W gminie Dwikozy liczba osób w wieku produkcyjnym utrzymuje się na stałym poziomie, co pozytywnie wpływa na poprawę sytuacji gospodarczej gminy. Jednocześnie spada liczba osób w wieku przedprodukcyjnym. Na niskim poziomie utrzymuje się liczba osób w wieku poprodukcyjnym, jednak należy spodziewać się, że w ciągu najbliższych lat nastąpi duży przyrost liczby osób w tej ekonomicznej grupie wieku związany z tzw. starzeniem się społeczeństwa.

Współczynnik feminizacji w gminie jest na poziomie 105, takim samym jak dla całego województwa świętokrzyskiego. Dla porównania wskaźnik ten w powiecie osiąga wartość 102, a w całym kraju wskaźnik ten wynosi 107 (kobiet na 100 mężczyzn). Ludność w wieku nieprodukcyjnym, na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosi 62,2 ogółu ludności. Dla Polski wskaźnik ten wynosi 58,8, a dla województwa świętokrzyskiego 59,9.

Tabela 8 Liczba i struktura ludności oraz liczba osób aktywnych zawodowo w 2014 roku

	Ogółem	grupy ekonomiczne		
		przedprodukcyjny	Produkcyjny	Poprodukcyjny
Ogółem	8974	1410	5702	1821
Mężczyźni	4382	748	3119	545
Kobiety	4592	675	2597	1290

Źródło: Opracowanie Własne na podstawie GUS Bank Danych Lokalnych

6.2. RYNEK PRACY

Na koniec roku 2015 roku liczba bezrobotnych w gminie Dwikozy wynosiła 371 osób z czego 55% stanowiły kobiety. Jest to liczba najniższa w okresie ostatnich 5 lat. Z danych Powiatowego Urzędu Pracy w Sandomierzu wynika, że największą grupę wśród osób bezrobotnych stanowią tzw. osoby „mobilne” w wieku 18-44 lat. Wśród zarejestrowanych dominują osoby bez kwalifikacji i doświadczenia zawodowego. Osoby długotrwale bezrobotne (pozostające pow. roku bez zatrudnienia) to 33,96% ogółu bezrobotnych w gminie Dwikozy. Liczba os. bezrobotnych spadła w stosunku do roku 2014 o 116 os. Podobnie w całym powiecie sandomierskim stopa bezrobocia uległa obniżeniu. W 2013r. wyniosła 13,4%, gdzie dla województwa świętokrzyskiego było to 16,5%, w 2014r. w powiecie odnotowano stopę bezrobocia na poziomie 11,3% (dla województwa 14,2%), a na koniec sierpnia 2015r. osiągnęła poziom 8,7% (w województwie 12,6%).

Tabela 9 Ludność w wieku produkcyjnym i bezrobotni w 2014 roku

	Ludność ogółem	Ludność w wieku produkcyjnym	Bezrobotni ogółem	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci w %
Ogółem	8974	5702	487	8,5
Mężczyźni	4382	3119	244	7,8
Kobiety	4592	2597	243	9,4

Źródło: Opracowanie Własne na podstawie GUS Bank Danych Lokalnych

6.3. OPIEKA ZDROWOTNA, USŁUGI APTECZNE

Ochrona Zdrowia na terenie gminy Dwikozy realizowana jest poprzez Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Dwikozach. W ramach opieki zdrowotnej mieszkańcy mogą skorzystać z:

- Poradni dla dzieci,
- Poradni Ginekologiczno – Położniczej,
- Poradni Lekarza Podstawowej Opieki Zdrowotnej,
- Poradni Medycyny Pracy,
- Poradni Reumatologicznej,
- Pracowni Fizykoterapii,
- Pracowni Kinezyterapii.

Na jedną przychodnię przypada 3771 osób, gdzie w gminie Obrazów liczba ta wynosi 3296, a w gminie Łonów 3771. W 2014 r. przyjęto 23347 pacjentów, czyli statystycznie każdy mieszkaniec

skorzystał w ciągu roku z 3 porad lekarskich. Ofertę Ośrodka Zdrowia w Dwikozach uzupełnia indywidualna praktyka lekarza rodzinnego w Nowym Garbowie prowadzona na podstawie umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia. W roku 2014 w poradni tej udzielono 870 porad.

Na terenie gminy funkcjonują 3 apteki – wszystkie w miejscowości Dwikozy. Dostępność do usług aptecznych w porównaniu do sąsiadujących gmin jest stosunkowo dobra. Na jedną aptekę w gminie Dwikozy przypada 2991 osób. Jest to rezultat wyższy o 232 osoby niż średnia w powiecie sandomierskim oraz o 44 niższy w stosunku do województwa świętokrzyskiego.

6.4. POMOC SPOŁECZNA

Zadania z zakresu pomocy społecznej realizowane są na terenie gminy przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Dwikozach.

Ośrodek realizuje zadania zlecone i zadania własne gminy z zakresu pomocy społecznej.

Do zadań własnych z zakresu pomocy społecznej realizowanych przez gminę należą:

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych,
- przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze,
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki,
- podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych,
- opracowanie i realizacja projektów socjalnych.

Tabela 10 Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w latach 2011-2013

	2011	2012	2013
Liczba osób, którym przyznano świadczenie	655	615	693
Liczba rodzin	558	564	441

Liczba osób w rodzinach	1684	1274	1469
Kwota świadczeń ogółem w zł	574 239	640 323	841 092

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

Tabela 11 Powody przyznawania pomocy społecznej w latach 2011-2013

Lata	2011		2012		2013	
	l. rodzin	l. osób	l. rodzin	l. osób	l. rodzin	l. osób
Ubóstwo	136	506	124	464	130	435
Bezdomność	4	4	7	7	4	5
Bezrobocie	166	542	146	485	157	506
Niepelnosprawność	82	195	84	193	104	275
Długotrwała choroba	123	347	98	300	95	281
Bezradność w sprawach opiek.-wych. i prowadzenia gosp. domowego zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych	2	7	25	107	32	139
Alkoholizm	0	0	0	0	0	0

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

W gminie Dwikozy zadania pomocy społecznej angażują znaczne środki pochodzące z gminnego budżetu oraz środki otrzymane w ramach dotacji dla gminy, a pochodzące z budżetu państwa. W latach od 2011 do 2015 r. procentowy udział wydatków na pomoc społeczną w całym budżecie najniższą wartość osiągnął w 2011r. - 22,07%, a najwyższą w 2013r. -25,37%. W roku 2015 wydatki na pomoc społeczną osiągnęły poziom 22,38%. W latach 2011 - 2013 wzrosła liczba osób, którym przyznano świadczenia oraz kwota przyznawanych świadczeń. Bezpośrednie wsparcie socjalne udzielane jest najczęściej z powodu ubóstwa, bezrobocia, długotrwałej choroby i niepełnosprawności. W mniejszym stopniu pomoc społeczna udzielana jest z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, a także bezdomności. Brak świadczonej pomocy z powodu alkoholizmu.

Powiat sandomierski, w którym średni wskaźnik deprivacji lokalnej (iloraz liczby osób w rodzinach otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej przypadającej na każde 1 000 mieszkańców) wynosi 184,74, to powiat o najwyższej wartości średniego wskaźnika deprivacji lokalnej w skali województwa. W gminie Dwikozy wynosi on 139,82 i jest znacznie niższy niż średnia powiatu. Dla porównania w gminie Samborzec wynosi 287,48, a w gminie Łonów 215,55.

TABELA 12 KWOTY ZASIŁKÓW PRYZNANYCH W LATACH 2011 - 2013

Rodzaj zasiłku	2011	2012	2013
Zasiłki celowe	39 200 zł	77 034 zł	71 065 zł
Zasiłki okresowe	49 030 zł	40 880 zł	131 552 zł
Zasiłki stałe	225 372 zł	230 850 zł	283 632 zł
Zasiłki dożywotne	193 000 zł	212 939 zł	232 000 zł
Usługi opiekuńcze w tym:			
- Zwykłe	54 437 zł	58 820 zł	56 938 zł
- Specjalistyczne	13 200 zł	19 800 zł	56 905 zł
RAZEM	574 239 zł	640 323 zł	841 092 zł

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

7. EDUKACJA, KULTURA, SPORT I AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA

7.1 .SZKOŁY

Szkoły podstawowe na terenie gminy prowadzone są głównie przez organizacje pozarządowe (stowarzyszenia). Jediną szkołą podstawową prowadzoną przez samorząd jest szkoła w Dwikozach. Koszty na utrzymanie szkół pokrywane są z subwencji oświatowej oraz ew. z dochodów własnych stowarzyszeń. W 2014 roku do szkół podstawowych uczęszczało 461 uczniów, o 72 mniej niż w roku 2010. Duża liczba placówek oświatowych jest dużą korzyścią dla mieszkańców gminy, mających dostęp do edukacji w pobliżu swojego miejsca zamieszkania.

Na obszarze gminy znajdują się obecnie dwie szkoły gimnazjalne, które przeprowadziły nabór uczniów na rok szkolny 2015/2016:

Strategia Rozwoju Gminy Dwikozy na lata 2015-2022

- Publiczne Gimnazjum im. Ziemi Dwikoskiej w Dwikożach
- Publiczne Gimnazjum w Słupczy.

Liczba uczniów uczęszczających do gimnazjów w roku 2015 wynosiła 256 os. Podobnie jak w przypadku szkół podstawowych, liczba uczniów systematycznie spada, co związane jest ze stałym spadkiem ludności na terenie gminy.

W roku 2014 współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół na terenie gminy wynosił 90,53% dla szkół podstawowych i 100,84% dla gimnazjów. Współczynnik skolaryzacji brutto to relacja uczących się według stanu na początku roku szkolnego na danym poziomie kształcenia do liczby ludności w dniu 31 grudnia w określonej grupie wiekowej odpowiadającej danemu poziomowi kształcenia. Wskaźnik skolaryzacji brutto powyżej 100 % oznacza, że do szkół na terenie gminy uczęszczają uczniowie z innych gmin. Wskaźnik poniżej oznacza odwrotną proporcję, uczęszczanie dzieci z terenu gminy do szkół poza jej terenem.

TABELA 13 SZKOŁY FUNKCJONUJĄCE NA TERENIE GMINY DWIKOZY

Nazwa szkoły	Organ prowadzący	Status
Publiczne Gimnazjum im. Ziemi Dwikoskiej	Gmina Dwikozy	Publiczna
Publiczne Gimnazjum w Słupczy	Stowarzyszenie Inwestujemy w Przyszłość przy Szkole Podstawowej w Słupczy	Publiczna
Szkoła Podstawowa im. Ziemi Sandomierskiej w Słupczy	Stowarzyszenie Inwestujemy w Przyszłość przy Szkole Podstawowej w Słupczy	Publiczna
Szkoła Podstawowa im. Powstańców Styczniowych w Dwikożach	Gmina Dwikozy	
Szkoła Podstawowa im. Wincentego Burka w Gałkowicach	Stowarzyszenie Przyjaciół Szkoły im. Wincentego Burka w Gałkowicach k. Sandomierza	Publiczna
Szkoła Podstawowa im. Zawiszy Czarnego herbu Sulima	Stowarzyszenie Edukacyjne im. Zawiszy Czarnego w Starym Garbowie	Publiczna
Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Gierlachowie	Stowarzyszenie Przyjaciół Przedszkola i Szkoły w Gierlachowie k/Sandomierza	Publiczna
Szkoła Podstawowa w Górach Wysokich	Stowarzyszenie na Rzecz Ekorozwoju Wsi Góry Wyokie	Publiczna
Szkoła Podstawowa im. Stefana Żeromskiego w Winiarach	Stowarzyszenie na Rzecz Ekorozwoju Wsi Winiarki, Winiary, Kępa Chwałowska w Winiarach	Publiczna

Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Mściowie	Stowarzyszenie Oświatowo-Kulturalne przy Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Mściowie	Publiczna
--	--	-----------

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GZO Dwikozy

7.2. DOSTĘPNOŚĆ USŁUG WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

Na terenie gminy Dwikozy działa jeden niepubliczny punkt przedszkolny oraz sześć przedszkoli - jedno publiczne prowadzone przez samorząd oraz pięć niepublicznych, prowadzonych przez stowarzyszenia edukacyjne.

TABELA 14 PRZEDSZKOLA FUNKCJONUJĄCE NA TERENIE GMINY DWIKOZY

Nazwa przedszkola	Organ prowadzący	Status
Niepubliczne Przedszkole "Tęczowa Kraina" w Gałkowicach	Stowarzyszenie Przyjaciół Szkoły im. Wincentego Burka w Gałkowicach k. Sandomierza	Niepubliczne
Niepubliczne Przedszkole "Jabłuszko" w Starym Garbowie	Stowarzyszenie Edukacyjne im. Zawiszy Czarnego w Starym Garbowie	Niepubliczne
Niepubliczne Przedszkole "Słoneczko" w Gierlachowie	Stowarzyszenie Przyjaciół Przedszkola i Szkoły w Gierlachowie k/Sandomierza	Niepubliczne
Niepubliczne Przedszkole "Smerf" przy Szkole Podstawowej w Górach Wysokich	Stowarzyszenie na Rzecz Ekorozwoju Wsi Góry Wysokie	Niepubliczne
Niepubliczne Przedszkole przy Szkole Podstawowej w Winiarach	Stowarzyszenie na Rzecz Ekorozwoju Wsi Winiarki, Winiary, Kępa Chwałowska w Winiarach	Niepubliczne
Przedszkole Samorządowe w Dwikozach	Gmina Dwikozy	Publiczne
Niepubliczny Punkt Przedszkolny w Mściowie	Stowarzyszenie Oświatowo-Kulturalne przy Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Mściowie	Niepubliczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GZO Dwikozy

Od 2010 zwiększyła się liczba dzieci korzystających z przedszkolnej opieki. W roku 2014 do przedszkoli uczęszczało 306 dzieci, czyli o 135 więcej niż w roku 2010. Zwiększenie liczby dzieci w przedszkolach możliwe było dzięki otwarciu nowych oddziałów i zwiększeniu liczby dostępnych miejsc.

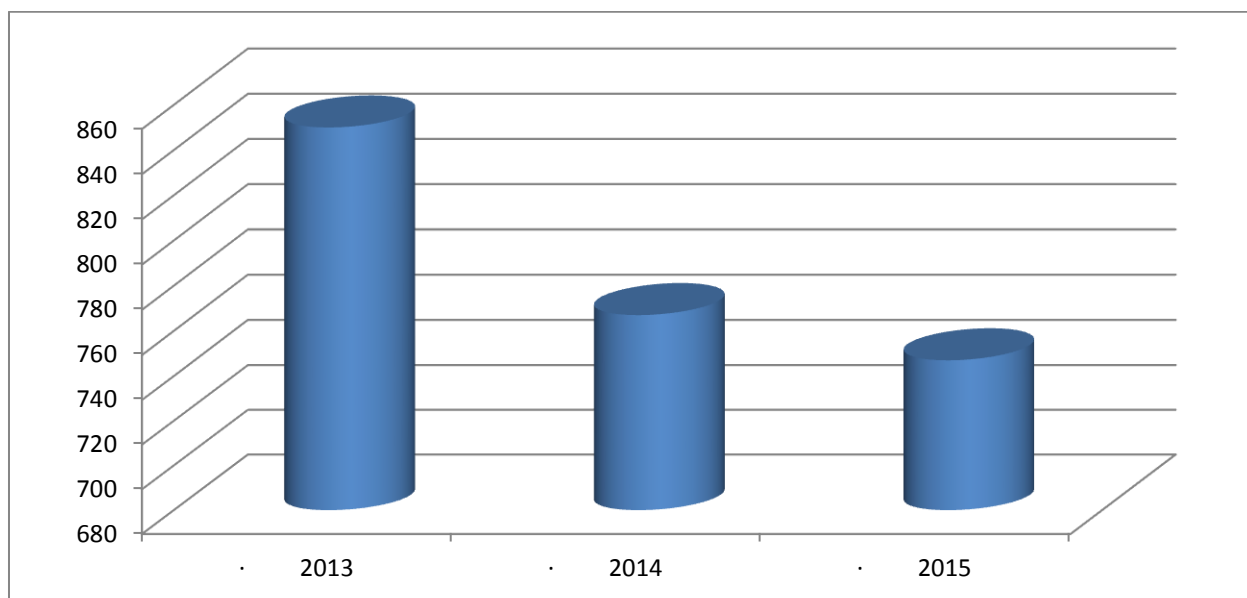
Na terenie gminy działa również żłobek, który prowadzi we Mściowie spółdzielnia socjalna „Dziecięcy Świat”.

7.3. CZYTELNICTWO

Na terenie gminy funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna w Dwikozach oraz 4 filie w miejscowościach: Słupcza, Gałkowice, Stary Garbów, Mściów. Zgromadzony księgozbiór liczy 33 355 woluminów. Dzieci i młodzież mogą także korzystać z bibliotek szkolnych. W 2014 roku 8,54% ogółu ludności korzystało z usług bibliotek, co jest korzystnym wskaźnikiem na tle sąsiednich gmin. Od 2013 r. liczba czytelników bibliotek maleje.

- 2013 – 850
- 2014 – 767
- 2015 – 747

Wykres 5 Liczba czytelników w latach 2013 – 2015

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

7.4. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Na terenie gminy Dwikozy zarejestrowanych jest 30 organizacji pozarządowych. Większość działa aktywnie na rzecz gminy i lokalnej społeczności. Wśród stowarzyszeń warto wymienić 7 organizacji prowadzących szkoły podstawowe i 10 Ochotniczych Straży Pożarnych. Liczba zarejestrowanych i działających organizacji świadczy o dużym zaangażowaniu lokalnej społeczności w działania na rzecz gminy i samej ludności. Poniżej lista zarejestrowanych w KRS organizacji:

- Stowarzyszenie "Ekosan" w Dwikozach
- Stowarzyszenie na Rzecz Bezpieczeństwa, Przeciwdziałania Patologiom Społecznym i Pomocy Ofiarom Przestępstw w Gminie Dwikozy "Zawisza"
- Stowarzyszenie na Rzecz Ekorozwoju Wsi Góry Wysokie
- Stowarzyszenie na Rzecz Ekorozwoju Wsi Winiarki, Winiary, Kępa Chwałowska
- Ochotnicza Straż Pożarna w Gałkowicach
- Ochotnicza Straż Pożarna w Szczytnikach
- Ochotnicza Straż Pożarna w Winiarach
- Ochotnicza Straż Pożarna w Słupczy
- Ochotnicza Straż Pożarna w Winiarkach
- Ochotnicza Straż Pożarna w Dwikozach
- Klub Sportowy "Sparta" Dwikozy
- Ochotnicza Straż Pożarna Mściów - Nowy Kamień
- Ochotnicza Straż Pożarna w Nowych Kicharach
- "Świętokrzyskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionu i Hodowli Strusi"
- Kółko Rolnicze w Dwikozach
- Kółko Rolnicze w Bożydarze
- Kółko Rolnicze w Słupczy
- Gminny Związek Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych w Dwikozach
- Kółko Rolnicze w Garbowie
- Stowarzyszenie Świat Wiedzy i Techniki "Świt"
- Stowarzyszenie Pamięci Zawiszy Czarnego Herbu Sulima z Garbowa
- Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Wsi Nowe Kichary
- Ochotnicza Straż Pożarna w Garbowie z Siedzibą w Starym Garbowie
- Stowarzyszenie Edukacyjne Imienia Zawiszy Czarnego
- Stowarzyszenie Przyjaciół Przedszkola i Szkoły w Gierlachowie k. Sandomierza
- Stowarzyszenie Oświatowo - Kulturalne przy Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Mściowie

- Stowarzyszenie Przyjaciół Szkoły im. Wincentego Burka w Gałkowicach k. Sandomierza
- Stowarzyszenie Inwestujemy w Przyszłość przy Szkole Podstawowej w Słupczy
- Ochotnicza Straż Pożarna w Romanówce z Siedzibą w Romanówce
- Stowarzyszenie "Klub Seniora" w Nowym Kamieniu

8. FINANSE SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

a) Struktura dochodów budżetowych w gminie Dwikozy w latach 2011 – 2015

Tabela 15 Struktura dochodów budżetowych w gminie Dwikozy w latach 2011-2015

Lp.	Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
1	Dochody własne	9 652 931,52	9 571 208,58	7 729 252,03	8 836 095,48	8 383 231,08
2	Subwencje	10 077 793,00	10 352 053,00	9 994 254,00	10 024 884,00	10 365 049,00
3	Dotacje celowe	7 317 055,73	6 364 108,36	5 705 408,67	7 007 722,71	7 567 531,82
	Razem	27 047 780,25	26 287 369,94	23 428 914,70	25 868 702,19	26 315 811,90
Procentowy udział w dochodach						
1	Dochody własne	35,69%	36,41%	32,99%	34,16%	31,86%
2	Subwencje	37,26%	39,38%	42,66%	38,75%	39,39%
3	Dotacje celowe	27,05%	24,21%	24,35%	27,09%	28,76%
	Razem	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

Dochody budżetowe gminy Dwikozy w latach 2011-2015 kształtują się na zmiennym poziomie. W roku 2015 dochody były dużo wyższe niż w poprzednim roku i wyniosły 25.868.702,19 zł czego 31,86% stanowią dochody własne, 39,39% pochodzi z subwencji, zaś dotacje celowe stanowią 28,76% dochodów budżetowych gminy.

b) Struktura podstawowych dochodów własnych w gminie Dwikozy w latach 2011-2015

Tabela 16 Struktura podstawowych dochodów własnych w gminie Dwikozy w latach 2011-2015

Lp.	Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
1	Podatek od nieruchomości	1 765 124,55	1 807 076,45	2 278 146,24	2 834 829,36	2 995 605,21
2	Podatek rolny	857 469,36	1 239 171,54	1 217 895,59	1 168 052,75	1 168 719,29
3	Dochody z dzierżawy	31 375,94	28 870,06	42 602,45	29 832,10	27 989,54
4	Udział we wpływach z podatku doch. od osób fizycznych	2 956 868,00	2 599 664,00	2 574 663,00	2 674 804,00	2 853 041,00
5	Inne	4 042 093,67	3 896 426,53	1 615 944,75	2 128 577,27	1 337 876,04
Razem		9 652 931,52	9 571 208,58	7 729 252,03	8 836 095,48	8 383 231,08
Procentowy udział dochodów						
1	Podatek od nieruchomości	18,29%	18,88%	29,47%	32,08%	35,73%
2	Podatek rolny	8,88%	12,95%	15,76%	13,22%	13,94%
3	Dochody z dzierżawy	0,33%	0,30%	0,55%	0,34%	0,33%
4	Udział we wpływach z podatku doch. od osób fizycznych	30,63%	27,16%	33,31%	30,27%	34,03%
5	Inne	41,87%	40,71%	20,91%	24,09%	15,96%
Razem		100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

Dochody własne w roku 2015 są nieco niższe niż w roku 2014. Największy procent dochodów własnych gminy stanowią: podatek od nieruchomości 35,73% i udział we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych 34,03%. Najmniejszy odnotowuje się z tytułu dzierżawy 0,33%.

c) Wydatki gminy

Tabela 17 Analiza wydatków budżetowych w gminie Dwikozy w latach 2011-2015

L P.	Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
1	Oświata	10 161 699,99	11 432 349,90	9 300 547,85	9 378 927,01	9 908 593,31
2	Administracja	1 927 722,95	1 970 796,93	1 920 152,01	2 279 328,61	2 329 175,28
3	Pomoc społeczna	6 251 409,63	5 717 300,88	5 637 455,79	5 966 729,23	5 807 106,49
4	Drogi	1 866 716,74	1 735 645,77	270 446,17	2 122 827,98	2 527 880,12
5	Edukacja opiekuńczo-wychowawcza	331 534,80	209 184,60	244 802,00	230 321,20	204 875,20
6	Rolnictwo	610 330,97	1 292 485,73	334 332,70	419 044,06	403 957,93
7	Kultura	1 018 766,88	1 411 078,19	1 826 005,27	1 851 638,83	1 569 024,30
8	Gospodarka komunalna	130 240,12	435 356,46	161 525,12	511 513,13	876 488,70
9	Pozostałe	6 022 072,53	3 930 663,71	2 524 651,88	2 601 010,95	2 319 761,67
Razem		28 320 494,61	28 134 862,17	22 219 918,79	25 361 341,00	25 946 863,00
Procentowy udział wydatków						
1	Oświata	35,88%	40,63%	41,86%	36,98%	38,19%
2	Administracja	6,81%	7,00%	8,64%	8,99%	8,98%
3	Pomoc społeczna	22,07%	20,32%	25,37%	23,53%	22,38%
4	Drogi publiczne	6,59%	6,17%	1,22%	8,37%	9,74%
5	Edukacja opiek.-wychow.	1,17%	0,74%	1,10%	0,91%	0,79%
6	Rolnictwo	2,16%	4,59%	1,50%	1,65%	1,56%
7	Kultura	3,60%	5,02%	8,22%	7,30%	6,05%
8	Gospodarka komunalna	0,46%	1,55%	0,73%	2,02%	3,38%
9	Pozostałe	21,26%	13,97%	11,36%	10,26%	8,94%
Razem		100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

W 2015 roku obserwuje się zwiększone dochody przy jednoczesnym zmniejszeniu wydatków. Najwięcej wydatków poniesionych zostanie na oświatę 38,19%; pomoc społeczną 22,38% i drogi publiczne 9,74%. Najniższe wydatki w 2015r. odnotowano dla obszaru edukacja opiekuńczo-wychowawcza - 0,79% , rolnictwo – 1,56%.

d) Zrównoważenie budżetu

Tabela 18 Dochody i wydatki w gminie Dwikozy w latach 2011-2015

Lp.	Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
1	Dochody	27 047 780,25	26 287 369,94	23 428 914,70	25 868 702,19	26 315 811,90
2	Wydatki	28 320 494,61	28 134 862,17	22 219 918,79	25 361 341,00	25 946 863,00
3	Deficyt lub	-1 272 714,36	-1 847 492,23			
4	Nadwyżka			1 208 995,91	507 361,19	368 948,90

Źródło: Urząd Gminy w Dwikozach

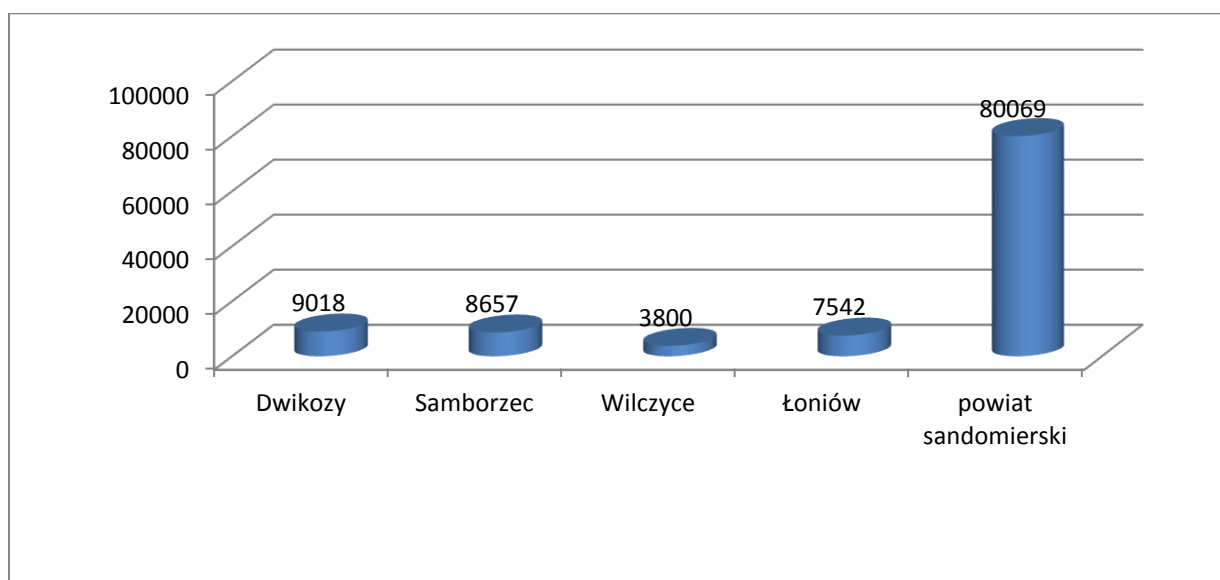
Gmina Dwikozy od 2011 roku do 2012 roku odnotowywała deficyt budżetowy. 2015 rok zamknął się nadwyżką budżetową w wysokości 368 948,90 zł.

9. GMINA DWIKOZY NA TLE POWIATU SANDOMIERSKIEGO I JEGO WYBRANYCH GMIN

Gmina Dwikozy została porównana na tle innych gmin powiatu sandomierskiego tj. Samborca, Wilczyce i Łoniowa w obszarach takich jak: powierzchnia, ludność, dochody oraz wydatki gminy, sieci wodociągowe, kanalizacyjne i gazowe, mieszkalnictwo. Porównanie zostało opracowane na podstawie danych Vademecum Samorządowca z 2013r.

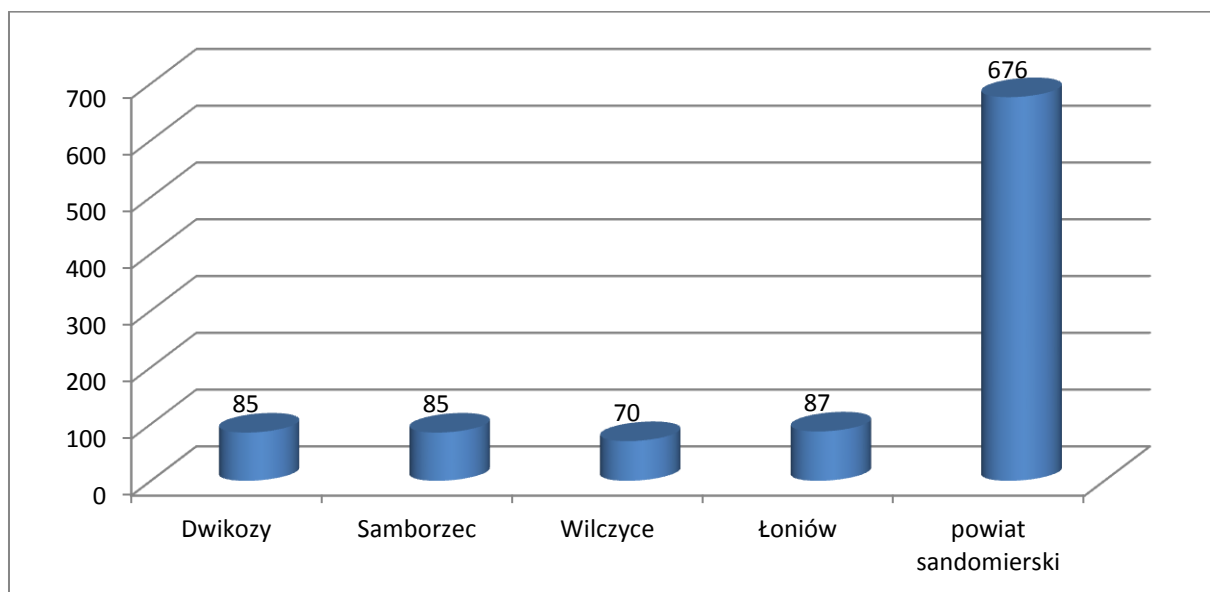
Spśród porównywanych gmin Dwikozy ma jedną z większych powierzchni. Ma również największą liczbę mieszkańców. Gęstość zaludnienia, wynosi 106 osób na 1 km² a w porównywalnej powierzchniowo gminie Łonów wynosi ona 87 osób na 1 km². Przewyższa tym samym gęstość zaludnienia obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego, w którym w 2013 roku przeciętnie na 1 km² powierzchni przypadało ok. 63 osoby.

Wykres 6 Liczba ludności w powiecie sandomierskim i w wybranych gminach w 2013 roku

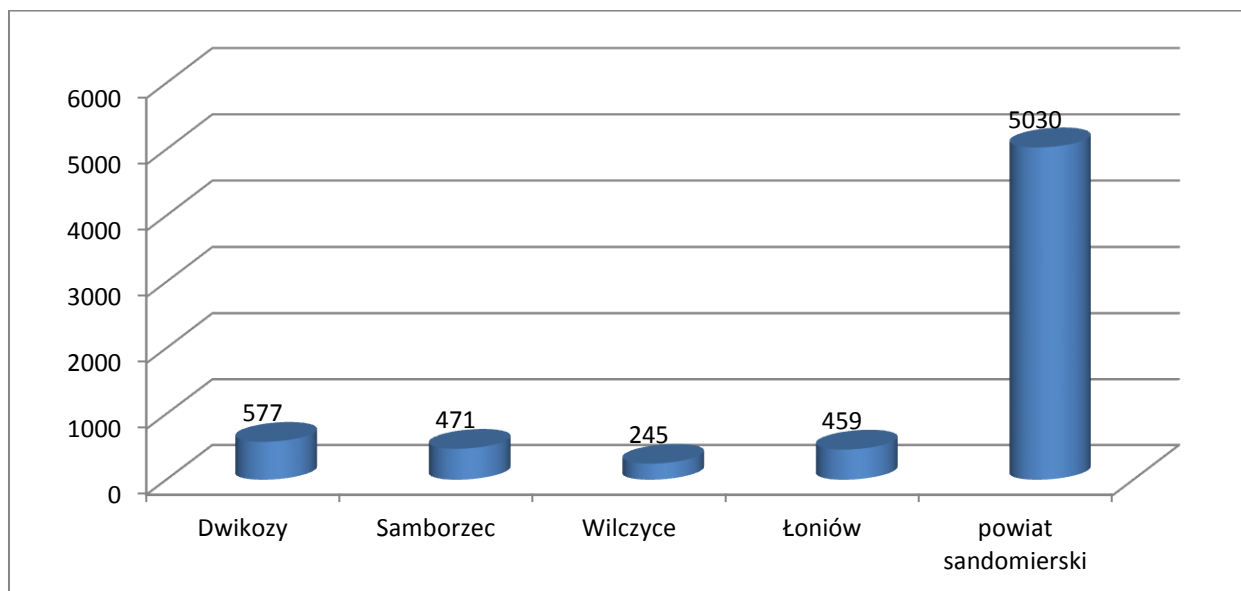
Źródło: Vademecum Samorządowca 2013r., Urząd Gminy w Dwikozach

Wykres 7 Powierzchnia powiatu sandomierskiego i wybranych gmin w 2013 roku w km²

Źródło: Vademecum Samorządowca 2013r.

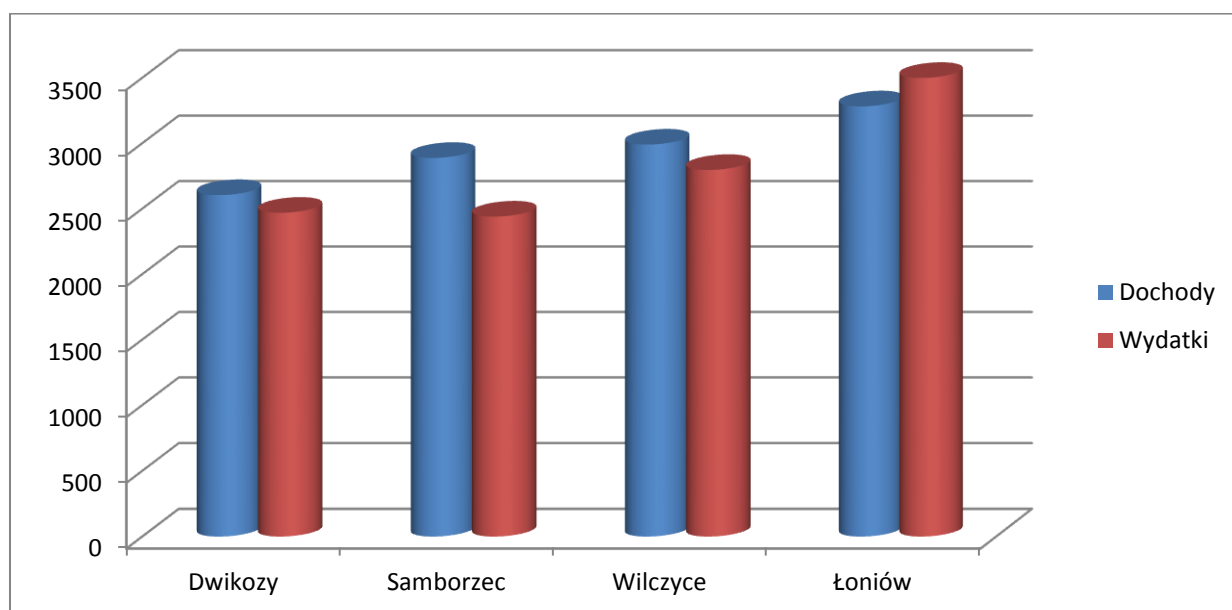
Wykres 8 Liczba os. bezrobotnych w powiecie sandomierskim i w wybranych gminach w 2013 roku

Źródło: Vademecum Samorządowca 2013r.

W powiecie sandomierskim stopa bezrobocia uległa obniżeniu. W 2013r. wyniosła 13,4%, gdzie dla województwa świętokrzyskiego było to 16,5%, w 2014r. w powiecie odnotowano stopę bezrobocia na poziomie 11,3% (dla województwa 14,2%). Gmina Dwikozy w tym okresie miała zarejestrowaną dość niską liczbę bezrobotnych. Stopa bezrobocia w gminie Dwikozy na koniec grudnia 2014 r. wynosiła 8,5% i była niższa niż średnia stopa bezrobocia województwa świętokrzyskiego. W 2015 roku stopa bezrobocia dla całego powiatu zmalała do poziomu 8,7% (w województwie 12,6%).

Wykres 9 Dochody i wydatki na 1 mieszkańca w zł w wybranych gminach powiatu sandomierskiego

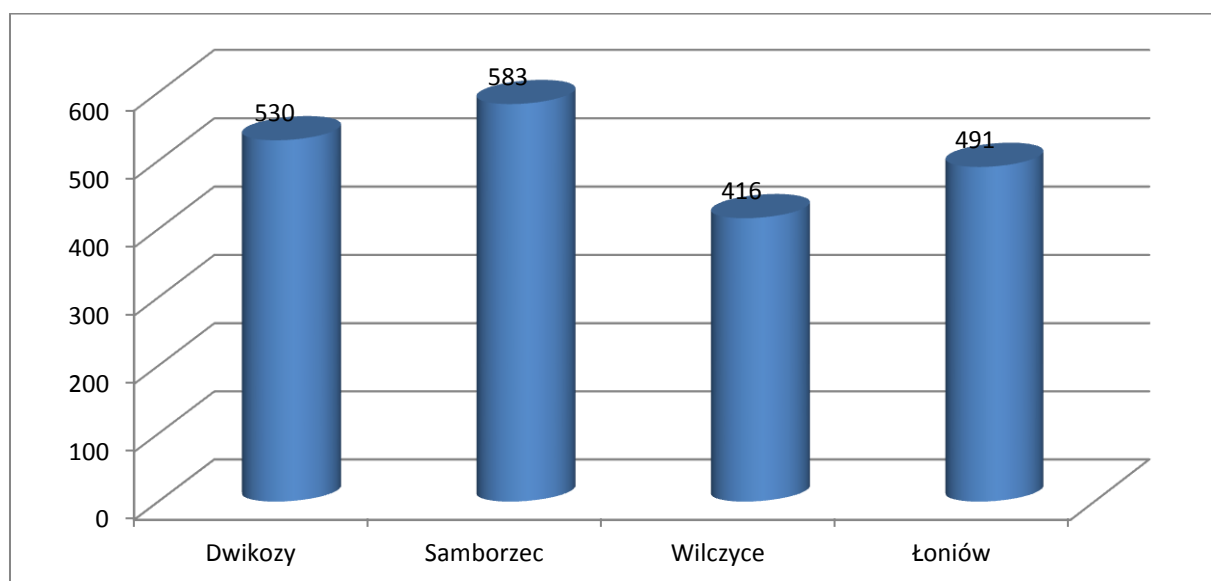

Źródło: *Vademecum Samorządowca 2013r.*

Bilans dochodów na jednego mieszkańca klasyfikuje gminę na średniej pozycji wśród gmin powiatu sandomierskiego. W 2014r. w budżecie gminy Dwikozy nadwyżka budżetowa w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosła 56,54 zł.

Sytuacja gminy dotycząca zasobów mieszkaniowych i przeciętnej powierzchni mieszkań przypadającej na 1 mieszkańca jest korzystna. Liczba mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców wyniosła 319,9. Dla porównania w gminie Łoniów 256,8. Porównując sytuację mieszkaniową gminy Dwikozy do sytuacji mieszkaniowej w gminach wiejskich województwa świętokrzyskiego zauważa się, iż zarówno średnia powierzchnia mieszkań jak i powierzchnia mieszkania przypadająca na jednego mieszkańca jest większa od średniej w województwie świętokrzyskim.

Wykres 10 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w 2013 roku

Źródło danych- *Vademecum Samorządowca 2013r.*

Gmina Dwikozy charakteryzuje się stosunkowo wysokim wskaźnikiem przedsiębiorczości. Najwyższy wskaźnik podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do REGON na 10 tys. mieszkańców ma gmina Samborzec, najniższy gmina Wilczyce.

CZEŚĆ III STRATEGICZNA MISJA, WIZJA I GŁÓWNE PRIORYTETY ROZWOJU GMINY DWIKOZY

1. WIZJA I MISJA GMINY

Strategia rozwoju gminy Dwikozy na lata 2015-2022 stanowi dokument wskazujący kierunki rozwoju w średniookresowej perspektywie czasowej. Cele operacyjne, a także przyporządkowane im działania uzupełniające określone w dokumencie strategii służą realizacji głównych celów strategicznych, a także mają urealnić proces strategiczny służący osiągnięciu stopnia rozwoju zgodnego z obrazem gminy, który został ujęty w wizji.

Wizja została wypracowana na podstawie wniosków płynących z przeprowadzonych warsztatów strategicznych. Jest wyrazem dążeń zarówno władz lokalnych, jak i uczestniczących w procesie budowy strategii członków społeczności gminnej.

Wizja pokazuje miejsce w jakim gmina Dwikozy zamierza znaleźć się w wyznaczonej perspektywie czasowej objętej strategią.

Wizja przybrała następującą treść:

WIZJA

W 2022 roku na terenie Gminy Dwikozy panują sprzyjające warunki do prowadzenia działalności gospodarczej, pomyślnie rozwijają się przedsięwzięcia oparte o innowacyjne rozwiązania w branży rolno - spożywczej i turystycznej. Kontynuowana jest na wysokim poziomie, wieloletnia tradycja upraw warzywniczo - sadowniczych, prowadzona z zastosowaniem nowoczesnych technologii i innowacyjnych rozwiązań przyjaznych dla środowiska. Zapewniony zrównoważony rozwój sprawia, że mieszkańcy mają pracę, młodzież nie wyjeżdża, rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna tworzy wygodne i bezpieczne warunki do życia a zadbane i wypromowane bogactwo walorów historyczno-przyrodniczych przyciąga wielu turystów.

Wizja gminy opracowywana była równolegle z określeniem najważniejszych zagadnień rozwoju gospodarczego i społecznego gminy. Pozwoliło to zarówno na ujęcie w wizji treści, których rozwinięcia znajdują się w celach strategicznych, operacyjnych i zadaniach, które z kolei mają bezpośredni wpływ na realizację wizji gminy Dwikozy.

Wizja powinna stymulować i inspirować całą społeczność gminy do współpracy i działań na rzecz osiągnięcia wyznaczonych celów.

To po co gmina jest, na jakich dziedzinach planuje się koncentrować i przy użyciu jakich działań zamierza dążyć do osiągnięcia wizji określa się jako misję, można więc powiedzieć, że misja jest określeniem roli gminy w odniesieniu do wizji.

Wypracowana przez zespół planistyczny misja przybrała następującą formę:

MISJA

Gmina Dwikozy wykorzystując zasoby własne i pozyskane z zewnątrz dba o dobro wszystkich grup społecznych mieszkańców zapewniając dogodne, bezpieczne warunki do życia i ich rozwoju, stwarza sprzyjający klimat dla inwestorów podejmujących różne rodzaje działalności gospodarczej tworzącej miejsca pracy.

2. OCENA SPOŁECZNA STANU WYJŚCIOWEGO – BADANIA ANKIETOWE, ANALIZA SWOT GMINY

Do zinterpretowania wpływu określonych czynników zewnętrznych i wewnętrznych na obszarze gminy Dwikozy posłużono się analizą SWOT. Dokonano między innymi:

- diagnozy obszaru w celu określenia jego mocnych i słabych stron,
- diagnozy otoczenia w celu określenia perspektyw rozwoju w kontekście szans i zagrożeń dla tego obszaru.

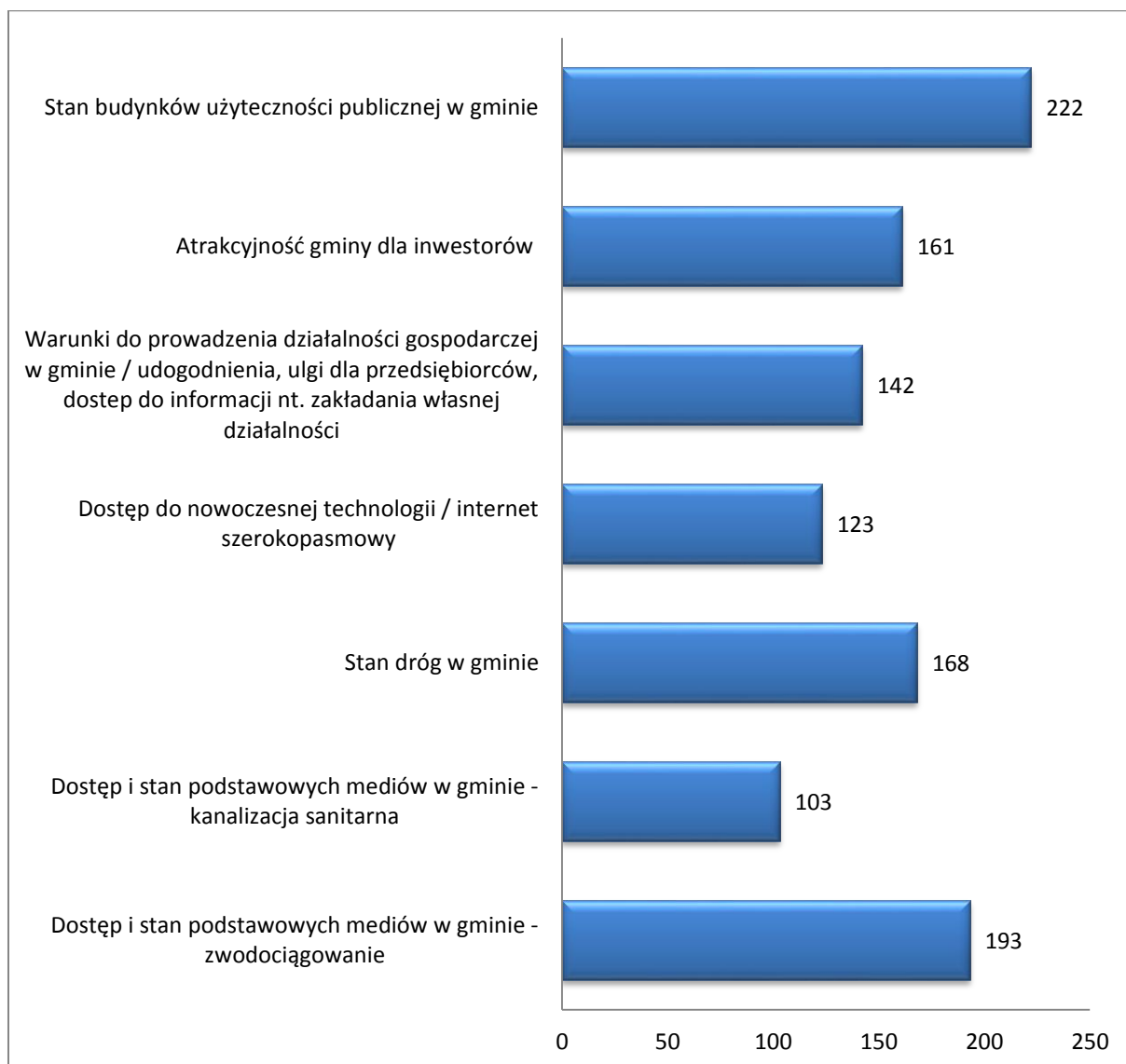
W warsztatach strategicznych nad analizą SWOT udział wzięli przedstawiciele sołectw, przedstawiciele samorządu lokalnego i organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorcy działający na terenie gminy. Prace nad opracowaniem strategii prowadzone były zatem metodą uspołecznioną. Dyskusja pomiędzy członkami Zespołu Strategicznego pozwoliła zidentyfikować istotne cechy obszaru gminy Dwikozy.

Dokonując analizy SWOT brano po uwagę także poniższe wnioski, które wynikają z diagnozy obszaru gminy oraz przeprowadzonych ankiet wśród mieszkańców. Pytania zamknięte zawarte w ankietach dotyczyły trzech najbardziej istotnych obszarów przestrzeni publicznej mających wpływ na rozwój gminy. Badane obszary to gospodarka, środowisko i sprawy społeczne, które oceniane były w skali:

- 1 - źle,
- 2 - dostatecznie,
- 3 - dobrze,
- 4 - bardzo dobrze.

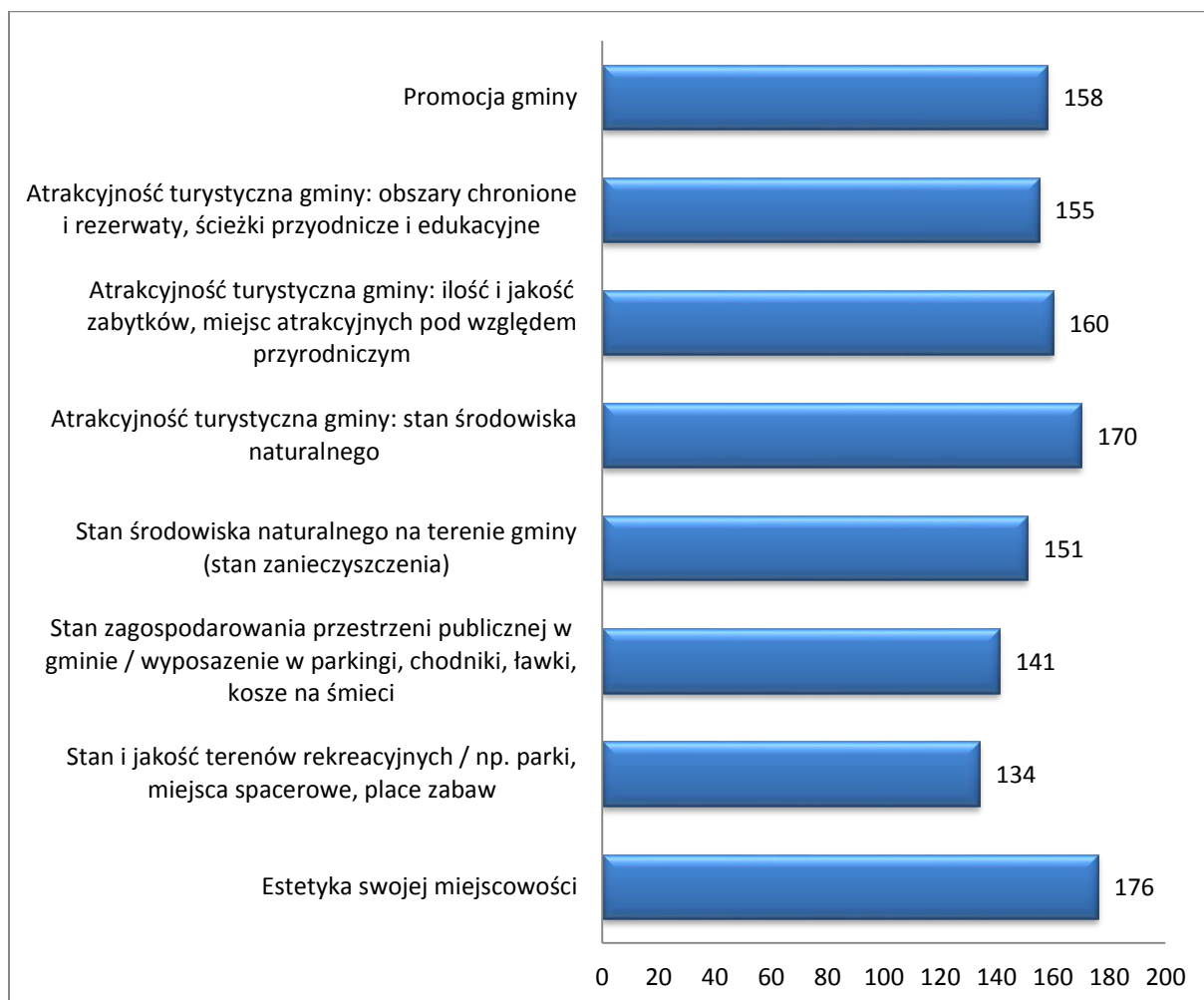
Poniżej przedstawiamy zbiorcze zestawienie ankiet, dotyczące oceny poszczególnych obszarów.

Wykres 11 Łączna liczba punktów przyznanych w ankietach poszczególnym aspektom życia gminy w obszarze GOSPODARKA

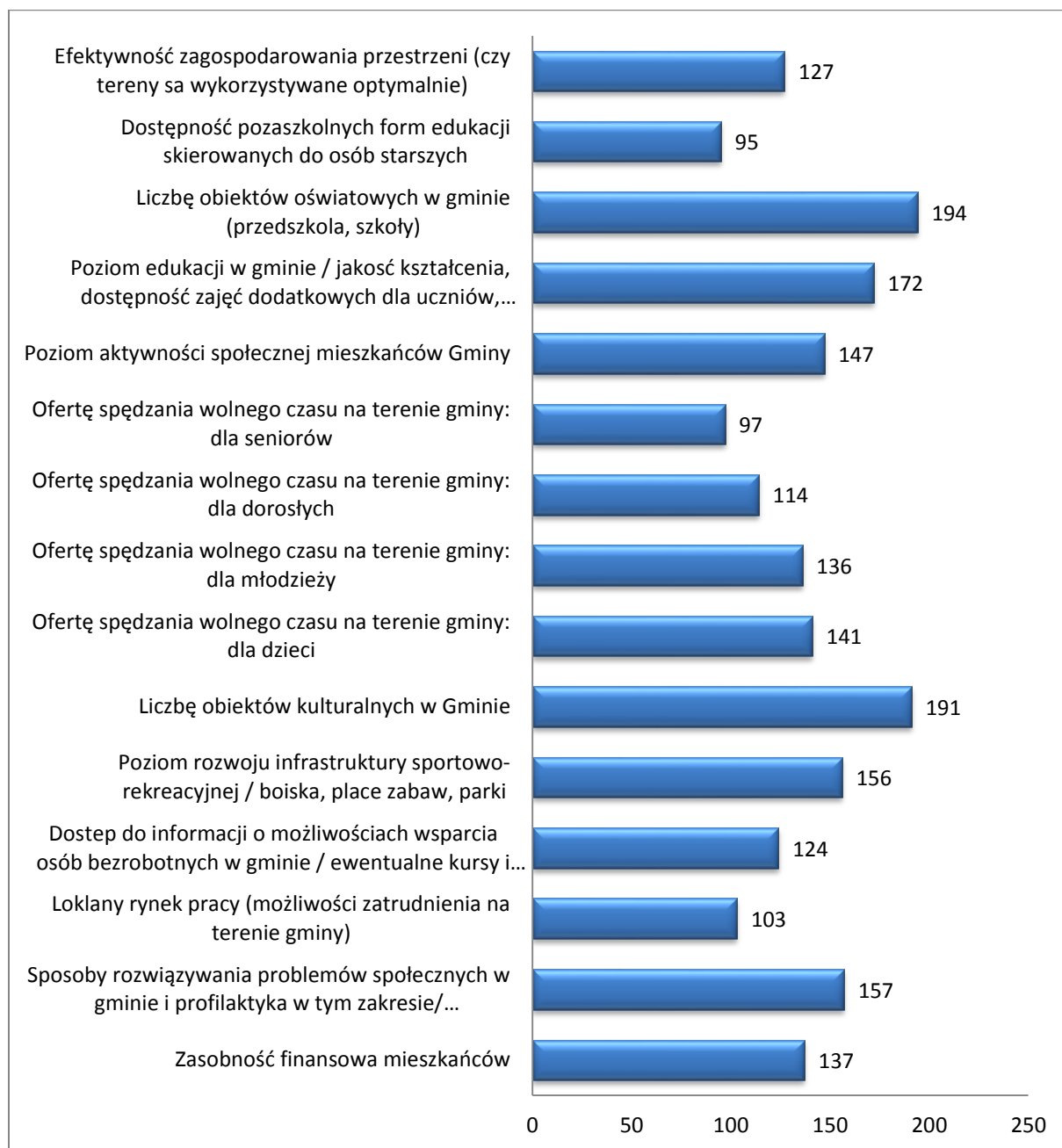
Źródło: opracowanie własne

Wykres 12 Łączna liczba punktów przyznanych w ankietach poszczególnym aspektom życia gminy w obszarze ŚRODOWISKO

Źródło: opracowanie własne

Wykres 13 Łączna liczba punktów przyznanych w ankietach poszczególnym aspektom życia gminy w obszarze SPRAWY SPOŁECZNE

Źródło: opracowanie własne

Wnioski z ankiet przeprowadzonych wśród mieszkańców gminy

Na podstawie powyższych badań wyłoniły się obszary problematyczne, które cechują teren gminy Dwikozy. Po dokonaniu analizy wyników, zsumowaniu podobnych wskazań i odpowiedzi, powstała lista deficytów i braków.

Po przeprowadzeniu analizy ankiet, do dalszego wykorzystania w pracach nad strategią uwzględniono przede wszystkim te elementy i zjawiska gospodarki, środowiska, spraw społecznych, które uzyskały przewagę negatywnych ocen od respondentów i wymagają poprawy lub działań łagodzących negatywne skutki.

Gospodarka

- Dostęp do nowoczesnych technologii/Internet szerokopasmowy – słaby/zły
- Dostęp i stan podstawowych mediów w gminie /kanalizacja/ - zły
- Warunki do prowadzenia działalności gospodarczej – wymagają poprawy
- Stan dróg w gminie - wymaga poprawy
- Atrakcyjność gminy dla inwestorów – niska

Środowisko

- Estetyka swojej miejscowości – wymaga poprawy
- Stan i jakość terenów rekreacyjnych – zły, niska jakość
- Stan zagospodarowania przestrzeni publicznej w gminie – wymaga poprawy
- Atrakcyjność turystyczna gminy /obszary chronione i rezerваты, ścieżki przyrodnicze i edukacyjne/ - wymaga poprawy
- Stan środowiska naturalnego – zły
- Atrakcyjność turystyczna gminy /środowisko/ - należy poprawić
- Atrakcyjność turystyczna gminy/ ilość i jakość zabytków, miejsc atrakcyjnych pod względem przyrodniczym/ - wymaga poprawy
- Promocja gminy – należy zdecydowanie poprawić

Sprawy społeczne

- Zasobność finansowa mieszkańców – niska
- Dostęp do informacji o możliwości wsparcia osób bezrobotnych - bardzo słaba
- Oferta spędzania wolnego czasu dla dzieci – wymaga poszerzenia
- Poziom aktywności społecznej mieszkańców – niski
- Dostępność pozaszkolnych form edukacji skierowanych do osób starszych – minimalna
- Sposób rozwiązywania problemów społecznych w gminie – nie spełnia oczekiwań
- Poziom rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej – za niski
- Oferta spędzania wolnego czasu dla młodzieży – wymaga rozwoju

- Efektywność zagospodarowania przestrzeni – niska
- Lokalny rynek pracy – brak miejsc pracy
- Oferta spędzania wolnego czasu dla dorosłych – uboga
- Oferta spędzania wolnego czasu dla seniorów – prawie brak

W przeprowadzonym badaniu ankietowym respondenci odpowiadali również na dwa pytania otwarte. Odpowiedzi na zadane pytania dostarczyły informacji o najważniejszych przeszkodach w rozwoju gminy oraz o pierwszoplanowych inwestycjach i działaniach, które powinny być podjęte.

Odpowiedzi na poniższe pytania zostały uszeregowane od najczęściej do najrzadziej udzielanych.

Co stanowi najtrudniejszą przeszkodę do pokonania w rozwoju gminy w której Pan/i mieszka?

- **Niewystarczające środki finansowe** i nieracjonalne gospodarowanie,
- **Brak miejsc pracy,**
- **Brak dobrej współpracy** (gmina-mieszkańcy),
- **Niskie zaangażowanie mieszkańców** w sprawy gminy/ sprawy społeczne,
- **Niewłaściwa polityka inwestycyjna**, brak planu przestrzennego zagospodarowania,
- **Infrastruktura techniczna** /drogi z infrastrukturą, wodociągi, kanalizacja, internet, ujęcia wody do celów gospodarczych/,
- **Inne przeszkody** /brak dogodnych połączeń komunikacyjnych, niewykorzystane obiekty, wyludnianie się gminy, brak oferty spędzania wolnego czasu dla dorosłych i seniorów, brak dbałości o estetykę obejść, niekorzystne ukształtowanie terenu/.

Co w Pani/Pana gminie trzeba zrobić w pierwszej kolejności?

Infrastruktura techniczna

- **drogi z pełną infrastrukturą,**
- **kanalizacja,**
- **Wodociągi,**
- szybki internet,
- inwestycje związane z OZE /odnawialne źródła energii/,
- przydomowe oczyszczalnie,
- gaz sieciowy /tam gdzie nie ma/,
- ujęcia wody.

Infrastruktura społeczna

- **rewitalizacja „Zieleńca”,**

- **rozwój usług opiekuńczych dla osób starszych, uruchomienie Domu/ów Opieki dla osób starszych (Dom Seniora),**
- **restrukturyzacja pracy GOK, poszerzyć/urozmaić ofertę GOK i świetlic środowiskowych** zagospodarowania wolnego czasu skierowaną do dzieci, młodzieży i dorosłych,
- inne /usprawnienie połączeń komunikacyjnych, promocja gminy, utworzenie miejsc pracy, dbać o estetykę miejscowości/.

Z uwagi na niewielką liczbę otrzymanych ankiet (od mieszkańców gminy) nie można traktować tych informacji jako miarodajnego i istotnego źródła danych do pracy nad strategią. Niemniej jednak po przeprowadzeniu analizy odpowiedzi, uzyskane informacje potraktowano jako materiał pomocniczy i uwzględniono jako element opinii społecznej w ocenie stanu wyjściowego.

3. ANALIZA SWOT GMINY

Podczas prac nad strategią w gminie Dwikozy grupa robocza określała czynniki wewnętrzne i zewnętrzne oddziałujące na sytuację gminy w podziale na pozytywne i negatywne. W trakcie dyskusji nad wskazanymi grupami czynników uzupełniano zapisy o propozycje zgłaszane przez członków grupy roboczej. Ostatecznie silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia przybrały postać:

GOSPODARKA

MOCNE STRONY <ul style="list-style-type: none"> • dobre ukształtowanie terenu • grunty rolnicze wysokiej jakości • dobra infrastruktura • oczyszczalnia ścieków • dobre położenie geograficzne • wysoki poziom gospodarczy - rolnictwo • bardzo dobry stan budynków użyteczności publicznej • zakłady przemysłowe	SŁABE STRONY <ul style="list-style-type: none"> • brak ulg podatkowych • słabo rozwinięta kanalizacja • niski wskaźnik przedsiębiorczości • brak terenów pod inwestycje • erozja gleb (trudne utrzymanie dróg) • brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego
SZANSE/ MOŻLIWOŚCI <ul style="list-style-type: none"> • rozwój komunikacji kolejowej • korzystanie ze środków zewnętrznych, możliwość pozyskania dotacji z UE • rozwój turystyki/agroturystyki • rozwijanie współpracy z sąsiednimi gminami	ZAGROŻENIA <ul style="list-style-type: none"> • spadek opłacalności produkcji (niskie ceny pól rolnych i towarów) • brak stabilnej polityki rolnej • drogie środki do produkcji rolnej • embargo, kursy walut, zmieniające się przepisy • zagrożenia powodziowe (tereny zalewowe) • rosnące obciążenie podatkowe • brak kapitału na inwestycje • rosnące bezrobocie • wyjazd wykształconych ludzi za granicę

SPRAWY SPOŁECZNE

MOCNE STRONY

- działające organizacje pozarządowe
- świetlice wiejskie
- szkoły, przedszkola, żłobek
- parafie
- OSP
- sport-kultura
- zespoły muzyczne
- cykliczne imprezy "Wojewódzkie Święto Pomidora"

SŁABE STRONY

- słabo wykorzystane obiekty rekreacyjno – kulturalno – oświatowe
- brak perspektyw dla młodych
- ochrona zdrowia
- mało opiekunów
- brak możliwości spędzania wolnego czasu w sposób zorganizowany i aktywny /taniec, wizaż, ruch na powietrzu itp./.

SZANSE/ MOŻLIWOŚCI

- utworzenie Domu Spokojnej Starości
- rozwój przedsiębiorczości lokalnej i aktywności społecznej
- programy unijne
- zwiększenie aktywności sportowo – kulturalnej w terenie
- promocja i umiejętne wykorzystanie walorów historyczno-przyrodniczych oraz lokalnych zasobów/produktów - pomidor i inne warzywa
- współpraca samorządu z mieszkańcami, potencjał mieszkańców
- trasy wycieczkowe - turystyczne, agroturystyka

ZAGROŻENIA

- wyludnienie (emigracja młodych), starzenie się społeczeństwa
- utrudniony dostęp do pozyskiwania środków unijnych (niezbędny wkład własny)
- brak stabilności ekonomicznej,
- bezrobocie
- depresja
- alkoholizm, przestępstwa
- pogarszanie stosunków międzyludzkich
- wyczerpanie środków unijnych, nieracjonalne wykorzystanie

ŚRODOWISKO

MOCNE STRONY

- rzeki – Wisła , Opatówka
- rezerваты przyrody - Góry Pieprzowe, Zieleniec Dwikozy, las Góry Wysokie
- wąwozy lessowe i dolina Opatówki
- wodospad, grobla
- Zamłynie Dwikozy
- kompielisko naturalne
- stadion KS Sparta
- tereny łowieckie
- stawy rybne – glinianki

SŁABE STRONY

- brak żeglugi na Wiśle
- zanieczyszczenie wód
- brak infrastruktury turystycznej
- rezerваты przyrody w strefie terenów zalewowych Natura 2000
- brak infrastruktury i zagospodarowania Zielenca
- park rekreacyjny i wypoczynkowy
- brak pływalni
- brak szlaku w dolinie Opatówki
- brak kortów tenisowych
- brak budynków sanitarnych na stadionie
- słabi myśliwi
- niszczenie upraw przez dziki
- niedostateczne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii

SZANSE/ MOŻLIWOŚCI

- realizacja programów/projektów rozwoju z wykorzystaniem środków UE
- w kępach nadrzecznych zlikwidować wszelkie strefy Natury 2000
- przeniesienie stref w tereny nie sąsiadujące ze skupiskiem ludzkim
- lepsze zagospodarowanie i wykorzystanie posiadanych zasobów przyrodniczych historycznych itp.

ZAGROŻENIA

- zanieczyszczenie rzek
- zagrożenie powodziowe, zamulenie rzeczne, erozja wąwozów lessowych
- zmiana przepisów prawnych
- utrata finansowania zewnętrznego
- dzika zwierzyna – bobry i dziki
- brak terenów inwestycyjnych
- kłeski żywiołowe (powódzie, gradobicia itp.)

W trakcie przeprowadzania analizy SWOT grupa robocza zidentyfikowała najistotniejsze silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, które mogą mieć kluczowe znaczenie w osiągnięciu celów strategii. Na podstawie przeprowadzonej analizy i wniosków z diagnozy, pogłębionej wspólną dyskusją uczestników warsztatów, jednomyślnie zgodzono się, że przyszłość rozwoju gminy Dwikozy tkwi w dobrym położeniu geograficznym, sprzyjających warunkach do prowadzenia produkcji rolno-ogrodniczej (dobre gleby) oraz zasobach surowcowych, ładnych krajobrazach oraz zabytkach. Na szczególną uwagę zasługują aktywne stowarzyszenia, działające na rzecz rozwoju społeczno-kulturalnego gminy.

4. UWARUNKOWANIA ROZWOJU GMINY DWIKOZY

Istniejące i potencjalne uwarunkowania rozwoju gminy Dwikozy sklasyfikowano według poniższego podziału:

- występujące, uświadomione obszary problemowe,
- występujące lokalne zasoby, które stanowią mogą o szansach rozwoju gminy,
- wyzwania przyszłości, a więc te zewnętrzne czynniki, które mogą mieć istotne znaczenie dla gminy w przyszłości.

Wyznaczenie tych obszarów, określenie przestrzeni, w jakiej znajduje się gmina pozwalają określić priorytety rozwoju gminy. Obszary te w zależności od czasu i okoliczności zewnętrznych będą ulegać zmianie dlatego też należy prowadzić monitoring i ewaluację strategii.

a) Obszary problemowe

Poszukiwanie zewnętrznego kapitału na rozwój gminy

Brak kapitału to jeden z podstawowych czynników, który stanowi ograniczenie rozwoju nie tylko Gminy Dwikozy. Poszukując inwestorów zewnętrznych warto też pomyśleć o przedsiębiorcach, którzy już na terenie gminy działają. W każdej gminie można znaleźć ludzi aktywnych, posiadających pomysły i kapitał, który mogą zainwestować. Należy pamiętać, że częścią oferty inwestycyjnej samorządu powinna być też rodzima przedsiębiorczość, o której nie można zapominać. Ważne jest, aby samorząd szukał możliwości promowania własnych przedsiębiorców, którzy mogą być ważnymi inwestorami na terenie gminy.

Koncentracja działań gminy w obszarze infrastruktury technicznej oraz inwestycjach mających charakter wyłącznie podnoszący poziom życia mieszkańców

Aktywna polityka gospodarcza gminy powinna zakładać inwestycje w kapitał zarówno ludzki jak i organizacyjny bądź techniczny. Koncentracja wydatków budżetu na sprawach wyłącznie konsumpcyjnych powoduje, że nie inwestuje się w przyszłość oraz nie tworzy warunków dla uzyskania przewagi konkurencyjnej w zakresie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości lub lepiej wykształconych zasobów ludzkich.

Brak lokalnych partnerów dla instytucji samorządowych, którzy współdziałaliby w zakresie rozwoju gospodarczego

Sytuacja jaka ma miejsce w gminie Dwikozy nie odbiega od standardów polskich gmin, zwłaszcza wiejskich. W gminie występuje wiele organizacji społecznych. Jednak żadna z organizacji nie jest ukierunkowana na zagadnienia z zakresu rozwoju gospodarczego. Powoduje to, że:

- samorząd nie ma lokalnego partnera, który współdziałaliby w zakresie rozwoju gospodarczego,
- przedsiębiorcy nie mają organizacji, która mogłaby reprezentować stanowisko przedsiębiorców lub realizować dla nich określone działania,
- zewnętrzne instytucje nie mają lokalnego partnera, z którym mogłyby realizować swoje programy i projekty.

b) Wykorzystanie lokalnych zasobów

Położenie geograficzne i warunki przyrodnicze gminy

Gmina Dwikozy posiada dobre gospodarczo położenie geograficzne sprzyjające szeroko pojętemu rozwojowi. Przez teren gminy przebiega droga wojewódzka Nr 777 Sandomierz – Maruszów, znajdująca się w ciągu komunikacyjnym Lublin – Sandomierz – Kraków oraz linia kolejowa Skarżysko Kamienna – Sandomierz - Przemyśl.

Gmina Dwikozy posiada bardzo dobre gleby i sprzyjający mikroklimat do produkcji rolno-ogrodniczej. Ma tu także miejsce koncentracja upraw pod osłonami - warzyw i kwiatów. Rozwija się tu dynamicznie sadownictwo i warzywnictwo, co powoduje, że gmina Dwikozy może być atrakcyjnym miejscem dla inwestorów zewnętrznych w zakresie działalności gospodarczej związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym. Dobre gleby stanowią również dogodne warunki do rozwoju produkcji ekologicznej i opartego na niej przetwórstwa lokalnego. Istniejące oraz potencjalne akweny wodne mogą być wykorzystane do organizacji wypoczynku i uprawiania hobby.

Unikalne w regionie walory przyrodnicze

Gmina Dwikozy to miejsce gdzie znajduje się unikatowy rezerwat przyrody Góry Pieprzowe z rzadko spotykanymi gatunkami roślin. Pod względem budowy geologicznej Góry Pieprzowe stanowią wschodnią, krańcową partię Gór Świętokrzyskich. Zbudowane są z liczących około 500 milionów lat skał kambryjskich, tak zwanych łupków i kwarcytów o charakterystycznej, brunatno-szarej barwie. Pod wpływem działania czynników atmosferycznych - erozja wodna, duże wahania okresowe temperatury - łupki kruszą się i tworzą drobny, osypujący się gruz skalny, od którego koloru i faktury powstała nazwa. Wyższe partie zboczy pokrywa warstwa lessu, na którym utrzymały się relikty flory stepowej, głównie traw - ostnicy włosowatej i palczatki kosmatej, a także wisienka karłowata,

korkowa odmiana wiązu i inne. Osobliwością gór są skupiska dzikiej, róży występującej w 15 gatunkach, stanowiące unikalne w skali europejskiej naturalne rosarium. Można tu spotkać krzewy berberysu, jałowca, głogu, tarniny, dzikiej gruszy.

Wykorzystanie słabych stron do tworzenia przewagi gminy

Słabą stroną stanowi niewykorzystany potencjał zasobów przyrodniczych, dwie rzeki Wisła i Opatówka oraz rezerwat przyrody Góry Pieprzowe i inne miejsca (Zieleniec) oraz sąsiedztwo Sandomierza z bogatą jego historią i zabytkami. Stwarza to idealne warunki do rozwoju różnych form turystyki, wypoczynku i rekreacji. Dodatkowo na dobre koncepcje idące w kierunku wykorzystania tych zasobów można pozyskać środki finansowe z dostępnych programów.

Na bazie znajdujących się na terenie gminy „atutów” wytworzyć można zarówno określone nowe działalności gospodarcze, które mogą dać podstawę do tworzenia nowych miejsc pracy, jak również budować nowy wizerunek gminy, który wspomagać będzie realizację wyznaczonej strategii.

c) Obszary wyzwań przyszłości

Reformy gospodarcze w Polsce, integracja Polski z Unią Europejską, wpływ gospodarki światowej na Polskę, mają bezpośrednie przełożenie również na sytuację gminy Dwikozy. Podobnie jak w każdym z powyższych obszarów, kwestie wyzwań przyszłości mają charakter procesu, a więc ulegać będą zmianom w czasie. Proces ten musi podlegać ocenie pod kątem znaczenia dla gminy Dwikozy.

Aktualnymi wyzwaniami, które muszą zostać uwzględnione w procesie planowania są:

Kształtowanie ośrodków wiejskich przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju

Bardzo ważne jest, aby kładąc nacisk na rozwój infrastrukturalny i techniczny gminy nie zapominać o ochronie istniejących zasobów przyrodniczych i kulturowych. Zrównoważony rozwój powinien opierać się na świadomym kształtowaniu dziedzictwa kulturowego, służącego następnym pokoleniom mieszkańców gminy.

Odnowa gminy Dwikozy powinna polegać na zachowaniu i kształtowaniu najistotniejszych elementów dziedzictwa kulturowego, tak aby zachować wartości życia wiejskiego i tożsamość poszczególnych wsi. Szczególnie ważne są tu działania na rzecz skutecznego organizowania i integrowania życia społecznego w ośrodkach gminnych, jak również wspierania lokalnych inicjatyw.

Kreowanie atrakcyjności mieszkaniowej obszaru gminy

Istotnym czynnikiem kształtującym rozwój społeczny gminy jest tworzenie sprzyjających warunków do mieszkania na obszarach wiejskich, na co wpływa pozytywna odmienność wsi od obszarów

zurbanizowanych, wysoka jakość środowiska przyrodniczego oraz dobre zaopatrzenie w infrastrukturę gwarantującą komfort zamieszkania.

Dostosowanie posiadanych zasobów ludzkich do wymagań rynku pracy

Należy pamiętać, że podstawą wszelkich zmian jest człowiek. Żadne zmiany nie są możliwe, jeżeli ludzie nie będą wiedzieli jak i co mają zrobić. Obecne wymagania rynku są, podobnie jak cała gospodarka, zmienne. Troska gminy o rozwój zawodowy mieszkańców, to umożliwienie mieszkańcom zdobycia zarówno nowych kwalifikacji, jak i umiejętności radzenia sobie na rynku pracy. Pozwoli to zapewnić dochody mieszkańcom, przeciwdziałać ubożeniu rodzin, aktywnie przeciwdziałać bezrobociu.

Kolejną kwestią pozostaje edukacja obywatelska. Aspekt ten jest związany ze świadomością mieszkańców w zakresie odpowiedzialności za swój los, kompetencji instytucji publicznych, świadomości zmian i konieczności dostosowywania się do nich.

Stymulowanie i promocja przedsiębiorczości

Działalność samorządu lokalnego jest ważnym elementem systemu wspierania przedsiębiorczości. Samorząd ma możliwość kształtowania sytuacji na lokalnym rynku poprzez instrumenty wspierające przedsiębiorczość, do których możemy zaliczyć:

- instrumenty infrastrukturalne (np. infrastruktura techniczna gminy),
- prawno - administracyjne (np. pozwolenia administracyjne, decyzje administracyjne ułatwiające podejmowanie działań inwestycyjnych, lokalne programy wspierające przedsiębiorczość),
- finansowe (np. podatki i opłaty lokalne),
- instrumenty o charakterze miękkiego wsparcia (np. informacja, doradztwo i szkolenia).

Czynnikami skłaniającym do działań związanych z rozwojem przedsiębiorczości jest:

- zapewnienie pracy dla mieszkańców gminy - przeciwdziałanie ubożeniu i bezrobociu,
- konkurencja gmin o inwestorów,
- rosnące wpływy z podatków w dochodach własnych gminy (podatek dochodowy od osób prawnych i fizycznych oraz podatek od nieruchomości).

5. CELE STRATEGICZNE ROZWOJU GMINY DWIKOZY

Najważniejsze zagadnienia rozwoju gospodarczego – priorytetowe kierunki strategii, zostały określone przez Zespół Strategiczny w trakcie pierwszego spotkania Zespołu.

Na podstawie wniosków z raportu o sytuacji społeczno-gospodarczej gminy oraz własnych opinii i doświadczeń, po sformułowaniu licznych elementów rozwoju gminy Dwikozy, Zespół określił, a następnie przyjął następujące kierunki strategiczne rozwoju gminy Dwikozy:

Stymulowanie rozwoju gospodarczego poprzez wsparcie pożądaných rodzajów działalności oraz branży rolno-ogrodniczej opartych o nowe technologie przyjazne dla środowiska

Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej zapewniającej wysoki standard życia dla mieszkańców gminy i turystów oraz zachęcającej potencjalnych inwestorów do lokowania przedsięwzięć

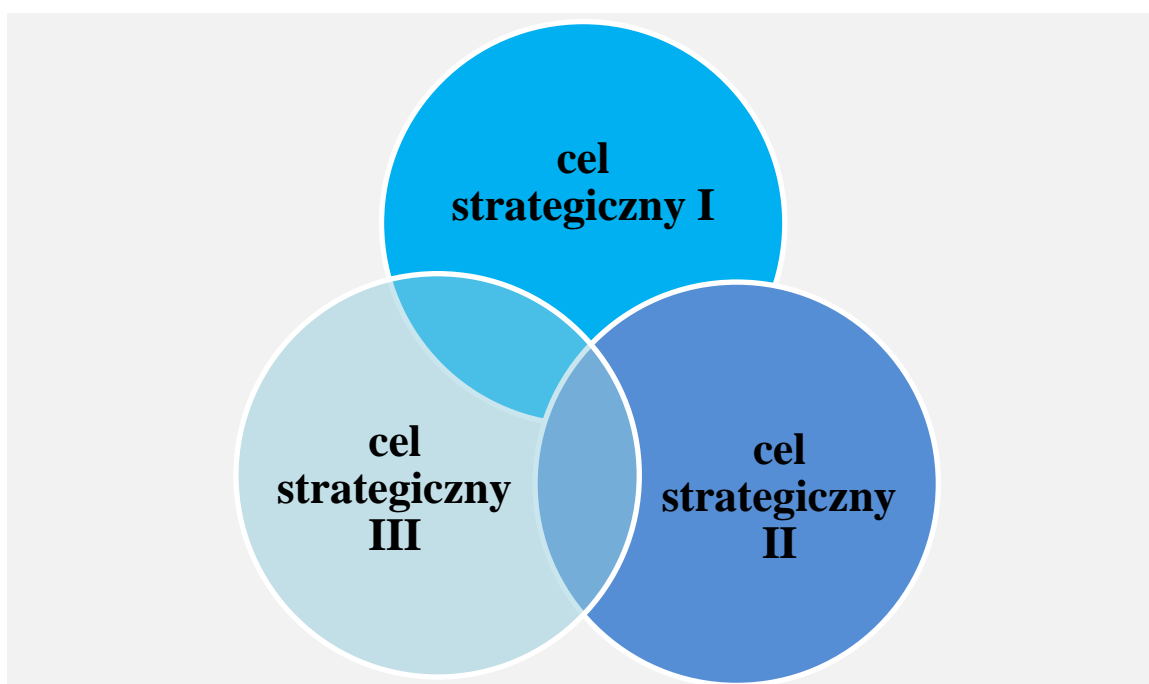
Lepsze wykorzystanie potencjału kulturowo-przyrodniczego i historycznego oraz aktywności mieszkańców do poprawy wizerunku gminy jako atrakcyjnego miejsca do zamieszkania, turystyki i stymulującego lokalny rozwój

Wykorzystując atuty gminy oraz koncentrując działania na realizacji wszystkich powyższych celów strategii, będzie można uzyskać efekt synergii dający gminie Dwikozy możliwość poprawy, zarówno jakości infrastruktury, jak i szeroko rozumianego kapitału ludzkiego oraz wzmocnienie potencjału gospodarczego i rolniczo-ogrodniczego gminy z udziałem innowacyjnych przedsięwzięć, opartych o nowe technologie.

Należy pamiętać, że wszystkie cele strategiczne są wzajemnie powiązane i uwarunkowane, co oznacza, że zaniedbanie realizacji któregoś z nich narusza strategiczną równowagę i będzie powodować obniżenie skumulowanych efektów.

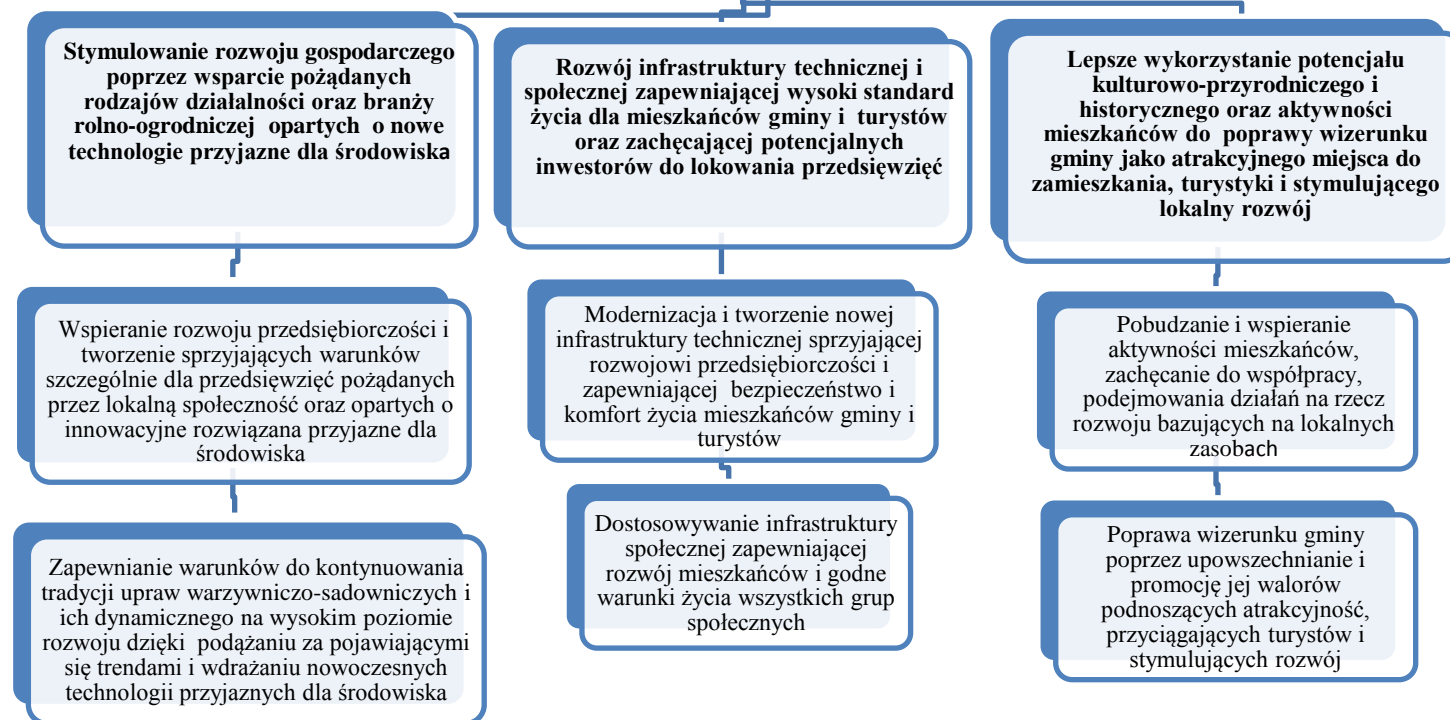
Rysunek 2 Korelacja celów strategicznych

Źródło: Opracowanie własne

W 2022 roku na terenie Gmin Dwikozy panują sprzyjające warunki do prowadzenia działalności gospodarczej, pomyślnie rozwijają się przedsięwzięcia oparte o innowacyjne rozwiązania w branży rolno- spożywczej i turystycznej. Kontynuowana jest na wysokim poziomie, wieloletnia tradycja upraw warzywniczo-sadowniczych, prowadzona z zastosowaniem nowoczesnych technologii i innowacyjnych rozwiązań przyjaznych dla środowiska. Zapewniony zrównoważony rozwój sprawia, że mieszkańcy mają pracę, młodzież nie wyjeżdża, rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna tworzy wygodne i bezpieczne warunki do życia a zadbane i wypromowane bogactwo walorów historyczno- przyrodniczych przyciąga wielu turystów.

Gmina Dwikozy wykorzystując zasoby własne i pozyskane z zewnątrz dba o dobro wszystkich grup społecznych mieszkańców zapewniając dogodne, bezpieczne warunki do życia i ich rozwoju, stwarza sprzyjający klimat dla inwestorów podejmujących różne rodzaje działalności gospodarczej tworzącej miejsca pracy.

CEL STRATEGICZNY I

Stymulowanie rozwoju gospodarczego poprzez wsparcie pożądaných rodzajów działalności oraz branży rolno-ogrodniczej opartych o nowe technologie przyjazne dla środowiska

Cel operacyjny 1

Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i tworzenie sprzyjających warunków szczególnie dla przedsięwzięć pożądaných przez lokalną społeczność oraz opartych o innowacyjne rozwiązania przyjazne dla środowiska

Uzasadnienie

Celem gminy jest wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcenie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój. Rozwój obszarów wiejskich wiąże się z koncepcją wielofunkcyjności, polegającą na promowaniu rozwoju zarówno rolnictwa czy też ogrodnictwa w tym warzywnictwa i sadownictwa, jak i funkcji pozarolniczych tych obszarów. Bardzo ważne jest kształtowanie warunków dla prowadzenia różnorodnej działalności gospodarczej wraz z utrzymaniem wartości krajobrazowych i przyrodniczych, zachowaniem tradycji i dziedzictwa kulturowego oraz rozwojem funkcji społecznych i kulturalnych gminy. Realizacja planowanych działań zwłaszcza tych związanych z przetwórstwem zwiększy atrakcyjność obszarów wiejskich jako miejsca do życia i pracy, przyczyni się do redukcji bezrobocia w gminie oraz pozwoli na kształtowanie produkcji rolnej z wykorzystaniem innowacyjnych technologii zgodnie z wymaganiami w zakresie ochrony środowiska, zachowania krajobrazu.

Działania:

- Przygotowanie uzbrojonych terenów pod pożądane inwestycje
- Działania edukacyjne dotyczące odnawialnych źródeł energii i potrzebę dbania o ochronę środowiska skierowane do przedsiębiorców, młodzieży i innych mieszkańców
- Promowanie i wspieranie przedsięwzięć i inwestycji związanych z pozyskiwaniem energii z odnawialnych źródeł
- Przyspieszenie prac nad zagospodarowaniem planu przestrzennego
- Przyłączenie gminy Dwikozy do specjalnej strefy ekonomicznej

- Pomoc w uruchamianiu działalności oraz w pozyskiwaniu środków unijnych przez potencjalnych przedsiębiorców i prowadzących działalność gospodarczą /szkolenia, upowszechnianie informacji/
- Dbanie o infrastrukturę sprzyjającą rozwojowi przedsiębiorczości /dobra lokalizacja terenów i obiektów, drogi, wodociąg, kanalizacja, telekomunikacja itp./
- Inicjowanie i wspieranie uruchamiania przedsięwzięć usługowych zaspokajających potrzeby mieszkańców wsi np. inkubator przetwórczy owoców i warzyw
- Kreowanie i wspieranie tworzenia spółdzielni (np. socjalnych, pracy), które na zlecenie będą świadczyły usługi (np. zrywanie owoców, odśnieżanie i koszenie trawy, opryskiwanie drzew itp.)
- Wprowadzenie systemu ulg podatkowych opartego o jasne kryteria np. dla przedsiębiorców w początkowym okresie działalności – przez 2 lata, dla preferowanych działalności, tworzących określoną liczbę miejsc pracy itp.
- Utrzymywanie kontaktów i dobrej współpracy z istniejącymi zakładami przemysłowymi i przedsiębiorcami
- Inicjowanie współpracy partnerskiej z przedsiębiorcami na rzecz realizacji inicjatyw społecznych, tworzenia związków – spółdzielni wytwórców/przedsiębiorców
- Inicjowanie i wspieranie rozwoju współpracy i podejmowania przedsięwzięć w formule Partnerstwa Publiczno - Prywatnego (PPP) np. pozyskiwanie energii z odnawialnych źródeł – biogazownia i inne
- Szkolenia i promowanie wśród przedsiębiorców nowoczesnych technologii i innowacyjnych rozwiązań przyjaznych dla środowiska
- Utworzenie zespołu doradczego do spraw rozwoju gospodarczego przy wójcie
- Prowadzenie działań zachęcających młodych ludzi z wykształceniem o pożądanym profilu dla lokalnej gospodarki /np. technologia przetwórstwa rolno -spożywczego/ do pozostawania na terenie gminy i rozpoczynania własnej działalności lub podejmowania pracy w istniejących zakładach
- Promocja lokalnych przedsiębiorców /dzień przedsiębiorczości w gminie Dwikozy, konkurs na przedsiębiorcę roku itp./
- Przygotowanie kompleksowej oferty zachęcającej do inwestowania i lokowania przedsięwzięć na terenie gminy przez potencjalnych inwestorów i przedsiębiorców /wykaz terenów i obiektów, ułatwienia, ulgi, kompetentna i przyjazna obsługa/.

Cel operacyjny 2

Zapewnianie warunków do kontynuowania tradycji upraw warzywniczo-sadowniczych i ich dynamicznego na wysokim poziomie rozwoju dzięki podążaniu za pojawiającymi się trendami i wdrażaniu nowoczesnych technologii przyjaznych dla środowiska

Uzasadnienie

Rozwój rolnictwa i ogrodnictwa odpowiadającego na nowe wyzwania i trendy oraz przedsiębiorczości na obszarach wiejskich opartej o innowacyjne koncepcje przyjazne dla środowiska jest postrzegany jako niezbędny warunek przezwyciężenia niekorzystnych zjawisk takich jak: bezrobocie, kryzys w rolnictwie czy rosnąca skala ubóstwa. Stwarza szansę na racjonalne i efektywne zagospodarowanie posiadanych zasobów naturalnych, surowców jakich dostarcza rolnictwo i ogrodnictwo oraz zapewnia szereg usług, które zaspokoją potrzeby lokalnej społeczności. Pośrednio przekłada się to na stymulowanie zamożności mieszkańców i zapewnienie wpływów do budżetu gminy. Realizacja tego celu tworzy warunki do poprawy zbytu płodów rolno-ogrodniczych i dla dywersyfikacji działalności gospodarczej, poprawy możliwości zatrudnienia, przyczyniając się tym samym do zrównoważonego rozwoju gminy.

Działania:

- Stymulowanie i wspieranie tworzenia przez rolników –ogrodników grup producenckich
- Inspirowanie działań propagujących nowe wyzwania, trendy i technologie w branży rolno-spożywczej np. prowadzenia ekologicznej produkcji ogrodniczo-warzywniczej, innowacyjne rozwiązania i metody w produkcji itp.
- Inicjowanie działań edukacyjno-szkoleniowych wśród mieszkańców wsi związanych z potrzebą dbałości o środowisko oraz pozyskiwanie i korzystanie z energii pochodzącej z odnawialnych źródeł /OZE/
- Zachęcanie i wspieranie w pozyskiwaniu środków unijnych przez rolników i domowników na modernizację gospodarstw i unowocześnianie produkcji lub podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej
- Zachęcanie do tworzenia gospodarstw agroturystycznych i baz noclegowych w atrakcyjnych miejscowościach
- Wspieranie działań ułatwiających zbyty płodów rolnych i ogrodniczych -organizowanie się producentów, rozważenie lokalizacji targowiska w Dwikozach, promowanie sprzedaży bezpośredniej produktów rolno-ogrodniczych
- Wspieranie rozwoju usług na rzecz rolnictwa /np. spółdzielnia pracy na wzór kółek rolniczych /

- Udział w tworzeniu i rozwoju inkubatora przetwórstwa owoców i warzyw na potrzeby indywidualnych producentów chcących przetworzyć w słoje warzywa lub owoce (dżemy, powidła, susze itp.).
- Zachęcanie do pozyskiwania energii z odnawialnych źródeł przez gospodarstwa rolne i innych mieszkańców gminy
- Współpraca ze specjalistami ODR, Izbą Rolniczą i OPP (szkolenia, wizyty studyjne, promocja) w zakresie nowych technologii w produkcji, przechowywaniu oraz przetwórstwie produktów rolnych

CEL STRATEGICZNY II

Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej zapewniającej wysoki standard życia dla mieszkańców gminy i turystów oraz zachęcającej potencjalnych inwestorów do lokowania przedsięwzięć

Cel operacyjny 1

Modernizacja i tworzenie nowej infrastruktury technicznej sprzyjającej rozwojowi przedsiębiorczości i zapewniającej bezpieczeństwo i komfort życia mieszkańców gminy i turystów

Uzasadnienie

Rozwój gospodarczy oparty o lokalną przedsiębiorczość i potencjalnych inwestorów zewnętrznych wymaga zapewnienia dogodnych warunków. Niezbędna jest poprawa stanu infrastruktury technicznej, przede wszystkim związanej z transportem drogowym, ale również rozbudowa kanalizacji i szybkiego Internetu. Zarówno poprawa infrastruktury drogowej zapewniającej bezpieczeństwo jak i rozwój pozostałych elementów infrastruktury (kanalizacja, Internet i inne) przyczyni się także do zapewnienia komfortu życia dla mieszkańców jak i przybywających tu turystów.

Działania:

- Rozbudowa kanalizacji systemu przydomowych oczyszczalni ścieków
- Budowa nowych ujęć wody pitnej
- Modernizacja i rozbudowa sieci wodociągowej

- Remont dróg i budowa nowych odcinków z pełną infrastrukturą /pobocza, rowy, chodniki, oświetlenie itp./
- Rozbudowa sieci teleinformatycznych umożliwiających dostęp do szybkiego Internetu dla wszystkich mieszkańców gminy
- Budowa ścieżek spacerowych, rowerowych z punktami przystankowymi,
- Termomodernizacja i remonty istniejących obiektów użyteczności publicznej m.in. świetlic, remiz, itp.,
- Wsparcie dla inwestycji związanych z odnawialnymi źródłami energii /OZE/
- Utrzymanie i poprawa stanu dróg dojazdowych do sadów i pól (zakaz zaorywania dróg).

Cel operacyjny 2

Dostosowywanie infrastruktury społecznej zapewniającej rozwój mieszkańców i godne warunki życia wszystkich grup społecznych

Uzasadnienie

Bardzo istotnym czynnikiem decydującym o atrakcyjności gminy zarówno dla lokalizacji działalności gospodarczej, odwiedzających turystów, jak i stałych mieszkańców, jest bogata oferta usług społecznych. Nieustanne zmiany zachodzące w gminie i w jej otoczeniu, postęp naukowo-techniczny, wzrost aspiracji ludności są z jednej strony źródłem nowych potrzeb społecznych, z drugiej implikują nowe sposoby ich zaspokajania. Zachodzące procesy i pojawiające się tendencje powodują konieczność podejmowania działań inwestycyjnych w infrastrukturę techniczną i społeczną, która zapewni oczekiwaną jakość życia zarówno stałym jej mieszkańcom jak i turystom. Planowane jest wdrożenie procesu rewitalizacji we współpracy z lokalną społecznością, który będzie zakładał wykorzystanie endogenicznych uwarunkowań oraz wzmocnienie lokalnego potencjału w celu przyspieszenia rozwoju gospodarczo – społecznego Gminy.

Działania:

- Racjonalne wykorzystanie istniejącej infrastruktury społecznej, lepsze wykorzystanie istniejących obiektów (świetlic) w zakresie działalności kulturalnej przez zaktywizowanie działań i poszerzenie oferty GOK
- Modernizacja i doposażenie wiejskich świetlic
- Uatrakcyjnienie funkcjonowania świetlic wiejskich, prowadzenie tematycznych zajęć dydaktycznych z różnych dyscyplin rozwijających pasje i zainteresowania, dostosowanych do wszystkich grup wiekowych, organizowanie spotkań z ciekawymi ludźmi itp.

- Organizacja czasu dla seniorów np. miejsce dziennego pobytu „Klub Seniora”
- Utworzenie domu spokojnej starości i dziennej opieki
- Ułatwienie dostępu i poprawa opieki lekarskiej, doposażenie Ośrodka Zdrowia, zatrudnienie lekarzy specjalistów
- Stworzenie szlaków turystycznych na terenie gminy (szlakiem kapliczek, najstarsze obiekty w gminie itp.)
- Stworzenie infrastruktury do rekreacji i aktywnego wypoczynku z zapleczem gastronomicznym: siłownia na powietrzu, ścieżki zdrowia, ścieżki rowerowe, ogródki, place zabaw itp.
- Rozwój sportów wodnych na rzekach, przystań motorówek na Wiśle, kajaki, łódki na Opatówce
- Poprawa estetyki na terenie gminy, zachęcanie do lepszej dbałości o estetykę w poszczególnych miejscowościach /posesje indywidualne, obiekty i miejsca publiczne np. przystanki, estetyczne kosze na śmieci/, ogłaszanie konkursów np. Estetyczna miejscowość itp.
- Sukcesywne wprowadzanie systemu monitoringu wizyjnego centrów miejscowości i obiektów publicznych
- Rewitalizacja obszarów o istotnym znaczeniu dla rozwoju gminy m. in.: obszar upadłej spółdzielni mieszkaniowej w Dwikozach z przyległymi osiedlami, park „Zieleniec”.
- Wyznaczenie szlaków turystycznych pieszych i rowerowych oraz oznakowanie miejsc o cennych walorach historycznych, przyrodniczych, kulturowych itp.
- Uwzględnienie w planie zagospodarowania przestrzennego terenów pod rozwój przedsięwzięć związanych z turystyką, wypoczynkiem i rekreacją
- Wypracowanie lepszego (oprócz tradycyjnych zebrań) systemu komunikacji bieżącej między mieszkańcami a samorządem lokalnym np. z wykorzystaniem Internetu

CEL STRATEGICZNY III

Lepsze wykorzystanie potencjału kulturowo-przyrodniczego i historycznego oraz aktywności mieszkańców do poprawy wizerunku gminy jako atrakcyjnego miejsca do zamieszkania, turystyki i stymulującego lokalny rozwój

Cel operacyjny 1

Pobudzanie i wspieranie aktywności mieszkańców, zachęcanie do współpracy, podejmowania działań na rzecz rozwoju bazujących na lokalnych zasobach

Uzasadnienie

Zachęcanie i aktywizowanie mieszkańców do partnerskiej współpracy wymaga dobrych wzorców oraz wsparcia edukacyjnego w tym zakresie. Jest wiele przykładów na to, że zaktywizowana społeczność może odgrywać istotną rolę w kreowaniu pozytywnego wizerunku gminy poprzez aktywne włączanie się w realizację różnych inicjatyw wykorzystujących walory gminy i promujących je i przyczyniać się tym samym aktywnie do jej rozwoju.

Działania:

- Identyfikacja i kompleksowe szkolenie liderów (radnych, sołtysów i członków rad sołeckich, liderów organizacji społecznych) z poszczególnych miejscowości jako animatorów pobudzających i kreujących aktywność lokalnych społeczności
- Pobudzenie aktywności społecznej, inicjatyw społecznych, wspólnych akcji i projektów np. ogłaszanie konkursów (Najlepsza inicjatywa społeczna, Najaktywniejsza wieś, Społecznik roku itp.)
- Zwiększenie środków na dofinansowanie organizacji imprez środowiskowych, dla kół gospodyń, zespołów muzycznych itp.,
- Wprowadzenie przejrzystego systemu udzielania wsparcia przez samorząd podmiotom społecznym
- Wymiana doświadczeń i grup między gminami, współpraca i wspólna realizacja inicjatyw skierowanych do lokalnych społeczności, integracja społeczności, wspólne zainteresowania wymiana doświadczeń
- Wypracowanie w ramach współpracy /samorząd, gospodarstwa i inne zainteresowane podmioty/ wspólnej dla całej gminy oferty agroturystycznej z działaniami około turystycznymi i jej promocja

- Lepsze oznakowanie ważnych miejsc, atrakcji przyrodniczych i historycznych
- Organizowanie biesiad przy ognisku w Zieleńcu dla mieszkańców
- Współzawodnictwo między miejscowościami, organizacja spotkań i konkursów np. konkurs i degustacja potraw charakterystycznych dla miejscowości czy gminy i innych,
- Przegląd pieśni ludowych (konkursy)
- Organizacja zajęć dla mieszkańców (szkolenia, konkursy) mających na celu pobudzenie ich aktywności oraz wytworzenie poczucia odpowiedzialności za „wspólne sprawy”

Cel operacyjny 2

Poprawa wizerunku gminy poprzez upowszechnianie i promocję jej walorów podnoszących atrakcyjność, przyciągających turystów i stymulujących rozwój

Uzasadnienie

Pożądanym stopniem aktywności społecznej jest dobra współpraca partnerska rozwijająca się na różnym poziomie: lokalnym, regionalnym, krajowym, międzynarodowym. Taki stopień aktywności stwarza wiele możliwości do realizacji we współpracy wartościowych przedsięwzięć opartych o tradycje i zasoby lokalne z pożytkiem dla wszystkich interesariuszy. Podejmowane w tej formule przedsięwzięcia mogą w znakomity sposób przyczynić się do szerokiego upowszechnienia i wypromowania unikatowych walorów cechujących gminę.

Aktywność mieszkańców, partnerska współpraca i ich zaangażowanie się w kultywowanie lokalnych tradycji i obrzędów oraz promocję, to jeden z bardzo istotnych czynników rozwoju i kreowania korzystnego wizerunku gminy.

Działania:

- Lepsza promocja gminy eksponująca jej walory, opracowanie, wydanie i dystrybucja materiałów promocyjnych w różnych formach (papierowe, na nośnikach elektronicznych, Internet)
- Organizacja Dożynek Wiejskich i wykreowanie nowych tego typu przedsięwzięć integrujących środowisko, podkreślających i promujących walory poszczególnych wsi i gminy
- Otaczanie szczególną troską miejsc i obiektów o wyjątkowych walorach przyrodniczych, kulturowych i historycznych, dbałość o zabytki
- Uporządkowanie rezerwatu Góry Pieprzowe (budowa dróg, oświetlenia) lepsze oznakowanie i promocja

- Opracowanie przewodników turystyczno - przyrodniczych i historycznych, promocja miejscowych twórców,
- Poszerzenie i urozmaicenie oferty oraz zwiększenie liczby imprez kulturalno- sportowych
- Wykorzystać dolinę rzeki Opatówki z groblą do rekreacji i turystyki
- Skuteczniejsze i szersze upowszechnianie unikatowych walorów historyczno-przyrodniczych i kulturowych, np. Latarnia Chocimska, dąb w lesie w Górach Wysokich, Baszta w Nowych Kicharach itp.
- Nawiązanie współpracy z organizacjami i instytucjami np. PTTK w Sandomierzu, hotele i kwatery w Sandomierzu, samorządy powiatu sandomierskiego i sąsiednich powiatów w celu efektywniejszego promowania walorów gminy wśród potencjalnych turystów.
- Utrzymanie tradycji organizacji corocznego Wojewódzkiego Święta Pomidora, wprowadzanie nowych elementów do programu, uatrakcyjnających to przedsięwzięcie
- Opracowanie harmonogramu imprez i wydarzeń odbywających się na terenie gminy, promujących jej walory /kultura, historia, tradycje, obyczaje/ i upowszechnienie poza terenem gminy /media, Internet, ogłoszenia/
- Poprawa estetyki gminy, zachęcanie mieszkańców do utrzymania schludnych obejść np. konkurs na najpiękniejszy ogródek, najlepiej zadbaną posesję, najschludniejsza wieś w gminie itp.

6. PODSUMOWANIE ZADAŃ SŁUŻĄCYCH POPRAWIE SYTUACJI NA OBSZARZE GMINY

Zidentyfikowane, na podstawie oceny sytuacji społeczno-gospodarczej oraz analizy SWOT problemy, były podstawą do określenia zadań zmierzających do poprawy sytuacji na obszarze gminy Dwikozy. Członkowie Zespołu Strategicznego zgłosili szereg zadań, których realizacja przyczyni się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Zadania określano w odniesieniu do celów strategicznych rozwoju gminy.

W ramach celu I Samorząd Gminy Dwikozy z uwagi na korzystne warunki glebowo – klimatyczne i tradycje rolno-ogrodnicze stawia na rozwój nowoczesnych technologii w rolnictwie i wspieranie wdrażania pojawiających się trendów w rozwoju obszarów wiejskich. Szczęólnego znaczenia upatruje się w wykorzystaniu walorów wsi do pozarolniczej aktywności jej mieszkańców przede wszystkim w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego /uruchomienie inkubatora przetwórczego/ i

sprzedaży bezpośredniej produktów przez gospodarstwa i rozwój bazy gospodarstw agroturystycznych. Realizowane więc będą działania sprzyjające rozwojowi drobnej przedsiębiorczości wykorzystującej lokalne zasoby. Planowane są działania edukacyjne dotyczące zakładania i prowadzenia działalności łącznie z potencjalnymi źródłami finansowania. Ponadto przewidziany jest cały szereg działań wspierających w tym zakresie (przygotowanie terenów inwestycyjnych, wprowadzenie ulg podatkowych) łącznie z usprawnieniem obsługi potencjalnych inwestorów i przedsiębiorców, rozwijanie systemu informacji gospodarczej i promocji lokalnej przedsiębiorczości. Bardzo ważnym jest planowane utworzenie zespołu doradczego do spraw rozwoju gospodarczego przy wójcie, który będzie wspierał samorząd w sprawach rozwoju gospodarczego.

Zadania związane z infrastrukturą techniczną są obecnie podstawowym rodzajem działań realizowanych przez gminę. Poprawa stanu infrastruktury technicznej, przede wszystkim związanej z transportem drogowym, ale również rozbudowa sieci kanalizacyjnej, szybkiego Internetu, ważnej dla tworzenia dogodnych warunków dla potencjalnych inwestorów na terenie gminy. Chodzi także o poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz poprawę dostępności do różnych atrakcyjnych miejsc na terenie gminy. Gmina zmierza do tworzenia na swoim terenie pełnej infrastruktury technicznej, tak więc przeważająca część działań koncentrować się będzie na modernizacji systemu dróg łącznie z infrastrukturą towarzyszącą (chodniki, rowy, oświetlenie, ścieżki rowerowe, zagospodarowanie i estetyka centrów wsi, itp.) oraz budowie kanalizacji i gazyfikacji. Rozbudowa systemów kanalizacji przyczyni się do poprawy jakości wód, a przez to również do poprawy środowiska naturalnego. Dążąc do wyposażenia gminy w infrastrukturę techniczną poprawiamy warunki życia społeczności gminy, ale pośrednio przyczyniamy się także do poprawy atrakcyjności terenów gminy dla potencjalnych inwestorów, przedsiębiorców i turystów.

Działania realizowane w ramach III celu strategicznego pozwolą rozwinąć gminę Dwikozy pod względem kulturowym, przyczynią się do poprawy wizerunku jako gminy atrakcyjnej dla turystów i amatorów turystyki wiejskiej i bardzo dobrymi warunkami do rozwoju aktywnych form wypoczynku. Kluczem do rozwoju w tym kierunku jest pobudzenie aktywności społecznej, włączenie lokalnych społeczności do współpracy w wykorzystaniu i promocji posiadanych walorów kulturowych i przyrodniczych oraz działania edukacyjne (kursy specjalistyczne, szkolenia) skierowane do mieszkańców. Gmina stara się rozwijać działalność kulturową na swoim terenie, dlatego wśród zaplanowanych zadań na najbliższe lata znalazły się m.in. utworzenie ścieżek edukacyjnych historyczno - przyrodniczych, organizacja cyklicznych imprez lokalnych na terenie gminy (Wojewódzkie Święto Pomidora, dożynki i inne). Zakłada się inicjowanie nowych przedsięwzięć i

Strategia Rozwoju Gminy Dwikozy na lata 2015-2022

impresz promujących lokalne zasoby oraz aktywność mieszkańców np. konkurs – na najlepszą inicjatywę społeczną w danym roku, najaktywniejszą wieś, społecznika roku itp. Gmina będzie szczególnie wspierała inicjatywy obywatelskie oparte na współpracy partnerskiej różnych organizacji i instytucji.

CZĘŚĆ IV WDROŻENIOWA

---

1. ZADANIA REALIZACYJNE I ICH FINANSOWANIE

Realizacja zadań zaplanowanych w Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy będzie odbywała się w określonym czasie i kolejności. O kolejności realizacji poszczególnych działań będą decydowały takie czynniki jak ich „ważność” oraz „pilność”. Samorząd musi dokonywać bardzo często trudnych wyborów uwzględniając te aspekty przy jednoczesnym uwzględnieniu różnego rodzaju ograniczeń, przede wszystkim finansowych, organizacyjnych i czasowych. Odzwierciedleniem zadań inwestycyjnych, uwzględniającym te zależności i powiązania jest wieloletni plan inwestycyjny.

Gmina Dwikozy będzie prowadziła aktywną politykę inwestycji oraz wdrażania nowych rozwiązań. Przejawia się to w ilości planowanych projektów i zadań inwestycyjnych. W dominującej większości są to działania, które będą realizowane z udziałem środków zewnętrznych, z budżetu Unii Europejskiej i innych dotacji.

Mimo dużej samodzielności gminy i w miarę zrównoważonej gospodarki finansowej niezbędne jest wsparcie planowanych procesów rozwojowych środkami zewnętrznymi.

Podstawowe źródła finansowania kierunków działań przewidzianych w ramach Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy przedstawiają się następująco:

- środki własne budżetowe na realizację zadań własnych gminy;
- krajowe i zagraniczne mechanizmy finansowe, w tym:

- środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach Perspektywy Finansowej na lata 2014 – 2020 (m.in. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Fundusz Spójności),

-środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego,

-inne zagraniczne środki finansowe,

-krajowe środki finansowe,

-inne źródła finansowania;

- komercyjne instrumenty finansowe, w tym:
  - pożyczki i kredyty bankowe,
  - leasing finansowy,
  - inne;
- fundusze innych uczestników procesu wdrażania Strategii, w tym sektora prywatnego.

Działania zawarte w Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy będą finansowane przez różne podmioty.

Rozwój Gminy będzie także efektem wykorzystywania środków zewnętrznych przez działających tu przedsiębiorców, różne instytucje oraz organizacje pozarządowe. Ważne znaczenie dla rozwoju Gminy będzie miała dobra współpraca tych podmiotów oraz realizacja wspólnych projektów.

Decyzja o wykorzystaniu określonych źródeł finansowania inwestycji będzie poprzedzona analizą ryzyka zewnętrznego i wewnętrznego, a także będzie wynikać z bieżących i strategicznych planów funkcjonowania gminy, przy jednoczesnej dbałości o bezpieczeństwo i stabilność finansową jednostki w długim okresie.

W poniższej tabeli przedstawione zostały potencjalne źródła finansowania zadań z wykorzystaniem nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020.

Wykres 14 Potencjalne źródła finansowania zadań w ramach perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020

Nazwa programu	Przewidziane obszary wsparcia
Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego	<ul style="list-style-type: none"> • Innowacje i nauka, • Konkurencyjna gospodarka, • Efektywna i zielona energia, • Dziedzictwo naturalne i kulturowe, • Nowoczesna komunikacja, • Rewitalizacja miast i gmin • Sprawne usługi publiczne, • Rozwój edukacji i aktywne społeczeństwo, • Włączenie społeczne i walka z ubóstwem,

	<ul style="list-style-type: none"> • Otwarty rynek pracy.
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	<ul style="list-style-type: none"> • Gospodarka niskoemisyjna, • Przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, • Transport i bezpieczeństwo energetyczne.
Program Operacyjny Polska Cyfrowa	<ul style="list-style-type: none"> • Powszechny dostęp do szybkiego Internetu, • Rozwój e-administracji, • E-integracja osób wykluczonych cyfrowo.
Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój (PO WER)	<ul style="list-style-type: none"> • Zatrudnienie i mobilność pracowników, • Włączenie społeczne osób wykluczonych i walka z ubóstwem, • Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie, • Wzmacnianie sprawności i efektywności państwa.
Program Operacyjny Polska Wschodnia	<ul style="list-style-type: none"> • Przedsiębiorcza Polska Wschodnia, • Nowoczesna Infrastruktura Transportowa, • Ponadregionalna Infrastruktura Kolejowa.
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> • Transfer wiedzy i działalność informacyjna, • Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw, • Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych, • Inwestycje w środki trwałe, • Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich środków zapobiegawczych, • Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej, • Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich (w tym budowa lub modernizacja dróg lokalnych, gospodarka wodno-ściekowa, inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne lub kształtowanie

	<p>przestrzeni publicznej, inwestycje w targowiska lub obiekty budowlane przeznaczone na cele promocji lokalnych produktów, ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego),</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów, • Tworzenie grup i organizacji producentów, • Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne, • Rolnictwo ekologiczne, • Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami, • Współpraca, • Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER.
--	--

Źródło: opracowanie własne

2. SPÓJNOŚĆ STRATEGII Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI NA SZCZEBLU REGIONALNYM, KRAJOWYM ORAZ Z ZAŁOŻENIAMI UNII EUROPEJSKIEJ

Strategia Europa 2020

Strategia Rozwoju Gminy Dwikozy w na lata 2016-2022 jest spójna z zapisami dokumentu Europa 2020, będącym instrumentem strategicznym Unii Europejskiej. W wyżej wymienionym dokumencie zdefiniowano 5 podstawowych celów:

- Cel 1. Zatrudnienie: 75 proc. osób w wieku 20-64 lat powinno mieć pracę,
- Cel 2. Badania i rozwój: na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczyć 3 % PKB UE,
- Cel 3. Zmiany klimatu i zrównoważone wykorzystanie energii: należy ograniczyć emisje gazów cieplarnianych o 20 proc. w stosunku do poziomu z 1990 r., 20 proc. energii powinno pochodzić ze źródeł odnawialnych, efektywność energetyczna powinna wzrosnąć o 20 proc.
- Cel 4. Edukacja: ograniczenie liczby uczniów przedwcześnie kończących edukację do poziomu poniżej 10 proc., min. 40 proc. osób w wieku 30-34 powinno mieć wykształcenie wyższe,
- Cel 5. Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Poszczególne cele Strategii Gminy Dwikozy wprost wpisują się w najważniejsze założenia programowe Strategii Europa 2020.

Tabela 19 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Europa 2020

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy	Cele strategiczne Strategii Europa 2020				
	Cel 1	Cel 2	Cel 3	Cel 4	Cel 5
Cel 1					
Cel 2					
Cel 3					

Źródło: Opracowanie własne

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Dokument ten opiera się na trzech celach strategicznych:

- Cel 1. Sprawne i efektywne państwo,
- Cel 2. Konkurencyjna gospodarka,
- Cel 3. Spójność społeczna i terytorialna.

Wskazuje on na potrzebę działań, które mają wpływać na rozwój kapitału społecznego poprzez podnoszenie jakości usług edukacyjnych, wspieranie postaw obywatelskich, co jest spójne z celem II i III strategii gminy.

Kolejny obszar działania dotyczy konkurencyjnej gospodarki, który wiąże się m.in. z poprawą warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej oraz zwiększeniem nacisku na racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi, co łączy się z celem I strategii gminy. Dodatkowo konkurencyjna gospodarka nierozzerwalnie łączy się z nowoczesną infrastrukturą na co zwracają uwagę działania zawarte w celu II strategii gminy.

Tabela 20 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Rozwoju Kraju 2020

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Kraju Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy → ↓	Cel 1	Cel 2	Cel 3
Cel 1			
Cel 2			
Cel 3			

Źródło: Opracowanie własne

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

W tym przypadku Strategia Rozwoju Gminy Dwikozy na lata 2016-2022 również wykazuje zgodność z ministerialnym dokumentem dotyczącym koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 wskazuje najpilniejsze problemy zagospodarowania polskiej przestrzeni i konkretne działania naprawcze w sześciu obszarach tematycznych dla:

1. poprawy konkurencyjności największych miast i powiązań między nimi,
2. tworzenia warunków równomiernego rozwoju poza dużymi miastami,
3. rozwoju infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej (np. sieci szerokopasmowe),
4. poszanowania środowiska naturalnego i walorów krajobrazowych, a także kulturowych,
5. wzmocnienia odporności Polski na zagrożenia związane z bezpieczeństwem energetycznym czy ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi (np. powodziami),
6. systematycznej budowy i utrzymania skutecznego systemu planowania przestrzennego.

Tabela 21 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Ob. tematyczne Koncepcji Przestrzennego Zagospodar. Kraju → Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ↓	1	2	3	4	5	6
Cel 1						
Cel 2						
Cel 3						

Źródło: Opracowanie własne

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego określa najważniejsze wyzwania, założenia i cele polityki regionalnej. Jej kluczowym założeniem (cel 1) jest wspieranie wzrostu konkurencyjności regionów, w tym potencjału rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich. Jednym ze strategicznych wyzwań, na które polityka regionalna musi odpowiedzieć jest wykorzystanie potencjału zasobów naturalnych i kulturowych dla rozwoju regionalnego, co bezpośrednio przekłada się na założenia Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy, która zarówno rozwój społeczny jak i gospodarczy upatruje w wykorzystaniu własnych zasobów lokalnych.

Cel 2 Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego zakłada poprawę sytuacji mieszkańców w zakresie dostępu do dóbr i usług publicznych, cel 3 nakierowany jest na kreowanie warunków prorozwojowych, w tym również poprzez tworzenie sieci współpracy między różnymi podmiotami na rzecz wzmocnienia zarządzania politykami regionalnymi oraz budowania kapitału społecznego.

Tabela 22 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

<p>Cele strategiczne Strategii Rozwoju Regionalnego</p> <p>→</p> <p>Cele Strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy</p> <p>↓</p>			
	Cel 1	Cel 2	Cel 3
Cel 1			
Cel 2			
Cel 3			

Źródło: Opracowanie własne

Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020

Strategia ta obejmuje pięć województw: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie, dla których wspólnym mianownikiem jest ich sytuacja społeczno-gospodarcza. Zgodnie ze strategią, do 2020 r. rozwój makroregionu powinien polegać przede wszystkim na:

1. podnoszeniu innowacyjności gospodarki,
2. rozwoju umiejętności osób pracujących, tak by odpowiadały one potrzebom nowoczesnej gospodarki oraz przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu,
3. budowie nowoczesnej infrastruktury transportowej i elektroenergetycznej.

Tabela 23 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Polski Wschodniej → Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ↓	Cel 1	Cel 2	Cel 3
Cel 1			
Cel 2			
Cel 3			

Źródło: Opracowanie własne

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Gminy Dwikozy na lata 2015-2022 wykazuje pełną zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego.

Cel 1 Strategii rozwoju województwa dotyczy rozwoju systemów infrastruktury technicznej i społecznej i zakłada podobnie jak w strategii gminy, rozwój systemów informatycznych-szerokopasmowego dostępu do Internetu, poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz unowocześnienie już istniejącej infrastruktury.

Cel strategiczny 2 i 3 dokumentu wojewódzkiego zakłada tworzenie otoczenia przyjaznego dla powstawania i rozwoju biznesu z sektora MSP oraz kładzie nacisk na rozwój branż kluczowych dla rozwoju województwa oraz kształtowanie specjalizacji regionalnej w gospodarce. Odzwierciedleniem tych założeń jest I cel strategiczny gminy, który zakłada stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości zwłaszcza poprzez przygotowanie terenów inwestycyjnych, tworzenie grup producenckich. Cel I Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy wpisuje się również w cel 5 strategii województwa, który zakłada rozwój nowoczesnego rolnictwa.

Cel 3 strategii województwa odnosi się również do rozwoju zasobów ludzkich, który w strategii gminy ma odzwierciedlenie w działaniach związanych z podnoszeniem kwalifikacji mieszkańców oraz kształtowaniem postaw obywatelskich i zachęcaniem do aktywności społecznej.

Bardzo istotne miejsce zarówno w strategii województwa (cel 6) jak i w strategii gminy zajmują kwestie związane z racjonalnym wykorzystaniem zasobów przyrody i dóbr kultury, które mają służyć rozwojowi gminy.

Tabela 24 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

<p>Cele strategiczne Strategii Rozwoju Województwa</p> <p>Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy</p> <p>→</p> <p>↓</p>	Cel 1	Cel 2	Cel 3	Cel 4	Cel 5	Cel 6
Cel 1		■	■		■	■
Cel 2	■					
Cel 3			■			

Źródło: Opracowanie własne

Strategia Rozwoju Powiatu Sandomierskiego

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy na lata 2015-2022 pozostają w zgodności z zapisami Strategii Rozwoju Powiatu Sandomierskiego, która skonstruowana została w oparciu o 4 cele strategiczne:

- Cel 1. Infrastruktura techniczna i ochrona środowiska,
- Cel 2. Konkurencyjna gospodarka lokalna,
- Cel 3. Budowa kapitału ludzkiego,
- Cel 4. Rozwój usług publicznych.

Strategia Rozwoju Powiatu podobnie jak dokument gminy zakłada organizację sprawnego systemu komunikacji, tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju przedsiębiorczości oraz budowanie konkurencyjnej oferty rynkowej opartej na zasobach lokalnych.

W obszarze związanym z rozwojem kapitału ludzkiego obydwa dokumenty zakładają podjęcie działań na rzecz rozwoju edukacji szkolnej i pozaszkolnej, na rzecz zapobiegania wykluczeniu społecznemu oraz aktywizacji postaw obywatelskich.

Tabela 25 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Rozwoju Powiatu Sandomierskiego

<p>Cele strategiczne Strategii Rozwoju Powiatu</p> <p>Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy</p> <p>→</p> <p>↓</p>	Cel 1	Cel 2	Cel 3	Cel 4
Cel 1				
Cel 2				
Cel 3				

Źródło: Opracowanie własne

3. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII

Prawidłowe zarządzanie strategiczne powinno wykazywać wysoki stopień elastyczności tak, aby dostosowywać się do bieżących uwarunkowań wewnętrznych (np. możliwości budżetowych) oraz zewnętrznych (np. zmieniająca się sytuacja polityczna, gospodarcza i społeczna). Władze samorządowe na podstawie informacji zwrotnych będą dostosowywać założenia strategii do bieżących wyzwań i potrzeb rozwojowych, tak aby zapewnić jego najwyższą efektywność.

Monitorowanie i okresowa ocena stopnia realizacji Strategii Rozwoju Gminy odbywać się będzie w powiązaniu z kierownikami komórek realizujących poszczególne zadania, Wójtem Gminy i Radą Gminy Dwikozy.

Każde zadanie powinno posiadać kartę realizacji, która powinna zawierać planowane efekty realizacji w postaci wskaźników ilościowych dostosowanych do określonego zadania (np. czas realizacji, liczba osób korzystających, długość drogi, itp.). Osoba odpowiedzialna za realizację zadania przedstawia terminy zbierania niezbędnych informacji. Karty oceny składane będą do wyznaczonej komisji Rady Gminy koordynującej monitoring i ocenę realizacji Strategii rozwoju oraz komisji „branżowych”.

Bieżąca ocena powinna pozwolić na dostosowanie projektów lub ich elementów do zmieniających się warunków zewnętrznych.

Ocena realizacji Strategii będzie polegała na badaniu przyczyn rozbieżności między zaplanowanymi, a rzeczywistymi efektami – na podstawie kart oceny realizacji zadania.

Oceny realizacji Strategii dokonywać się będzie poprzez:

- analizę kart oceny realizacji zadań i bieżącego reagowania na zmieniające się warunki – tej analizy dokonywać będą komisje branżowe Rady Gminy w trakcie swoich posiedzeń,
- coroczny przegląd realizacji Strategii na sesji Rady Gminy w terminie do 15 listopada. Sesja ta mająca charakter sesji planistycznej wprowadzać będzie niezbędne zmiany. Uczestnikami tej sesji powinni być także kierownicy merytorycznych referatów Urzędu Gminy oraz partnerzy społeczni.

Głównym koordynatorem monitoringu i oceny będzie wyznaczona Komisja Rady Gminy Dwikozy.

Podczas dorocznej sesji ewaluacyjnej przedstawiany będzie stopień realizacji Strategii. Jednocześnie będzie możliwość wprowadzania zadań lub projektów, które uzyskały akceptację właściwych Komisji Rady Gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Dwikozy na lata 2015-2022

Strategiczna Sesja Rady Gminy powinna wyprzedzać sesje dotyczące projektowania budżetu Gminy, wskazując kierunki prac nad budżetem.

4. WSKAŹNIKI REALIZACJI STRATEGII

W procesie tworzenia Strategii gminy istotną rolę obok budowania celów strategicznych, operacyjnych oraz sposobów ich realizacji odgrywa również wprowadzenie kontroli realizacji poszczególnych celów. Zestaw poniższych wskaźników oceniających może stanowić ważny element wzmacniający realizację strategii.

Cel strategiczny I

Stymulowanie rozwoju gospodarczego poprzez wsparcie pożądaných rodzajów działalności oraz branży rolno-ogrodniczej opartych o nowe technologie przyjazne dla środowiska

TABELA 26 WSKAŹNIKI REALIZACJI CELU STRATEGICZNEGO I

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło
Liczba uczestników szkoleń z zakresu przedsiębiorczości oraz nowoczesnego rolnictwa	osoby	UG w Dwikozach
Liczba nowych zrzeszeń branżowych – grup producenckich	szt.	UG w Dwikozach
Liczba przeprowadzonych inwestycji związanych z OZE	szt.	UG w Dwikozy
Liczba nowych inicjatyw na rzecz promocji lokalnej produkcji rolniczej oraz przedsiębiorczości	szt.	UG w Dwikozach
Liczba przewidzianych lokalizacji pod preferowane przedsięwzięcia w opracowanym Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego	szt.	UG w Dwikozach

Powierzchnia przygotowanych przez gminę uzbrojonych /z podstawową infrastrukturą/terenów inwestycyjnych	ha	UG w Dwikozach
Liczba podmiotów gospodarczych, które skorzystały z gminnego wsparcia	szt.	UG w Dwikozach
Liczba podmiotów o oczekiwanym profilu działalności, które powstały z udziałem gminy	szt.	UG w Dwikozach
Liczba inicjatyw zachęcających do współpracy i promujących współpracę trzech sektorów /biznes, sektor społeczny, administracja/	szt.	UG w Dwikozach
Liczba gospodarstw agroturystycznych	szt.	UG w Dwikozach

Źródło: Opracowanie własne

Cel strategiczny II

Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej zapewniającej wysoki standard życia dla mieszkańców gminy i turystów oraz zachęcającej potencjalnych inwestorów do lokowania przedsięwzięć

TABELA 27 WSKAŹNIKI REALIZACJI CELU STRATEGICZNEGO II

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło
Długość nowobudowanych dróg gminnych	km	UG w Dwikozach
Długość zmodernizowanych dróg gminnych	km	UG w Dwikozach
Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej	km	UG w Dwikozach
Liczb gospodarstw posiadających przydomowe oczyszczalnie ścieków	szt.	UG w Dwikozach
Długość wybudowanych ścieżek rowerowych i spacerowych	km	UG w Dwikozach
Długość wybudowanej/zmodernizowanej sieci wodociągowej	km	UG w Dwikozach
Liczba nowych ujęć wody	szt.	UG w Dwikozach
Odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu	%	UG w Dwikozach
Długość wybudowanych chodników	km	UG w Dwikozach
Liczba nowych punktów oświetlenia	szt.	UG w Dwikozach
Długość wyznaczonych tras turystycznych	km	UG w Dwikozach

Liczba obiektów użyteczności publicznej objętych termomodernizacją	szt.	UG w Dwikozach
Powierzchnia rozbudowanych/zmodernizowanych budowli użyteczności publicznej	m ²	UG w Dwikozach
Liczba zmodernizowanych i doposażonych świetlic wiejskich	szt.	UG w Dwikozy
Powierzchnia wybudowanych obiektów kulturalno-rekreacyjnych	m ²	UG w Dwikozach
Powierzchnia zrewitalizowanych miejsc/obiektów	m ²	UG w Dwikozach
Liczba uruchomionych punktów/obiektów dostosowanych do potrzeb seniorów	szt.	UG w Dwikozach
Liczba obiektów użyteczności publicznej objętych monitoringiem	szt.	UG w Dwikozach
Powierzchnia terenów przewidzianych w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego pod rozwój turystyki, wypoczynku, rekreacji	m ²	UG w Dwikozach

Źródło: Opracowanie własne

Cel strategiczny III

Lepsze wykorzystanie potencjału kulturowo-przyrodniczego i historycznego oraz aktywności mieszkańców do poprawy wizerunku gminy jako atrakcyjnego miejsca do zamieszkania, turystyki i stymulującego lokalny rozwój

TABELA 28 WSKAŹNIKI REALIZACJI CELU STRATEGICZNEGO III

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło
Liczba inicjatyw na rzecz podnoszenia wiedzy oraz rozwijania pasji i zainteresowań mieszkańców ze wszystkich grup wiekowych	szt.	UG w Dwikozach
Liczba osób przeszkolonych w zakresie umiejętności liderских	osoby	UG w Dwikozach
Liczba wydarzeń i inicjatyw promujących gminę i jej zasoby lokalne	szt.	UG w Dwikozach
Liczba organizacji pozarządowych i grup nieformalnych działających na terenie gminy	szt.	UG w Dwikozach
Liczba oddolnych inicjatyw zgłoszonych w konkursach w ramach budżetu gminy	szt.	UG w Dwikozach
Liczba przeprowadzonych szkoleń podnoszących kwalifikacje mieszkańców gminy	szt.	UG w Dwikozach
Liczba inicjatyw realizowanych we współpracy (lokalne organizacje, instytucje, przedsiębiorcy, samorząd) promujących walory gminy (tradycje, kultura, historia, przyroda)	szt.	UG w Dwikozach

Źródło: Opracowanie własne

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele

Tabela 1 Wodociągi i kanalizacja.....	14
Tabela 2 Oczyszczalnie ścieków	15
Tabela 3 Zaopatrzenie w gaz w gminie Dwikozy w latach 2012-2014.....	18
Tabela 4 Komunikacja drogowa w 2014 roku	20
Tabela 5 Użytkowanie gruntów w gminie Dwikozy. Stan na 2010r.....	23
Tabela 6 Klasyfikacja bonitacyjna gleb	24
Tabela 7 Podmioty gospodarcze w gminie Dwikozy w latach 2012-2014.	26
Tabela 8 Liczba i struktura ludności oraz liczba osób aktywnych zawodowo w 2014 roku.....	31
Tabela 9 Ludność w wieku produkcyjnym i bezrobotni w 2014 roku	32
Tabela 10 Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w latach 2011-2013	33
Tabela 11 Powody przyznawania pomocy społecznej w latach 2011-2013.....	34
Tabela 12 Kwoty Zasiłków przyznanych w latach 2011 - 2013	35
Tabela 13 Szkoły funkcjonujące na terenie gminy Dwikozy	36
Tabela 14 Przedszkola funkcjonujące na terenie gminy Dwikozy	37
Tabela 15 Struktura dochodów budżetowych w gminie Dwikozy w latach 2011-2015	40
Tabela 16 Struktura podstawowych dochodów własnych w gminie Dwikozy w latach 2011-2015	41
Tabela 17 Analiza wydatków budżetowych w gminie Dwikozy w latach 2011-2015.....	42
Tabela 18 Dochody i wydatki w gminie Dwikozy w latach 2011-2015	43
Tabela 19 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Europa 2020.....	82
Tabela 20 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Rozwoju Kraju 2020.....	83
Tabela 21 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	84

Tabela 22 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie	85
Tabela 23 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020.....	86
Tabela 24 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020	88
Tabela 25 Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Dwikozy ze Strategią Rozwoju Powiatu Sandomierskiego	89
Tabela 26 Wskaźniki realizacji Celu strategicznego I.....	92
Tabela 27 Wskaźniki realizacji Celu strategicznego II	94
Tabela 28 Wskaźniki realizacji Celu strategicznego III.....	96

Wykresy

Wykres 1 Użytkowanie gruntów rolnych w gminie Dwikozy w 2010r.	23
Wykres 2 Gospodarstwa rolne według grup użytków rolnych według powszechnego spisu rolnego z 2010 r. w gminie Dwikozy	25
Wykres 3 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w 2013-2014r. według grup rodzajów działalności	26
Wykres 4 Ludność według płci w latach 2012-2014	31
Wykres 5 Liczba czytelników w latach 2013 – 2015.....	38
Wykres 6 Liczba ludności w powiecie sandomierskim i w wybranych gminach w 2013 roku.....	44
Wykres 7 Powierzchnia powiatu sandomierskiego i wybranych gmin w 2013 roku w km ²	45
Wykres 8 Liczba os. bezrobotnych w powiecie sandomierskim i w wybranych gminach w 2013 roku	45
Wykres 9 Dochody i wydatki na 1 mieszkańca w zł w wybranych gminach powiatu sandomierskiego	46
Wykres 10 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w 2013 roku.....	47

Wykres 11 Łączna liczba punktów przyznanych w ankietach poszczególnym aspektom życia gminy w obszarze GOSPODARKA.....	51
Wykres 12 Łączna liczba punktów przyznanych w ankietach poszczególnym aspektom życia gminy w obszarze ŚRODOWISKO	52
Wykres 13 Łączna liczba punktów przyznanych w ankietach poszczególnym aspektom życia gminy w obszarze SPRAWY SPOŁECZNE.....	53
Wykres 14 Potencjalne źródła finansowania zadań w ramach perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020.....	79

Rysunki

Rysunek 1 Proces zarządzania strategicznego.....	7
Rysunek 2 Korelacja celów strategicznych.....	65